

GAIRĖS

2012 gruodis
Nr. 10(219)

GAIRĖS
ISSN 1392-0251

Mėnesinis
visuomenės gyvenimo,
politikos, kultūros
ir istorijos žurnalas
Leidžiamas
nuo 1994 metų

Vyriausiasis redaktorius
Algis Kusta

Redakcija
Gediminas Dubonikas
Vaclovas Paulauskas

Autoriai
Juozas Bartuška, Jolanta Bielskienė,
Dobilas Kirvelis, Gintaras Mitrulevičius,
Vytenis Paulauskas, Jonas Rudokas,
Jonas Rumša, Lidija Šabajevaitė

Maketavo *Gražina Majauskienė*

Redakcijos adresas:
Laisvės pr. 60 (10 aukštas), 05120 Vilnius.
El.p.: musugaires@gmail.com
tel. 241 82 03, 242 88 03
Faksas 241 77 98.

Leidžia UAB „Mūsų gairės“

Pasirašyta spaudai 2012 12 17. SL 971.
Formatas 60x84/8. Ofsetinė spauda. 6 sp. lankai.
Kaina 3,49 Lt (su PVM).

Spausdino AB „Spauda“
www.spauda.com
Laisvės pr. 60, 05120 Vilnius.

Tiražas 1500 egz.
© „Gairės“

Viršelyje O. Posaškovos nuotrauka
(Seimo kanceliarijos archyvas)

TURINYS

■ POŽIŪRIS	
<i>Algis Kusta. Mūsų laikai ir aiškiaregystės ligos</i>	2
<i>Lidija Šabajevaitė. Demokratija</i>	
be demokratijos kriterijų	3
<i>Lauras Bielinis. Laimėjo demokratinis</i>	
politinės būties pasirinkimas	5
■ POZICIJA	
Koalicinės Vyriausybės tikslai: kairės	
politikos alternatyva	6
■ TEMA	
<i>Algimantas Indriūnas. Kas rūpi AE statybos</i>	
iniciatoriams?	10
<i>Adolfas Strakšys. Testamentas ateities kartoms</i>	12
Kelias avarijos link	14
■ KULTŪRA	
<i>Ona Mackevičienė. Rokiškio krašto istorijos lobynas</i>	16
<i>Valdemaras Kukulas. Valdžia ir kultūra</i>	19
■ EUROPOS ROŽĖ	
<i>Vilija Blinkevičiūtė. Europos Parlamentas</i>	
dirba žmonėms	22
<i>Zigmantas Balčytis. ES būtina sukurti</i>	
branduolinės saugos priežiūros mechanizmą	25
<i>Justas Vincas Paleckis. Už kairę ar dešinę –</i>	
Europos mastu	28
■ NUOMONĖS	
<i>Vytenis Paulauskas. Ar naudinga mažinti mokesčius,</i>	
didinti minimalų atlyginimą?	30
<i>Antanas Krūvelis. Politika ir kartų kaita</i>	33
<i>Algimantas Brazaitis. Laidojimas –</i>	
ne vien „graborių“ reikalas	34
■ SPORTAS	
<i>Daina Gudžinevičiūtė. Lietuva</i>	
gali būti sporto šalis	36
<i>Vilma Rimšaitė. BMX padėtis</i>	
mūsų šalyje labai prasta	37
■ IDEOLOGIJOS	
<i>Gintaras Mitrulevičius. Steponas Kairys apie</i>	
socializmo ir bolševizmo santykį	40
■ GAIRIŲ PAŠTAS	
<i>Juozas Baužys. Mus supažindino žurnalas</i>	47
<i>Jonas Vainauskas. Skausmu paženklinta knyga</i>	47
■ ŠYPSENOS	
<i>Jonas Visockas. Apsisprendimai iki rinkimų ir po jų</i>	48

Mūsų laikai ir aiškiaregystės ligos

Algis KUSTA

Tai girgždėdamas, tai smagiau pasišokinėdamas metų ratas pasiekė kelio pabaigą. Tai, kaip matome, dar ne pasaulio pabaiga, kurią, kalbama, mums norėjo įpiršti senovės majai. Kurią bando įžiūrėti mūsų dešinieji aiškiaregiai. Šiems ne tik antrosios respublikos galas rodo, kai kas regį jau ir pačios valstybės pabaigą: „Lietuvos bankrotas čia pat. O dabar yra moralinis bankrotas ir Lietuvos, kaip suverenios, savarankiškos europinės valstybės, būties egzaminas. Nes Lietuva gali tapti satelitine, Rusijos kontroliuojama teritorija“. Dar vienas egzaminas, be to, kurį surengė Respublikos Prezidentė? Tikra egzaminų sesija...

Dar rinkimų kampanijos įkarštyje pats užsienio reikalų ministras (dabar jau buvęs) agitaciniame lapelyje skelbėsi matęs daugybę tų, kurie dirba prieš Lietuvą – „tar nauja antivalstybiniam gaivalui“. Sąvokos labai panašios į vartotas prieš 1926 metus.

Kai taip, nėra ko stebėtis, kad koks nors politikas ima skelbti kone mobilizaciją: „reikia bent dabar susitelkti į atsakingai veikiančių valstybės gynėjų gretas...“

Kas atsitiko?

Matote, po rinkimų susiformavo tokia valdančioji dauguma, kuri pagal tų, kurie linkę šlapintis į kitaminčių lėkštes, įsitikinimą, negalėjo rasti. Lietuvoje pripažįstama tik dešinioji politika, o kai rinkėjai svarstyklę lėkštę persveria kairiųjų pusėn, tuoj pat skelbiama pasaulio pabaiga. Nereikia ir majų. Užtenka net ir vieno, bet rūstaus prakeikimo, ir agresijos bei tamsumo psichozės žiedas ima skeistis net per gruodžio šalčius. Girdėjau, kaip vienas žurnalistas, šiaip lyg ir patyręs, bet atsidūręs televizijos laidoje ir perėmęs jos šou stilių, rimtu veidu pareiškė matęs, kaip su naująja valdžia nusiritome dvidešimt metų atgal. Nauja aiškiaregystės atmaina – atbuliaregystė. Gal netgi turinti ligos simptomų.

Dvidešimt metų atrodo nieko nepakeitė: vis dar naudojama Sąjūdžio radikalams būdinga partizaninio karo retorika ir net kai kurie veiksmai. Ją tyliai toleruoja tie dešinieji politikai, kurie savo ateitį mato tokio agresyvaus elektorato paramoje. Toleruoja net savo išankstiniu neigiamu nusistatymu dėl naujos, kairesnės, Vyriausybės numatytų darbų. Dar net nepradėjus tų darbų, jau teigiama, kad jie grašio verti. Užut rimtai siūle sprendimus, opozicijoje vėl atsidūrę konservatoriai tenkinasi, anot Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto direktoriaus R. Vilpišausko, lengva demagogine kritika. Bent taip įgelti politiniams oponentams, neradus protingų argumentų. Vis dar neišmokstama garbingai pralaimėti.

Trimitavimas apie visuotinį pavojų respublikai bei bandymas supriešinti visus, ir yra, kaip šiame numeryje pastebi politologas L. Bielinis, tikrasis pavojus respublikai.

Tiems, kurie, vis dar gąsdindami visuomenę, socialdemokratų sieja su „komunistine, kagėbistine praeitimi“, įtaria pataikavimu Rusijos interesams, reikėtų perskaityti šiame numeryje spausdinamą G. Mitrulevičiaus straipsnį, kuriame rekonstruojamos ryškiausio istorinio lietuviškojo demokratinio socializmo ideologo S. Kairio mintys apie bolševizmo ir socializmo santykį.

Pasaulio pabaiga, kaip sako vienas etnokosmologas, pirmiausia prasideda mūsų sielose, pridurčiau – ir provincialiaume mąstyme, kuris neišsivaduoja iš stereotipų ir nepakantumo kitų pažiūroms.

Girdėti, kad šalia Vilniaus bus kuriama saulės kolektorių modulių gamykla. Galėsime daugiau pasinaudoti to išganingojo šviesulio jėga. Tai kartu ir simboliškas ženklas – turėti daugiau saulės. Baigiantis ir gamtos tamsiajam periodui, kartu su V. Mykolaičiu-Putinu galime kartoti: saulė grįžta.

Ir štai krūtinėj pajuntu

Atkaklų ryžtą:

Pro speigą, vėtrą ir pūgas

Į grįžtančią šiandieną saulę

Išties rankas!

Pakilkim iš susipriešinimų tamsumos. Ne tik save realizuoti, bet ir, kaip ragino Maironis, tarp kitų tautų įsitvirtinti galime pirmiausia kultūros būdu. Geranoriškai palinkėkim naujus darbus pradedančiai šešioliktajai Vyriausybei geriausios sėkmės nuo pat naujų 2013 metų pradžios. Nes tai palinkėjimas ir mums patiems – visų gerovė kuriama visų bendru darbu.

Linksmų visiems Kalėdų ir Naujųjų metų švenčių. Iki malonių susitikimų „Gairėse“ 2013 metais. ■

Demokratija be demokratijos kriterijų

Lidija ŠABAJEVAITĖ

Britų leidinys „The Economist“ 2007 m. atliko demokratijos brandos tyrimą ir, taikydamas tuos pačius kriterijus, 192 valstybes suskirstė į keletą grupių. Lietuva buvo priskirta *brokuotos demokratijos* grupei, kurią iš viso sudaro apie 40 proc. pasaulio šalių. Jei toks tyrimas būtų atliktas 2012 metais, be abejonės būtų konstatuota, jog Lietuva pažangos politiniame gyvenime nepadarė.

Vienu svarbiausiu demokratijos kriterijumi laikomi *laisvi ir sąžiningi rinkimai*. 2012 m. Seimo rinkimai nebuvo sąžiningi, vadinas, ir tikrai laisvi. Ižūlus balsų pirkimas už partijas ir jų remiamus kandidatus tapo vos ne norma. Po pirmojo rinkimų turo partijų lyderiai dievagojosi, kad nepakės tokio saviškių elgesio. Deja, antrajame ture pirkimo atvejų nesumažėjo. Vyriausioji rinkimų komisija teisinosi menku finansavimu ir todėl prastu apygardų bei apylinkių rinkimų komisijų komplektavimu ir jų darbu. Rinki-

mų stebėtojai, sėdintys salėse, neką galėjo pamatyti. Tik tie, kurie nepatingėjo pasisukinėti netoliese, pastebėjo įtartinus sandėrius ir rinkėjų vežiojamą mašinomis. Tačiau įvairių partijų stebėtojų trūko, o kai kur, pavyzdžiui, Vilniaus krašte, iš viso nebuvo. Policijai pažeidimus užkirsti buvo sunkiau, nes tokie sandėriai neatliekami uniformuotų pareigūnų akivaizdoje. Visa tai vyko pažeidėjams tikint savo nebūdžiamumu. Tik paspaudus aktyviajai visuomenės daliai, žiniasklaidai ir valstybės Prezidentei, Seimas priėmė įstatymo dėl rinkimų pažeidimų sugriežtintas pataisas. Bet žengti kitą žingsnį – patvirtinti Konstitucinio Teismo (KT) sprendimą dėl Kupiškio-Biržų apygardos rinkimų rezultatų ir dėl trijų Darbo partijos išrinktų parlamentarų: J. Pinskaus, Ž. Piskuvienės ir J. Gaudutienės mandatų panaikinimo – Seimui buvo labai sunku.

Bet kokia prekyba vyksta tarp dviejų subjektų. Šįkart antruoju subjektu buvo tie rinkėjai, kurie lengvai pasidavė papirkinėtojams. Nesunku suprasti, kad benamiams, degradavusiems asmenims ar skurde gyvenantiems atspirti pagundai gauti pinigų sunku. Formaliai visi jie yra piliečiai, turintys teisę balsuoti. Faktiškai jie neturi jokio politinio supratimo. Taigi, šiame sandėryje kalčiausi yra valdžios siekiantys „pirkėjai“. Egzistuoja ir kita kategorija rinkėjų, „parsiduodančių“ ne už pinigus. Tai piliečiai, kurie beveik visai neturi supratimo apie politines vertybes, kurių atmintis trumpa. Juos

gali patraukti žaviai nusišypsojęs ir ranką paspaudęs kandidatas. Arba kitų nuopelnus prisiskyręs sau. Arba partijai pasirinkus patrauklų pavadinimą, pavyzdžiui, darbo, tvarkos, drąsos, nors iš tiesų tų vertybių sunku aptikti jų praktikoje. Lengvatikiams suvilioti būdų yra daug.

Nekaltumo prezumpcija saugo kiekvieną asmenį, kol nepriimtas atitinkamas teismo nuosprendis. Tai svarbu gyvenime ir politikoje. Vis dėlto pastarajai sričiai keliama didesni reikalavimai. Tarp visų kandidatų į Seimą nemaža baustų ir įtariamų asmenų. Konstitucija neriboja jų teisės siekti valdžios, bet yra moraliniai reikalavimai. Deja, tokie asmenys neskrupulingi. Tokiais pačiais laikytini ir rinkėjai, atidavę savo balsus už juos. Vadinausi, tokie patys renka tokius pačius. Matyt, teisinga patarlė: „Kokia visuomenė, tokia ir jos valdžia“. Antraip jauni, gabūs, energingi, bet ciniški asmenys, mėgstantys nelegaliais būdais užsidirbti papildomų pinigų ir su kitais atsiskaitantys vokeliais, nebūtų renkami į Seimą, neužimtų aukštų, įtakingų postų. Įkliuvę jie sugalvoja įvairiausių būdų išsisukti. Savo elgesiu visi jie rodo blogą pavyzdį visuomenei. Negerbiami teismai, mėginama paneigti net KT sprendimų pagrįstumą. Pats Seimas ne kartą neatliko privalomos pareigos – ne likvidavo priimtų teisinių aktų neatitikimo Konstitucijai. Politikų ir visuomenės teisinis nihilizmas yra pavojingas, nes mažėja teisingumo ir saugumo garantijos.

Visi iškilę nešvarūs dalykai ►

► rodo, kad rinkimai nebuvo sąžiningi. Neatitinkame ir kitų demokratijos kriterijų. Dar nesusiformavusi *pilietinė visuomenė*, prasta jos *politinė kultūra*. Tai taikytina ne visiems piliečiams. Dalis drąsiai gali užsimauti baltas pirštines.

Suprantama, politikai piktinosi neteisėtais veiksmais rinkimų metu. Tačiau prisiekus naujiesiems Seimo nariams, pasirodė, kad padarumas nėra svarbus dalykas. Aukščiausi postai patikimi įtariamais laikomiems asmenims. Jeigu jie būtų tikri savo nekaltumu, tai turėtų ne vilkinti teismų procesus, o padėti kuo greičiau juos užbaigti.

Matant kelerius metus vykdomas įtariamųjų manipuliacijas, negalima teismų kaltinti lėtu darbu, nors gal ir nebuvo panaudotos visos priemonės išsisukinėjimams užkirsti. Nepriimtini ir Seimo narės, buvusios teisėjos žodžiai, kad teismais negalima pasitikėti. Kaip paaiškinti tokį demonstruojamą nihilizmą? Kad ji, dirbdama teisėja, bylas irgi sprendė neteisingai? Ar buvo vienintelė teisinga teisėja? Akivaizdu, kad tokia reakcija – tai nepasitenkinimas teismo nuosprendžiu su ja susijusiose bylose.

Ne mažiau įdomiai klostėsi ir tolesni politiniai veiksmai. Tradiciškai Vyriausybę sudaro daugumos atstovai. Tai garantija, kad Seime bus patvirtinta jos pateikta programa, o vėliau ir jos parengti įstatymų projektai. Konstitucijos 60 straipsnis leidžia Seimo narius skirti ministrais ir Ministrų pirmininku, nestabdant jų darbo parlamente. Taip vienas asmuo tuo pačiu metu yra įstatymų leidžiamosios ir įstatymų vykdomosios valdžios nariu, t.y. sėdi ant dviejų kėdžių. Tai demokratijos, kuri reikalauja *atskirti minėtas valdžias*, principų pažeidimas. Beje, Konstitucijos 99 straipsnyje aiškiai pasakyta, jog „ministras pirmininkas ir ministrai negali užimti jokių kitų renkamų ar ski-

riamų pareigų...“Tačiau politikai vadovaujasi jiems palankesniu 60 straipsniu.

Tradiciją skirti daugumos Vyriausybę gali sulaužyti kokios nors ypatingos aplinkybės. Tada formuojama mažumos arba vienvorykštės valdžia. Taip pat didelę įtaką turi šalies Prezidento sprendimas, kam pavesti formuoti ministrų kabinetą ir kurioms kandidatūroms pritarti ar nepritarti.

Nepaisant įvairių manevrų, tradicija visgi nebuvo sulaužyta. Prezidentė formuoti Vyriausybę pavedė daugumos lyderiui socialdemokratui Algirdui Butkevičiui, o šis per nustatytą laiką pateikė kabinetą narių sąrašą.

Pats Vyriausybės formavimo procesas buvo neordinarinis. Pasirinktas ministerijų dalybų kriterijus atskleidė, kas svarbu koalicijos partneriams. Tai ES struktūrinių fondų pinigai, jų valdymas ir panaudojimas. Gal čia esama ir noro siekti skaidrumo, bet į pirmą planą iškyla nauda bei galimybė jais manipuliuoti. Geriausiai tokio elgesio esmę atskleidė sąvoka „riebiosios ministerijos“. Dėl jų vyko atkakliausios varžybos. „Liesosios“ tiesiog nieko nedomino. Tad nekeista, kad pretendento į kultūros ministrus buvo ieškoma net dvi savaites ir tik paskutinėmis valandomis buvo pasiūlyta tinkamesnė kandidatūra. Kultūrai ES dotacijos neskiriamos.

Kiekvienos valstybės garbės reikalas saugoti ir rūpestingai puoselėti nacionalinę kultūrą. Lietuvoje, deja, ji visą laiką yra podukros vietoje. Todėl orientuojamasi į „gugenheimus“, „fluxus“, prepa ruotus numirėlius ar dar „meniškės“ sritis. Nereikia ir nacionalinės kalbos, svarbu visur rašyti ir kalbėti angliškai. Panašus požiūris ir į švietimą. Buvęs švietimo ministras liberalas G. Steponavičius nuosekliai diegė mintį, kad švietimas – tai tik paslauga, prekiniai piniginiai santykiai tarp mokinių-

mokytojų, studentų-dėstytojų. Vyraujant tokiai nuostatai, nelieka vietos auklėjimo funkcijai, nors paprastai kiekvienas politinis režimas stengiasi suformuoti savo valstybei ištikimus piliečius. Darbo partijos siūlyta kandidatė į švietimo ministrus, atrodo, neturėjo aiškios vizijos, kas svarbu Lietuvai – sudėtinei dabartinio pasaulio dalelei.

Apie lavinimo, nepertraukiamo tobulinimosi ir auklėjimo svarbą visą laiką kalba daugelis visuomenės atstovų. Jie akcentuoja, kad investicijos į protą yra pačios naudingiausios ir duodančios didžiausią grąžą. Tiesa, grąžos tenka ilgokai laukti, bet ji gausiai atsiperka. Net mūsų verslininkai tai jau suprato ir imasi remti gabius jaunuolius. Politikai irgi mėgsta frazes apie informacines technologijas, žinių ekonomiką, bet realiai mažai ką daro. Aišku, daugeliui žmonių už kultūrą ir švietimą svarbesni yra darbas ir duona. Politikai gi turi matyti visumą ir sugebėti išskirti svarbiausius dalykus, kad užtikrintų galimybę siekti visuomenės pažangos.

Jeigu valdžia daugiau investuotų į jaunų žmonių lavinimą ir auklėjimą, tikrai turėtų daugiau iniciatyvių tėvynėje dirbančių, naudą sau ir visuomenei teikiančių žmonių, kaip jaunieji fizikai Vizbarai, sukūrę puslaidininkių prietaisų firmą, kuri galės konkuruoti su pasaulio tos srities lyderiais. Tada nereikėtų beviltiškai skėscioti rankomis kalbant apie emigracijos stabdymą.

Partijų lyderiams pasidalinus ministerijas, prasidėjo jų vadovų parinkimo procesas. Prezidentė premjerui iš anksto pareiškė, kad ministrais turi būti kompetentingi asmenys, gerai žinantys būsimą darbo sritį, turintys apgalvotą programą. Vyriausybės nariai negali būti abejotinos moralės. Be to, turi laisvai mokėti nors vieną iš ES oficialiųjų kalbų. Ji taip pat pagedavo, kad kriminalinių įtarimų neatsikračiusi DP ministrais skir-

tų nepartinius asmenis.

Trys koalicijos nariai – LSDP, TTP ir LLRA – nesunkiai susidorojo su iškeltais reikalavimais. DP lyderis, pasipiktinęs Prezidentės reikalavimais, demonstratyviai į ministrus –socialines apsaugos ir darbo bei švietimo ir mokslo – pasiūlė dvi ištikimas savo bendražyges. Kitų dviejų kandidatų paieška virto tikru spektakliu. Sunku suprasti, ar darbiečiai iš tiesų nera-

do tinkamų žmonių, nors gyrėsi specialistų gausa, ar tiesiog buvo tyčiojamasi, siūlant atsitiktinius asmenis.

Kare visiškų laimėtojų nebūna. Prezidentė nepatvirtino dviejų darbiečių kandidačių. Dėl griežtos laikysenos smuko jos reitingai. Premjeras A. Butkevičius buvo priverstas laviruoti. Atvirai pyktis su Prezidente nenaudinga. Nutraukti sąjungą su DP nebegalima. Nepa-

vydėtina padėtis. Darbų iš senosios Vyriausybės perėmimas užsitęsė. Kad ir kaip būtų, šešioliktoji Lietuvos Respublikos Vyriausybė darbą pradėjo. Kaip seksis, matysime ateityje.

Lietuvos nebrandi demokratija nėra kažkokia išimtis. Kitose šalyse politinių skandalų irgi netrūksta. Bet guostis tuo – ne pats geriausias variantas. ■

„Laimėjo demokratinis mūsų politinės būties pasirinkimas“

O jeigu pažvelgtume į užsienio politiką, kokių, Jūsų nuomone, pasiekimų būta?

– Deja, užsienio politikos srityje negaliu įžvelgti kažkokių rimtų proveržių ar pasiekimų. Viskas užgeso, nėra „kibirkšties“. Nors Užsienio reikalų ministerija dirbo profesionaliai, tačiau prezidentinis veiksnys buvo daugiau negatyvus, nei pozityvus. Todėl šiandien, man regis, svarbu nors atstatyti buvusią užsienio politikos vykdymo energiją, realistiškas ir tuo pačiu ambicingas, Lietuvą iškeliančias į pasaulio dėmesio lauką, iniciatyvas. Paskutinis laikotarpis jau pažymėtas mūsų būsimo pirmininkavimo Europos Sąjungoje ženklu ir čia regiu visų institucijų intensyvų darbą, originalių idėjų bei veiksmų paiešką. Taigi mes pirmininkavimo metu gausime galimybę teikti iniciatyvas, tik ar sugebėsime?

– Kaip, Jūsų nuomone, galėtume pasinaudoti pirmininkavimo privalumu?

– Privalome atrasti savo ypatinę, Lietuvos pirmininkavimą išskiriantį iš kitų valstybių projektą. Gal tai Rytų kryptis, kurioje mes esame

parodę save gana ryškiai. Gal tai ES vidaus problemų sprendimai, nežinau, nesu ES problematikos specialistas.

– Ko tikėtės ateinančiais metais iš naujos valdžios, kokias bendras tendencijas visuomenėje įžvelgiate?

– Bendroji tendencija – tai be-reikalingų įtampų, skirstant visuomenę į savus ir priešus sumažėjimas. Nors TS-LKD ir trimituoja visuotinį pavojų respublikai, bet iš esmės toks trimitavimas bei bandymas visus supriešinti ir yra tikrasis pavojus respublikai. Manau, kad naujoji dauguma, jei LSDP liks dominuojančia struktūra, bus atsakingesnė ir politiškai korektiškesnė.

– Anksčiau gan aktyviai dalyva-vote Lietuvos politiniame gyvenime, ar būtų noro vėl pereiti iš politologijos pozicijų į praktinę politiką?

– Ne, matau save tik kaip politikos analitiką. Dabar, kada pradėjau naują darbą VDU, tuo labiau vengiu praktinės politikos, nes esu apkrautas naujais darbais, kurie yra pakan-kamai ambicingi, siekiu susitelkti ties universitetine veikla. Nors niekada neatsisakysiu pagelbėti padoriam politikui, jei sugebėsiu. ■

Koalicinės vyriausybės tikslai:

Ministras pirmininkas Algirdas Butkevičius Seime pristatė XVI koalicinės Vyriausybės 2012-2016 m. programą. Jis pabrėžė, kad pagrindinis Vyriausybės veiklos efektyvumo matas – Lietuvos žmonių gerovė. „Esame tvirtai užsibrėžę eiti gerovės valstybės kūrimo keliu, todėl mūsų Vyriausybės programa yra aiški, konkreti, orientuota į žmogų, – sakė A. Butkevičius. – Būtina sąlyga kuriant gerovės valstybę yra lygios visų Lietuvos žmonių galimybės, lygių teisių užtikrinimas ir kova su bet kokios formos diskriminacija“. Svarbi mintis, kad siekdama tapti gerovės valstybe, Lietuva privalo virsti ir kūrybinės bei žinių visuomenės šalimi.

Pagrindiniai naujos Vyriausybės veiklos prioritetai yra šie:

Užimtumo didinimas, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas, prielaidų realiam darbo užmokesčiui didėti kūrimas, investicijų ir verslo sąlygų pagerinimas.

Finansinio tvarumo stiprinimas ir laipsniškas viešųjų lėšų fondų pajamų didinimas, kontrabandos bei šešėlinės ekonomikos pažabojimas, kovos su korupcija sustiprinimas.

Pasirengimas įsivesti **eurą**, kai tai taps įmanoma pagal nustatytus makroekonominis kriterijus.

Efektyvus **ES lėšų įsisavinimas**, jų racionalus panaudojimas šalies konkurencingumo didinimui bei žmonių gyvenimo gerovės kėlimui.

Kompleksinė **mokesčių sistemos** peržiūra.

„**Sodros**“ **įsiskolinimų mažinimas didinant užimtumą**, o atsigavus ekonomikai – laipsniškas pensijų ir kitų socialinių išmokų didinimas.

Energetikos problemų sprendimas, šildymo kainų mažinimas, aktyvi daugiabučių renovacija. Šilumos ūkio pertvarka skiriant paramą savivaldybėms, platesnis biokuro naudojimas.

Suskystintųjų dujų terminalo statyba, užtikrinanti didesnę konkurencingumą dujų tiekimo sektoriuje, siekiant sumažinti šildymo kainas gyventojams.

Švietimo ir aukštojo mokslo politikos kaita, mokesčių už studijas mažinimas, švietimo ir aukštojo mokslo kokybės didinimas.

Mokslo ir technologijų plėtros politika, spartinanti technologijų pažangą, sąlygų sudarymas kurti inovatyvias technologijas.

Pasirengimas Lietuvos 2013 m. II pusmečio **pirmininkavimui ES Taryboje**.

Užsienio politikos tęstinumas užtikrinant geresnę bendradarbiavimą su kaimynais, stipresnę sanglaudą su ES ir NATO šalimis. Partijų susitarimo laikymasis palaipsniui didinant finansavimą krašto apsaugai ir laikantis mūsų šalies tarptautinių įsipareigojimų.

16-osios Vyriausybės Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius

Pagrindiniu koalicinės Vyriausybės 2012–2016 m. veiklos tikslu laikomas Lietuvos **ekonomikos augimas** taikant aktyvią investicinę bei mokestinę, darbo vietų kūrimo, taigi ir emigracijos mažinimo, politiką.

Biudžeto deficitą svarbu mažinti ne padidinta mokesčių našta iš savo darbo gyvenantiems žmonėms, bet didesniu darbuotojų skaičiumi, išaugusiu vartojimu. Todėl visas dėmesys bus sutelktas ne į biudžeto ir kitų nacionalinių fondų išlaidų mažinimą, bet į pajamų didinimą dėl atsigaujančios ekonomikos.

Didesnes biudžeto pajamas užtikrintų verslo, ypač gamybinio sektoriaus, plėtra, gerėjantis mokesčių administravimas, racionali bei socialiai teisinga mokesčių politika, aktyvi šešėlinės ekonomikos mažinimo politika.

kairės politikos alternatyva

PAŽVELKIME Į NUMATYTUS SVARBESNIUS NAUJOS VYRIAUSYBĖS DARBUS

Mokesčių politikoje pagrindinis uždavinys yra pasiekti, kad ji būtų nukreipta į žmonių gerovės skatinimą, socialinės atskirties mažinimą, mažiausiai uždirbančių žmonių pajamų didinimą, solidarumo visuomenėje stiprinimą, viešųjų šalies finansų stiprinimą. Būtina užtikrinti mokestinės aplinkos pastovumą, išvengti tokio apmokestinimo, kuris skaudžiai paveiktų labiausiai pažeidžiamas grandis: neturtingiausius Lietuvos žmones, pensininkus ir neįgaliuosius, smulkų verslą.

Iki 2013 m. vidurio žadama parengti subalansuotą mokesčių pertvarką.

Siekiant **pagerinti verslo sąlygas**, numatyta mažinti administracinę ir reguliavimo naštą, kad būtų išlaisvintas verslo kūrybinis ir inovacijų potencialas. Vienas pagrindinių prioritetų – perteklinių reikalavimų atsisakymas išduodant leidimus, licencijas smulkioms ir vidutinėms įmonėms, biurokratinių procedūrų mažinimas. Inovacijos, garantuojančios verslo išlikimą ir plėtrą, turi tapti pagrindine konkurencingumo varomąja jėga. Pagrindinis uždavinys – Lietuvos ūkio produktyvumas, kuriama pridėtinė vertė turi pasiekti ES vidurkį.

Vyriausybė žada **stiprinti valstybinio socialinio draudimo sistemą**. Teisės aktais nustatyti galimybę pageidaujantiems apdraustiesiems vieną kartą grįžti iš II pakopos pensijų fondų į valstybinio socialinio draudimo sistemą.

Jaunimo politikos iššūkis – su-

kurti ir įgyvendinti pirmojo gyvenimo starto programą jauniems žmonėms, kuri apimtų sklandų jauno žmogaus perėjimą iš švietimo sistemos (prieinamas profesinis ir aukštasis mokslas) į savarankišką darbinę karjerą (lengvatinės paskolos, karjeros pradžios pagalba, pirmojo būsto įsigijimo programos), prieinamą municipalinį būstą.

Pagrindiniu **švietimo** uždaviniu laikoma sukurti kokybišką ir kiekvienam prieinamą švietimo sistemą, kuri atitiktų žmogaus ir šalies ūkio poreikius, sudarytų galimybę mokytis ir tobulėti visą gyvenimą.

Numatyta palaipsniui atsiskirti liberalaus „mokinio krepšelio“ finansavimo principo, „studijų krepšelių“ metodikos – ją keisti valstybės užsakymu reikalingiems specialistams rengti. Numatyta **plėtoti modernią profesinio mokymo sistemą**, į profesinį ugdymą įtraukti verslo ir kitų darbdavių organizacijas, baigti kurti vieningą kvalifikacijų sąrangą.

Pagrindinis **kultūros** politikos uždavinys – išvesti kultūros ir meno sektorių iš chaotiškai administruojamos, nuolat dirbtines įtampas patiriančios situacijos. Į kultūros politikos formavimą aktyviai įtraukti menininkus, kultūros ir meno asocijuotas struktūras. Žadama užtikrinti, kad kultūros ir meno plėtrai teikiamas valstybės rėmimas nebūtų mažinamas.

Vyriausybės programoje numatyta patvirtinti naują Lietuvos **sveikatos** programą 2013-2020 metams. Bus išlaikytas optimalus valstybės ir savivaldybių pavaldumo sveikatos priežiūros įstaigų tinklas, skatinami sveikos gyvenimo principai, ligų profilaktika ir ankstyva diagnostika, tobulinama

nacionalinė sveikatos ugdymo sistema, prieinama kiekvienam gyventojui. Bus siekiama, kad visuomenėje formuotųsi požiūris, jog sportas – tai **viena efektyviausių sveikatos ir gyvenimo kokybės gerinimo priemonių**. Tam reikia įgyvendinti valstybinę sporto plėtros strategiją bei vykdyti tokią sporto politiką, kad vykdomos programos būtų naudingos ir aukšto meistriškumo sportininkams, ir didžiai daliai šalies gyventojų. Numatyta steigti Nacionalinę sporto tarybą, kaip sporto politikos vertinimo ir formavimo patariamąją instituciją, atskaitingą Seimui.

Pagrindinis **energetinio savarankiškumo** iššūkis – depolitizuoti energetinius projektus, kompetentingai įvertinti situaciją energetikos sektoriuje ir apibrėžti veiklos kryptis, padėsiančias priimti visuomenės interesus atspindinčius sprendimus. Energetinio skurdo mažinimas laikomas prioritetiniu dalyku Lietuvos Vyriausybei bei gyventojams.

Vyriausybės programoje numatyta tęsti ir užbaigti elektros perdavimo jungčių su Švedija ir Lenkija infrastruktūrų tiesimo darbus, statyti dujų jungtį tarp Lietuvos ir Lenkijos ir siekti ES finansavimo šiam projektui.

Vyriausybė numachiusi įvertinti patariamąjį referendumą dėl naujos AE rezultatus ir peržiūrėti Nacionalinę energetikos strategiją, pateikiant ekonomiškai naudingiausią bei vartotojams priimtinausią valstybės savarankiško apsirūpinimo energetiniais ištekliais strategiją (tarp jų ir atominės energetikos perspektyvas) plačiam politinių partijų susitarimui.

Nacionalinės energetikos politikos prioritetais turėtų tapti konku-

► rencia atsinaujinančių energijos išteklių gamyba ir jų panaudojimas elektros energijai ir šilumai gauti, platus energijos efektyvumo priemonių diegimas bei pastatų renovacija.

Daugiabučių **renovacijai** vykdyti numatyta pasiūlyti gyventojams priimtinesnį modelį, neverčiant jų skolintis iš komercinių bankų, o investicijas kompensuojant iš sutaupytų lėšų už šilumą. Biokuro plėtrą numatyta paskelbti nacionaliniu Lietuvos energetikos prioritetu.

Labai **svarbiu žemės ūkio ir kaimo plėtros** uždaviniu laikoma suformuoti patrauklų požiūrį į kaimą ir žemės ūkį. Bus siekiama sukurti ilgalaikę kaimo plėtros strategiją, paremtą gyvenimo kokybės gerinimo ir socialinių skirtumų tarp miesto ir kaimo gyventojų mažinimu, darniu atskirų regionų vystymusi, kaimo gyventojų užimtumo didinimu, vietos veiklos grupių ir bendruomenių aktyvumo skatinimu ir partnerystė, fizinės bei socialinės kaimo infrastruktūros gerinimu. Skirti ES paramą investiciniams, naujas technologijas įgyvendinantiems projektams, o ne veiklos nutraukimui žemės ūkio sektoriuje. Skatinti smulkaus ūkio kooperaciją bendrai modernios dotuojamos technikos panaudai.

Vyriausybė svarbiu uždaviniu laiko **valstybės valdymą maksimaliai priartinti prie piliečių poreikių**.

Bus siekiama supaprastinti administracines procedūras piliečiams bei verslui. Diegti iš dalies centralizuotą atrankos į valstybės tarnybą sistemą. Užtikrinti, kad valstybės tarnyboje dirbtų tik nepriekaištingos reputacijos asmenys.

Bus siekiama visuomenėje suformuoti nepakantumo **korupcijai** atmosferą. Įgyvendinti turto, kurio įsigijimo teisėtumas nebuvo pagrįstas, išieškojimą civiline tvarka arba šio turto ar lėšų perėmimą valstybės nuosavybėn, taip užkertant galimybę neteisėtai praturtėti.

Seime prisiekė šešioliktos Vyriausybės ministrai Vytenis Povilas Andriukaitis (sveikatos apsaugos), Dailis Alfonsas Barakauskas (vidaus reikalų), Juozas Bernatoniš (teisingumo), Šarūnas Birutis (kultūros), Vigilius Jukna (žemės ūkio), Linas Antanas Linkevičius (užsienio reikalų), Valentinas Mazuronis (aplinkos), Jaroslav Neverovič (energetikos), Juozas Olekas (krašto apsaugos), Algimanta Pabedinskienė (socialinės apsaugos ir darbo), Dainius Pavalkis (švietimo ir mokslo), Rimantas Sinkevičius (susisiekimo), Rimantas Šadžius (finansų), Birutė Vėsaitė (ūkio)

O. Posaškovos nuotr. (Seimo kanceliarijos archyvas)

ti, prailginti patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už stambaus masto korupciją ar valstybės lėšų bei turto pasisavinimą terminus.

Naujoji Vyriausybė sieks atkurti žmonių pasitikėjimą **teisine** sistema. Bus vengiama nepagrįsto teisės aktų kaitaliojimo, laikomasi nuostatos, kad paprastai naują teisinį reguliavimą nustatantys teisės aktai turi įsigalioti ne anksčiau kaip po pusės metų. Bus parengta koncepcija dėl visuomeninių teisėjų instituto įvedimo teismuose.

Lietuvos **pirmininkavimas** ES Tarybai 2013 m. II pusmetyje ir toliau bus vienas svarbiausių Lietuvos užsienio politikos prioritetų.

ES viduje Lietuva – konstruktyviai aktyvi, siekdama kuo geresnių valstybės ir jos piliečių raidos sąlygų, o dvišaliuose santykiuose – nuosekli ir pragmatiška, siekdama savų ilgalaikių interesų.

Vyriausybė nusiteikusi suteikti naujos dinamikos santykiams su Lenkija, atkuriant ir suintensyviant dialogą strateginiais klausimais.

Lietuvos bendradarbiavimas su Rusija bus grindžiamas abipusę pasitikėjimą stiprinančiomis europietiškomis vertybėmis, kreipiant žvilgsnį ne į praeitį, o į ateitį, neapsibrėžiant išankstinėmis, sunkiai įgyvendinamomis sąlygomis, trukdančioms geriems ir abipusiai naudingiems kaimyniniams santykiams.

Vyriausybės programa padės Lietuvai **išgyventi sunkumus, sparčiau įsitraukti į naujos socialinės Europos plėtrą, į informacijai ir žinioms imlios kūrybinės visuomenės gyvenimą**. Ji pateikia kitą alternatyvą patvirtintai Lietuvos konvergencijos programai, numatančiai gerokai lėtesnį ekonomikos augimą, nei kitų ES šalių. Lietuvos ūkis nėra pasmerktas atsilikimui, o siūlomos priemonės leis greičiau pasiekti ekonomikos stabilizavimą ir atvers jos augimui realias perspektyvas. ■

Maironis buvo Europos žmogus

Seime paminėtos poeto Jono Mačiulio-Maironio 150-osios gimimo metinės. Spausdiname su trumpintą literatūros tyrinėtojos prof. habil. dr. Viktorijos Daujotytės- Pakerienės kalbą.

Minėdami didžiuosius kūrėjus, taip pat ir Maironį, mes ieškome argumentų kultūrai, mes norime suprasti, kodėl, dėl ko atsitinka taip, kad vardai, kultūros vardai praėjus šimtmečiams išlieka gyvi ir svarbūs. Minėdami didžiąsias sukaktis mes atnaujiname kultūros argumentus. Taip, Maironis yra vienas didžiųjų Lietuvos kultūros žmonių, viena iš pagrindinių šaknų. Nė vienas kūrėjas nepasiekia savo aukštumų netapdamas savosios tautos, savosios kalbos, kultūros argumentu. Didžiaisiais savo kūrėjais kultūra argumentuoja save, skleidžia savo prasmę ir savo būtinybę. Keičiasi tautų ir valstybių dariniai, santvarkos, o kultūra net tais atvejais, kai kenčia priespauda ir prievartą, išlieka ta pati ir ta pati. Maironis yra vienas svarbiųjų mūsų kultūros grandžių.

Kaip Lietuvos kultūros argumentas, Maironis atlieka jungiamąjį vaidmenį – poezijoje sukuria patikimą tiltą tarp istorinės Lietuvos, tarp to, kas yra įprasta vadinti praeitimi ir tarp dabarties, kurią galime suvokti kaip šių dienų laiką. Maironis įeina į tą Lietuvai lemtingą laiką, kuris turėjo išvesti lietuvių tautą į moderniųjų tautų apsisprendimo, tautų lygiateisių įsitvirtinimo istorijoje epochą. Maironį teisėtai vadiname lietuvių tautinio atgimimo poetu ir nacionalinio išsivadavimo dainiumi. Maironis ragino tautiečius į kuriamąjį darbą. Maironis kėlė dvasias, formavo bendrąjį nusiteikimą, tikėjimą ateitimi, aušra, saulėtekio žvilgiant į bendrą europinę

Maironio epochą iš Lietuvos, ją būtų galima apibūdinti kaip sąmoningųjų pasirinkimų epochą. Maironis buvo Europos žmogus. Jautėsi joje namie, nebijojo. Pasaulio poemą „Jaunoji Lietuva“ užbaigė Šveicarijoje, o poemoje „Mūsų vargai“, turinčioje paantraštę „Kely į nepriklausomybę“, aprėpiamas laikas nuo pirmųjų tautinės sąmonės pabudimų iki nepriklausomybės kovų ir pirmojo Seimo. Įdomu, kad Maironiui rūpi ne tik Lietuva, bet ir Pirmojo pasaulinio karo nualintos Europos likimas. Maironį jaudina klausimas, ką Europa pasirinks, kaip ras savo kelią. Būtų galima pasakyti, kad Maironis tarsi matė šiandienos Europą, bent jau pranašavo tą šią dieną: „Gal laikai netolimi, kad bus Europoj renkami didžios respublikos atstovai į bendrą Seimą nuo tautų, visų be skyriaus pašauktų išnykus tarptautinei kovai“.

Maironis ragino Lietuvą labiau įsitvirtinti tarp kitų tautų ir įsitvirtinti kultūros būdu, kultūros keliu ragindamas: „Į eilę stok greta kitų Europoj valdančių tautų ir nešk kultūrai savo dalį“. Taigi svarbiausias dalyvavimo tautų bendrijoje kelias yra per kultūrą. Kultūros argumentai yra svariausi. Tos Maironio pamokos neturime užmiršti. Sudėtingu laiku, kai reikėjo Lietuvai apsispręsti dėl buvusių sąjungų sutarčių, kalbų, Maironis rinkosi savąją Lietuvą – etninę, prigimtąją ir istoriškai ją apribodamas, atskirdamas nuo buvusių išpareigojimų. 1918 m. vasario 16 d. aktas juridškai ir įteisins Lietuvos etninę atskirumą, o pirmas žingsnis šia linkme poezijoje yra žengtas Maironio. Būtų galima sakyti, kad Maironis sukūrė Lietuvos poetinę viziją ir kaip savarankiškos valstybės viziją ir netgi poetinį kūną, kurį vėliau realizavo jau politiniai dokumentai. Taigi Vasario 16-osios aktu įteisintas

ir pradėtas Lietuvos politinio kūno kūrimas ir įtvirtinimas, kuris kad ir sunkiom pertraukom ir komplikacijom tebesitęsia iki šiol ir tikėkime, tęsis, neatskiriama yra susijęs su Maironio vardu.

Galvodami apie savo politinę kultūrą, nuolat turime prisiminti ir Maironį – krikščioniško politinio veikimo dokumentų kūrėją, visuomenės kritiką, aštrių politinių satyrų kūrėją. Turime suprasti, kad tauta turi turėti savo kritišką žvilgsnį. Bet neturime šiandien suabsoliutinti to kritiško žvilgsnio, laikyti jį pačiu aktualiausiu. Niekada neturime užmiršti, kad Maironio aktualumas yra jo, kaip lietuvių lyrikos klasiko, lietuvių literatūros klasiko aukščiausios kūrybos viršūnės – „Užmigo žemė“, „Nuo Birutės kalno“, „Vilnius“.

Maironis vienas pirmųjų pagal sakymo įtaigą ir pirmasis pagrindė gimtosios kalbos svarbą moralinei, pilietinei ir politinei sąmonei ir sukūrė patriotinės laikysenos istorijos akivaizdoje apoteozę griežtai ir aiškiai teigdamas: „tas ne lietuvis, kuris Tėvynę bailiai kaip kūdikis apleis, kursai pamins, ką bočiai gynė per amžius milžinų keliais“. Be abejo, tai patriotinis patosas, kuris yra susijęs su istorija, su istorijos situacija, bet kitaip nebūna. Istorijoje ir dabartyje veikia ta pati vidinė energija, kuri nematoma būdais veikia ir tautų likimus.

Sunkiajam laikui, nelaisvės laikui, Maironis reiškė sakralumo išlikimą, Šventos knygos galimybę būti ir viešojoje vietoje Šventos giesmės giedojimo galimybę.

Baigdami Maironio metus ir apžvelgdami visa ką, kas buvo padaryta, ką galėjome išgirsti, šiandien, rodos, ir turime pagrindo sakyti, kad yra Maironis, kad yra ir bus Lietuva. Kol bus Lietuva, bus ir Maironis. ■

Kas rūpi AĖ statybos iniciatoriams?

Atominės elektrinės statybos entuziastų aistros neslopsta, nors referendumo dėl statybos rezultatai turėjo padėti tašką šioje diskusijoje. Bandoma suabejoti referendumo rezultatais, juos savaip interpretuoti. Todėl yra būtina dar kartą sugrįžti prie AĖ statybos problemos.

Dr. Algimantas V. INDRIŪNAS

Televizijoje ir radijuje pagrindiniai Visagino atominės elektrinės (VAE) statybos propaguotojai buvo žurnalistai Algimantas Čekuolis, Rokas Žilinskas ir kai kurie kiti panašūs „energetikai“, kurie dažnai supainiodavo kilovolčius su kilovatais, o tarp kilovato ir kilovatvalandės skirtumo nematė. Tuo tarpu žmonėms, visą savo gyvenimą skyrusiems teorinių ir praktinių energetikos problemų sprendimui, prasiveržti net į nacionalinę televiziją bei radiją ir paskelbti savo nuomonę dėl atominės elektrinės statybos buvo labai sunku. Tik dėka kitų informacijos skleidėjų Lietuvos gyventojai išgirsdavo ir kritiškas nuomones. Kita vertus, AĖ statybos entuziastai, pagrindiniu motyvu skelbdami energetinį nepriklausomumą nuo Rusijos, darė nemažą įtaką patriotiškai nusiteikusiems piliečiams. Bet kurią kritišką nuomonę dėl AĖ statybos pareiškusių asmenis apšaukdavo tarnaujančiais Rusijos interesams, kas stabdė AĖ statybos su „Hitachi“ reaktoriumi specialistų visapusišką vertinimą. Tokia politinė atmosfera turėjo įtakos, kad daugumai Lietuvos gyventojų liko nežinoma žymių energetikos autoritetų nuomonė. Tarp jų – žinomo branduolinės energetikos inžinie-

riaus, akademiko Jurgio Vilemo, buvusių ekonomikos ministrų profesoriaus Leono V. Ašmonto, akademiko Aleksandro Vasiliausko, tarptautinių projektų energetikos eksperto, habilituoto daktaro, profesoriaus Vidmanto Jankausko, buvusio ilgamečio Energetikos ir elektrifikacijos valdybos vyriausiojo inžinieriaus Algirdo Stumbro, visuomenėje vadinamo energetikos patriarchy, ilgamečio Elektrėnų elektrinės vadovo Prano Noreikos ir kitų kvalifikuotų energetikos specialistų.

Viešojoje diskusijoje dėl naujos atominės elektrinės pagrindinis dėmesys buvo sukoncentruotas į ekonominę statybos pusę. Tiek VAE statybos entuziastų, tiek jų oponentų argumentai buvo nepakankamai įtikinami, todėl daugeliui piliečių buvo nelengva apsispręsti, pritarti ar ne naujos elektrinės su „Hitachi“ reaktorium statybai. Tuo tarpu techniškai AĖ statybos pusė, susijusi su projektuojamos atominės elektrinės patikimumu, sąmoningai ar atsitiktinai buvo nutylima. Lyg nesvarbus būtų klausimas, lemiantis šalies energetinį nepriklausomumą.

Žmonėms nebuvo paaiškinta, kad sustabdytas ar sustojęs atominis reaktorius negali likti be išorinio aprūpinimo elektros energija. Fukušimos tragedija įvyko dėl to,

kad sutriko pagrindinis ir rezervinis elektros energijos tiekimas. Bet kurios elektros energijos tiekimo sistemos ypatybė yra tokia, kad staiga išėjus iš rikiuotės labai didelio galingumo šaltiniui, kai likusieji tos sistemos šaltiniai nepajėgia to nuostolio kompensuoti, ji tampa perkrauta ir automatiškai atsijungia. Susidarius tokiai situacijai, atskiras normaliai veikiantis energijos šaltinis įsijungti į perkrautą sistemą negali. Reikia atjungti visas linijas, po to atskirai jas prijunginėti pagal veikiančių šaltinių galingumą. Prijungiamų linijų apkrovimo galingumas turi būti mažesnis už sistemos su paleidžiama elektrine galingumą. Likviduoti tokios avarijos padarinius užtrunka gana ilgą laiką. Štai prieš keletą metų JAV nemažo rajono energetinė sistema dėl vienos elektrinės sutrikimų buvo perkrauta ir atsijungė. Po to normaliai veikiančios elektrinės negalėjo į sistemą įsijungti, ir nemaža JAV teritorijos dalis daug dienų liko be elektros energijos. Techninės sąlygos nustato, kad atskiro sistemos šaltinio maksimalus galingumas negali viršyti ne daugiau kaip dešimtadalį sistemos galingumo, kad sustojus jam, kiti šaltiniai užtikrintų nenutrūkstamą elektros energijos tiekimą. Tik taip galima išvengti skaudžių nelaimių. Lietuvos atveju, veikiant 1350 MW

reaktoriui, eliminavus dvi 330 kV jungtis iš Visagino į Rusiją, tokių sąlygų nebūtų, net jei turėtume jungtis su Lenkija ir Suomija. V. Jankauskas rašo, jog esant minėto galingumo reaktoriui, norint patenkinti rezervavimo poreikių patikimumą, reikėtų trijų tokių, kaip projektuojama, jungčių su Lenkija. Tai patvirtina Nepriklausomybės akto signataras, 1990-2000 m. buvęs Seimo narys Tėvynės sąjungos-Lietuvos konservatorių frakcijoje ir dirbęs Ignalinos AE regiono problemų komisijos nariu, anksčiau (1952 m.) baigęs KPI elektrotechnikos fakultetą, technikos mokslų daktaras Stasys Malkevičius, kurio kvalifikacija netenka abejoti, be to, jokių būdu negalima apkaltinti Rusijos agentu, kaip dažnai buvo daroma su kitais, išdrįsusiais kritikuoti „Hitachi“ reaktoriaus statybos projektą. Jis *Delfi.lt* rašo: „VAE statyba ne tik neišsprendžia mūsų energetinės nepriklausomybės nuo Rusijos klausimo, bet atvirkščiai – dar labiau priaria mus prie jos. Politikai negalėjo suprasti vienos paprastos technologinės detalės: kodėl pasistatę VAE mes negalėsime savarankiškai, be Rusijos malonės, naudotis „sava atomine“ (kabutėse, nes realybėje ji būtų strateginio investuotojo), kadangi tik Rusijos elektros energetikos sistema gali užtikrinti pakankamus pirminės galios rezervus projektuojamos VAE stambiausio reaktoriaus rezervavimui“. Tai patvirtina ir jau minėtas V. Jankauskas, straipsnyje („Veidas“, 2012, Nr.47) „Visagino AE kai kuria prasme padidintų priklausomybę nuo Rusijos“ rašo: „Paklauskite bet kurio energetiko – ar gali būti vienas patikimai dirbantis blokas.“

Rezervavimo klausimai savaime suprantami energetikams, (gal todėl jie šio klausimo neakcentavo), bet jie dažnai neaiškūs plačiai visuomenei ir tokiems žurnalis-

tams, kaip A. Čekuolis, taip pat Energetikos ministerijos klerkams, tarp kurių nėra nė vieno profesionalaus energetiko, įskaitant ir buvusį ministrą Sekmoką. Aišku, pradėjus diskutuoti apie atominės elektrinės su galingu reaktoriumi patikimumą, subliūkštų statybos motyvas – energetinis nepriklausomumas, nes siūlomas projektas su „Hitachi“ 1350 MW galingumo reaktoriumi neužtikrina Lietuvos energetinio nepriklausomumo.

Neįmanoma patikėti, kad AE su „Hitachi“ reaktoriumi statybos iniciatoriai negalėjo išgirsti kvalifikuotų energetikų balsų, kad jie nekreipė į tai dėmesio, todėl peršasi išvada, kad jie ignoravo jų nuomonei priešingus argumentus ir agresyviai, patys netikėdami skelbė oponentus Rusijos agentais, gynė projektą su „Hitachi“ reaktoriumi, motyvuodami nepriklausomumo nuo Rusijos užtikrinimu.

Jeigu pavyktų išsiaiškinti, ar „Hitachi“ reaktoriaus statybos entuziastai „negalėjo suprasti“, kaip teigia S. Malkevičius, ar „nenorėjo suprasti“, būtų išsklaidyti įtarimai, apie kuriuos rašo buvusi Atkuriamojo Seimo narė teisės daktarė Rūta Gajauskaitė: neva „...sklando gandas, kad „Hitachi“ pažadėjo pirkėjui geroką padėką?“ Toliau kalbėdama apie tos „padėkos“ mastą, ji reziūmuoja: „Tai kokių reikia būti didvyriu, kad atsilaikytum prieš tokią pagundą?“ Turime žinoti, kaip rašo „Lietuvos žinios“, kad Viešųjų pirkimų tarnyba (VPT), išnagrinėjusi bendrovės Visagino atominės elektrinės šiemet vykdytus viešuosius pirkimus, nustatė, kad neteisėtai įsigyta paslaugų už beveik 30 mln. litų. VAE, pasirinkusi neskelbiamų derybų būdą (pirkimą be konkurso, tariantis su vieninteliu paslaugos teikėju), sudarė 20,7 mln. litų vertės sutartį dėl papildomų teisinių paslaugų su tarptautine advokatų kontora „Herbert

Smith“, dar už 8 mln. litų pirkto verslo konsultavimo ir finansinio patarėjo paslaugas iš Didžiosios Britanijos investicijų banko „N M Rothschild & Sons Limited“. Taip pat be konkurso, teisinantis „ypatingomis aplinkybėmis“, su viešųjų ryšių agentūra BVRG buvo sudaryta 1,2 mln. litų vertės integruotos komunikacijos ir žiniasklaidos planavimo paslaugos pirkimo sutartis – artėjant referendumui agituota už jėgainės statybą“ (*Delfi.lt*). „Hitachi“ indėlį į šį projektą gaubia komercinė paslaptis. Išvadas pasidarykime patys.

Būtina pažymėti, kad, jeigu jau būtų ryžtasi statyti atominę elektrinę, tai nesant visos sistemos galingumo, užtikrinančio pakankamus galingumo rezervus, racionalu būtų statyti du daug mažesnio galingumo reaktorius, kaip tai daroma Kaliningrado AE. Juk apie tai buvo galvojama, kol „iš dangaus nenukrito žinia“ apie „Hitachi“ reaktorių. Juo labiau, kad tas pat „Hitachi“ turi patirties mažesnių reaktorių gamyboje, juk katastrofą patyrusioje Fukušimos AE vienas reaktorių buvo „Hitachi“ pagamintas 784 MW galingumo reaktorius, veikiantis nuo 1978 metų.

Kalbant apie energetinį nepriklausomumą, varta dėmesio žinomo politiko, fiziko Aloyzo Sakalo nuomonę, kad reikia neskubėti statyti 1350 MW galios reaktoriaus, o palaukti, kol bus pradėti statyti mažos galios ketvirtosios kartos kogeneraciniai reaktoriai, kurių pagamintos energijos galutinė (statybos, gamybos) kaina būtų apie du kartus mažesnė negu pagaminta techniškai bei ekonomiškai pasenusio „Hitachi“ reaktoriaus, kurio nenori pirkti kitos valstybės. Taip iš tikrųjų būtų pasiektas visiškas Lietuvos energetinis nepriklausomumas, ko negalėtų užtikrinti „Hitachi“ reaktorius. ■

Testamentas ateities kartoms

1986 m. balandžio 26 d., šeštadienį, sprogo Černobylio atominės elektrinės reaktorius. Pirmas oficialus pranešimas apie šią katastrofą pasirodė TSRS oficioze laikraštyje „Pravda“ tik po trijų dienų. Radiacija peržengė valstybės sienas, kilo panika Europos šalyse, o Černobylyje žmonės, pasidėję ant prekystalių, pardavinėjo šviežius agurkus... Ši tragiška istorija primena, kiek daug reiškia viešumas, sąžininga ir kvalifikuota informacija. Žmonija negali išsiversti be branduolinės energetikos, bet ši realija užkrauna ir didžiulę atsakomybę. Pirmiausia tiems, kurie susiję su atominių elektrinių statyba ir eksploatavimu.

Adolfas STRAKŠYS

Knygynuose pasirodė pasaulyje žinomų branduolinės energetikos specialistų Georgijaus Kopčinskio ir Nikolajaus Steinbergo knyga „Černobylis. Katastrofos anatomija“, kurią į lietuvių kalbą išvertė žurnalistas Kazys Uscila, o išleido „Versmės“ leidykla.

Vienas autorių po avarijos buvo Černobylio atominės elektrinės vyriausiasis inžinierius, kitas dirbo TSRS valstybės valdymo institucijose, o po nepriklausomybės atkūrimo – Lietuvos branduolinės saugos konsultaciniame komitete.

Lietuviškai knygos laidai profesorius L. Ašmantas (beje, su jos autoriais ir kitais žymiais rusų atominės energijos žinovais studijavęs Maskvos energetikos institute) parašė įžangą ir sudarė atominės energetikos terminų žodynėlį, kuris, autoriaus žodžiais, nėra oficialus, bet padės skaitytojui susigaudyti skaitant šitą, pasakysiu, sukrečiančią autentiškais Černobylio katastrofos liudininkų pasakojimais ir prasmingą pateikiamomis išvadomis knygą.

Prasmingą todėl, kad atominės energetikos problemos aktualios ir Lietuvoje. Buvo laikai, kai niekas nesiklausė tautos – turėti jai atominę jėgainę ar ne? Kompartijos Centro komiteto biuras su Minis-

trų Taryba nutarė, Maskva davė pinigų, ir atominė elektrinė Lietuvoje atsirado. Pirmą – energetikų miestas, paskui ir pati jėgainė.

Sąjūdžio audroj, Zigmo Vaišvilos pastangomis, elektrinė buvo pavadinta monstru, kurį, aišku, reikia sunaikinti. Sąjūdžiui spaudžiant, buvo apribotas elektrinės galingumas – sustabdyta trečiojo bloko statyba, nors sveiko proto mokslininkai manė, kad trečiąjį bloką reikia statyti, o jį pastačius, atsisakyti pirmojo, kuris esą pastatytas neatsakingai. Buvęs Ignalinos rajono prokuroras Liudvikas Sabutis per televiziją pasakojo, kaip iš statybos meškeriojai vogė šviną. Taigi to bloko sienos esančios pralaidžios radiacijai...

Lietuva, aišku, tada pati negalėjo spręsti statybos likimo – elektrinę statė Maskva, tad viską ji ir sprendė. Procesas buvo ilgas, nors jau gyvenome *perestrojkos*, tai yra pertvarkos laikais, – Ministrų Tarybos specialistai parengė bendrą LKP CK ir Ministrų Tarybos nutarimą šiuo klausimu. Ministrų Taryba, beje, buvo už tai, kad elektrinė apsiribotų dviem blokais, taip ir buvo užrašyta tame dokumente, bet Centro komitete buvo užbrauktas tas žodis ir tušinuku užrašytas kitas – *trimis*. Liko ištikimi Maskvai.

– Atiduokite nutarimą į archyvą – tegu lieka istorijai, – pamatęs

pataisą, tarė Ministrų Tarybos pirmininkas darbuotojui, kuriam buvo pavesta suderinti Ministrų Tarybos ir Centro komiteto pozicijas.

Tačiau svarstant šį dokumentą kartu su Maskvos emisarais, nusiėmusiais karingai, nugalėjo Ministrų Tarybos pozicija. Ar ji buvo naudinga Lietuvai, jau ne tarybinei, o nepriklausomai, samprotauti nėra prasmės – vienokia ar kitokia AE buvo pasmerkta uždaryti, nes rusiška, o jei rusiška, tai savaime nešvari ir pavojinga, ir taip toliau...

Tokia istorija.

Prie šito reiktų pridurti, kad aktyviam energetinio ūkio griovikui Z. Vaišvilai Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės kieme yra pastatytas paminklas...

Bet grįžkime prie knygos. Įžangoje lietuviškajam leidimui prof. L. Ašmantas rašo: „Išversta į lietuvių kalbą knyga – tarsi autorių ataskaita ir testamentas dabarties ir ateinančioms kartoms, kad suvoktume būtinybę mokytis iš klaidų, kad priimami sprendimai aukščiausiu lygmeniu būtų aprobuoti savo šalies specialistų. Ypač svarbi G.Kopčinskio ir N. Štenbergo praktinė veikla bei patirtis branduolinėje energetikoje“.

Knygoje analizuojamos avarijos Černobylio atominėje elektrinėje priežastys, suteikiamas žodis Černobylio didvyriams, kurie atrėmė pirmąją įsiutintos stichijos ugnį,

matė pavėluotą valdžios atsakingų institucijų reakciją į tragediją.

Lietuvos branduolinės energetikos specialistai yra rimtai susirūpinę, kad panaši ugnis neužklyptų ir mūsų būsimos elektrinės darbininkų. Tie specialistai – buvęs Merilendo (JAV) universiteto profesorius Kazys Almenas, profesorius Leonas Ašmantas, doc. Anzelmas Bačasas ir inžinierius Saulius Kutas – 2011 m. gegužę pasirašė kreipimąsi į mūsų prezidentę Dalią Grybauskaitę, Baltarusijos prezidentą Aleksandrą Lukašenką ir Rusijos prezidentą Dmitrijų Medvedevą, kviesdami juos „su visa atsakomybe ir neatidėliojant aptarti galimų atominių elektrinių statybų regione sąlygas bei padaryti visus būtinus saugios ir perspektyvios (pabraukta mūsų-Red.) branduolinės elektros energetikos plėtros sprendimus, kartu garantuojančius palankią aplinką kiekvienos šalies ekonomikos augimui“, siūlė deramam laikui pristabdyti Visagino, Astravo ir Baltijos atominių elektrinių projektų

įgyvendinimą, kad būtų dalykiškai aptarti šie klausimai.

Pavyzdį, manau, turėjo parodyti Lietuva, paremdama mūsų specialistų iniciatyvą ir susirūpinimą. Bet mokslininkų žodis nebuvo išgirstas – problema nuleista iki sekminio (*fizikos mokytojo*) lygmens: pradėta ieškoti, kokia pasaulio šalis turi atliekamą reaktorių, ir toki, pasirodo, turi Japonija, kuri kažkodėl, manau, dėl nepatikimumo, jo nenori statyti savo teritorijoje – savo teritoriją pasiūlė sekmokinė Lietuva...

Ak, tiesa, prie šito reaktoriaus nagus yra prikišusi Amerika, o Amerika mums – dievų dievas.

Beje, to dievo besotystę mes jau patyrėme – Andriaus Kubiliaus ir Irenos Degutienės konservatoriai jam sukišo į gerklę „Mažeikių naftą“, pasirodo, sukišo nusikalstamai, nors ir per Seimą, ir per prezidentūrą, buvo tiems prakiškams iškelta baudžiamoji byla, bet jie sumaniai ją vilkino ir sugebėjo nuvilinti iki senaties...

Taigi V. Uspaskichas su savo partijos milijonų manipuliacijomis nebuvo pirmas. Tik neatkreipė dėmesio į vieną paprastą dalyką – kad jis ne konservatorius. Tai ir užlipo ant grėbliakočio.

Tiesa, šiemet ant grėbliakočio užlipo ir patys ponai konservatoriai su krikščioniškaisiais demokratais ir kitokiais politiniais cerberiais, leidę surengti referendumą atominės elektrinės statybos klausimu, kurio rezultatų tik užkonservuotas glušų glušas galėjo nuspėti – juk visai neseniai tauta buvo nubalsavusi už Ignalinos atominės jėgainės uždarymą...

Negi ji stosis ant jai konservatorių sukta pakišto grėblio...

Su tuo grėbliu į kaktą gavo konservatoriai ir jų užkonservuoti bičiuliai. Kaip, beje, balsuoti už naujos atominės elektrinės statybą savo partiją kvietęs V. Uspaskichas – vienintelis iš opozicijos.

O minimą knygą tikrai pravartu pasiskaityti. Ji pamokanti ir paprotinga. ■

Kelias avarijos link

„Svarbiausia Černobylio AE avarijos pamoka yra ne tik būtinybė pagerinti atskiras reaktorių charakteristikas ir jų eksploatavimo sąlygas, nors tai ir labai svarbu, bet ir įdiegti saugos kultūros koncepcijos reikalavimus“, – teigia knygos „Černobylis“ autoriai.

Tai reikėtų įsidėmėti ir mūsų naujos AE statybos entuziastams. Ne ekonominiai, finansiniai dalykai, o sauga yra svarbiausias dalykas. Tą rodo žemiau cituojamos knygos ištraukos. Autorių mintis pateikiame kursyvu.

RBMK reaktoriai: taupumas vietoj saugumo

TSRS buvo populiarius kanalinį energetinių reaktorių RBMK tipas. Kodėl jis buvo pasirinktas?

„Branduolinės energetikos raidos iki 2000 m. planuose buvo minimos Leningrado, Kursko, Ignalinos ir Smolensko atominės elektrinės su RBMK reaktoriais. Kiekvienos jų galia turėjo būti 6 000 megavatų.

Nė viena kita šalis nenaudojo tokio tipo reaktorių. Daugumoje užsienio elektrinių buvo įrengti suslėgto vandens reaktoriai. Kodėl TSRS buvo skirta tiek daug lėšų kanaliniais energetiniams reaktoriams kurti ir diegti? Atsakymas akivaizdus – suslėgto vandens reaktoriams reikėjo tvirtų, didelių matmenų korpusų ir garų generatorių. Tuo metu TSRS tokius galėjo gaminti tikrai Ižoros gamykla ir tik ribotą kiekį. Volgodonsko mašinų gamybos milžinas „Atommas“ dar tik buvo projektuojamas, o branduolinių pajėgumų reikėjo. Būtent jie leido taupyti angliavandenių kuro išteklius – pagrindinį šalies pajamų pardavus naftą ir dujas Vakarų Europoje už dolerius šaltinį.

Reaktoriams RBMK nereikėjo masyvių korpusų. Jie būdavo gami-

namie pačioje statybų aikštelėje. Šis aiškus privalumas ir lėmė jų paplitimą TSRS.

Tuomet mažai kas susimąstydavo, kad tas privalumas turi ir kitą, išvirkščią, pusę. Buvo gautas šalies vadovų užsakymas. Vidutinių mašinų gamybos ministerija siekė jį kuo greičiau įvykdyti. Tai klasikinis pavyzdys, kad taupumo sumetimais tapo svarbesni už saugumo problemas“.

Katastrofos ir žmogiškasis faktorius

„Rašydami knygą perskaitėme daug informacijos apie avarijas ir katastrofas. Daugumos avarijų ir katastrofų pradžią ir raidą lėmė ne išorės veiksniai (gamtos reiškiniai, karai ir pan.). Visos tos avarijos ir katastrofos vyko beveik pagal vieną scenarijų. Bet būtent Černobyliui būdingas, jei galima taip pasakyti, grynas eksperimentas.

Černobylio AE avarija – žmogaus rankų darbas, pradedant reaktoriaus RBMK-1000 projektavimu ir baigiant 1986 m. balandžio 26-osios naktimi. Tai unikali istorija, kurioje neįmanoma aptikti jokio išorinio pėdsako – į RBMK-1000 kūrimą ir eksploataciją nesikišo nei uraganai, nei potvyniai, nei žemės drebėjimai. Tik žmogus ir jo sukurta technika. Būtent tai ir vėčia dar kartą atkreipti dėmesį į tai, kas pastaraisiais metais apibūdina ma fraze „žmogiškasis faktorius“.

Be abejo, reaktorių kūrė aukščiausios kvalifikacijos kolektyvai ir atskiri specialistai, turėję realių nuopelnų ir pasiekimų, savo žinių srityje sukaupę didžiulį patyrimą. Bet kodėl jie tapo negincijamais autoritetais?

Projekto kūrėjai aukščiausiu lygiu nuolat tikino, kad reaktorių RBMK yra saugiausias, slopina reaktoriaus atžvilgiu pagal saugos kultūros kon-

cepciją būtiną personalo „pavojaus“ jausmą.

Reaktoriaus kūrėjai žinojo apie tokią pavojingą jų sukurto reaktoriaus savybę kaip galimas branduolinis nestabilumas, bet nesugebėjo kiekybiškai įvertinti galimų jo pasireiškimo padarinių ir atsitverė reglamento apribojimais, kurie, kaip parodė praktika, buvo gana silpna apsauga. Toks požiūris neturi nieko bendra su saugos kultūra.

Reaktorius RBMK 1986 m. balandžio 26-ąją turėjo tokių didelių neatitikimų saugos normoms ir taisyklėms, kad jį buvo galima eksploatuoti tikrai šalyje, kurioje saugos kultūros lygis yra žemas.

„Kodėl daugeliu atvejų žmogus, siekdamas iškelto tikslo, priima nepagrįstus, optimistinius sprendimus – pavyks, įveiksime, kaip nors, – didindamas nesėkmių, rimtų gedimų ir katastrofų riziką?

Pateiksime dar vieną daugelio metų stebėjimų faktą. Visos reikšmingos nesėkmės, gedimai, juo labiau katastrofos yra daugelio pažeidimų ir nukrypimų nuo nustatytų normų, taisyklių ir standartų rezultatas, visada yra „mažai tikėtinas“ mažų gedimų ir pažeidimų, kurie veda katastrofos link, rezultatas. Taip ir buvo Černobylio AE – daug metų niekam taip ir nepavyko nutraukti įvykių, klaidingų sprendimų ir neveiklumo grandinės, kad būtų sustabdytas smukimas ir neįvyktų sprogimas!

Pasaulinė ir Ukrainos praktika liudija, kad šiandien pats efektyviausias technogeninių avarijų ir katastrofų tikimybės mažinimo būdas yra tu, kurie vykdo įgaliojimus, ir tu, kurie juos vertina ir kontroliuoja, atskyrimas. Tai ir idėjų generavimas, ir nepriklausoma ekspertizė, ir tiesos monopolio panaikinimas. Būtent

todėl mes tiek daug kalbame apie nepriklausomos ekspertizės, nepriklausomos branduolinės reguliavimo institucijos būtinybę“

Ko moko Fukušimos AE avarija

2011 m. kovo 11 d. įvyko didžiulė avarija Japonijos Fukušimos AE. Kodėl vėl tai įvyko? Į ką nebuvo atsižvelgta?

„Taip, iš „Three Mille Island NPP“ AE (JAV, 1979 m.) ir Černobylio AE avarijų daug pasimokyta. Visame pasaulyje pasikeitė požiūris į saugos reguliavimą, sugriežtinti saugos reikalavimai elektrinių projektams, efektyviau reaguojama į ypatingąsias situacijas, suformuotas tarptautinis branduolinės saugos režimas, besiremiantis Branduolinės saugos konvencija ir kitais tarptautiniais susitarimais. Į kasdienę praktiką įdiegtas esminis saugos kultūros principas. Ne tik specialistai, bet, atrodo, ir visuomenė patikėjo, kad rimtų avarijų daugiau nebus, ir branduolinė energetika pradėjo naują raidos etapą. Tačiau įvyko dar viena skaudi avarija.

Fukušimos AE buvo pradėta eksploatuoti 1971 m. Įvykusi avarija tik patvirtino, kad net ir atominės elektrinės, pastatytos pagal 50 metų senumo projektus, gali atlaikyti katastrofiškus gamtos reiškinius, ko gero, patikimiau negu kiti žmogaus kūriniai. Elektrinė atlaikė istoriškai didžiausią žemės drebėjimą, kurio rodikliai, anot kai kurių duomenų, projektinius pranoko 15 kartų. Bet projekte nebuvo numatyta itin reta gamtos reiškinių kombinacija (istoriškai didžiausias žemės drebėjimas ir po jo sekęs istoriškai didžiausias cunamis). Kodėl? Juk toks reiškinys kaip cunamis Japonijoje puikiai žinomas. Nedovanotinas neapsižiūrėjimas lėmė didžiulę avariją. Ir vėl personalas buvo nepasirengęs veikti esant tokiai situacijai, neturėjo atitinkamos įrangos. Avarijos buvo galima išvengti, jei būtų atlikti nebrangūs patobulinimai, o jų būtinumą turėjo numatyti atidžiau paanalizavę projektuotojai.

Įgimtas žmogaus polinkis į perdėtą saviklio vą, konformizmą, biurokratizmą atveria kelią į nerūpestingumą. Nepaliaujamas atominų elektrinių saugos stiprinimas, siekis nuolat tobulėti – tai kelias į tikrą saugos kultūrą, kuri turi būti visuose valdymo ir branduolinės energetikos lygiuose.

Sunku pateikti kokių nors receptų, bet esame tvirtai įsitikinę, kad saugos analizės, jos trūkumų nustatymo ir šalinimo proceso pertraukimas neišvengiamai sukels branduolinės energetikos, be kurios žmonija negalės išsiversti, degradavimą. Tik branduolinė energetika, nekelianti grėsmės žmonių gyvybėms ir aplinkai, priimtina visuomenei“.

Autoriai daro išvadą, kad žmogaus, jo sukurto technikos ir gamtos sąveika lieka sudėtingiausia problema.

Svarbiausia – saugos kultūra

Černobylio AE avarijos priežastis nagrinėjo ir analizavo Tarptautinė branduolinės saugos konsultacinė grupė (INSAG) prie TATENA generalinio direktoriaus. INSAG priėjo prie išvados apie būtinumą formuoti ir palaikyti „saugos kultūrą“ kaip svarbiausią AE saugos sąlygą.

„Terminas „saugos kultūra“ susijęs su labai bendra visų asmenų, užsiimančių bet kokia veikla, kuri turi įtakos AE saugai, atsidavimo ir asmeninės atsakomybės sąvoka. Įgyvendinant saugos kultūrą, be kita ko, numatyta, kad ruošiant ir mokant personalą pirmiausia pabrėžiamos visuotinai priimtoms saugos užtikrinimo praktikos priežastys, taip pat padariniai saugai, kuriuos sukelia blogas pareigų vykdymas. Ypač pabrėžiamos saugos ribų nustatymo priežastys ir jų pažeidimo padariniai. Saugos kultūra reikalauja visuotinio psichologinio nusiteikimo užtikrinti saugą, kuri pirmiausia priklauso nuo organizacijų, dalyvaujančių kuriant ir eksploatuojant elektrinę, vadovų veiklos.

INSAG darbuose koncepcija „Saugos kultūra“ peržengė eksploatavimo

ir veiklos ribas ir aprėpė visas veiklos rūšis visose atominės elektrinės gyvavimo ciklo stadijose, kurios gali turėti įtakos saugiam AE eksploatavimui. Ji apėmė net aukščiausiąją valdžią, taip pat įstatymų leidybos ir vyriausybinių, kurios, anot koncepcijos, turi formuoti nacionalinį klimatą, nes apie saugą būtina galvoti kasdien.

Černobylio AE avarijos vertinimas pagal minėtą koncepciją rodo, kad saugumo kultūros nepakankamumas būdingas ne tik elektrinės eksploatavimui, bet ne mažiau ir kitiems AE kūrimo bei eksploatavimo dalyviams: konstruktoriams, projektuotojams, statybininkams, įrenginių gamintojams, ministerijų valdymo ir kontrolės struktūroms ir kt.“

Ar galima išvengti katastrofų?

Knygos autoriai tvirtina, kad technogeninių avarijų ir katastrofų visiškai išvengti neįmanoma.

„Tai žmonijos užmokestis už progresą. O juk yra dar ir gamtos katastrofų. Todėl labai svarbu būti pasirėngusiems įveikti avarijų ir katastrofų padarinius. Ruoštis reikia visiems, ne tik specialiai tam suburtoms struktūroms, bet ir gyventojams. Ši svarbi grandis pastaraisiais metais buvo užmiršta, o juk būtent gyventojai daugeliu atvejų tampa katastrofų ir objektu, ir subjektu.

Šiandien daugelis norėtų viską pateisinti TSRS susiklosčiusiomis socialinėmis-ekonominėmis ir politinėmis sąlygomis. Iš tikrųjų daug lėmė šalyje egzistavusių santykių specifika. Bet laikyti Černobylio AE katastrofą vien sistemos vaisiumi – didžiausia klaida, ji gali pasikartoti esant bet kokiai visuomeninei santvarkai.

Technogeninės avarijos kaltininkas ir nukentėjęs nuo jos visada yra žmogus. Tai privalo suvokti kiekvienas. Nepakankama kvalifikacija, konformizmas, nusiramimas ir per didelis pasitikėjimas savimi, neprincipingumas, nepatenkinama psichologinė būsena – tai tiesus kelias į avarijas ir katastrofas.“ ■

Rokiškio krašto istorijos

2012-ieji Seimo nutarimu buvo paskelbti Muziejų metais. Pagrindinis Muziejų metų programos tikslas – atkreipti valstybės ir visuomenės dėmesį į muziejų vykdomą svarbią misiją saugoti kultūros ir istorijos vertybes bei šviesti visuomenę. Kultūros ministerija, bendradarbiaudama su interneto portalu „Delfi“, rengė Metų muziejaus rinkimus. „Delfi“ portalo skaitytojai (balsavo 7712) iš 20 ekspertų pasiūlytų geriausių Lietuvos muziejų išrinko Metų muziejų. Juo tapo Rokiškio krašto muziejus.

Juozas DEKSNYS

Rokiškio krašto muziejus kitąmet minės 80-metį. Jis jau daugiau kaip pusę amžiaus yra įsikūręs dvaro rūmuose, kuriuos valdė kelios grafų Tyzenhauzų ir Pšezdziekių kartos, garsėjusios savo kultūrine ir moksline veikla, kolekcijomis, mecenavimu. Muziejuje saugoma unikali Rokiškio krašto kultūros ir istorijos medžiaga: gausūs archeologiniai radiniai, senos knygos, dokumentai ir spaudiniai, numizmatika, dvarų kultūros vaizduojamosios ir taikomosios dailės eksponatai, dvaro archyvinė medžiaga, fotografijos, senosios ir naujosios tautodailės rinkinių fondas. Tie eksponatai, kurie yra saugomi muziejaus saugyklose ir neprieinami plačiai visuomenei, perkeliama į virtualią erdvę „Rokiškio krašto muziejaus skaitmeninė biblioteka“.

Daug metų prie muziejaus vairo stovėjusius vyrus pakeitė moterys: nuo 1980 m. muziejui vadovavo Ona Mackevičienė, Marijona Mieliauskienė, Olga Grumbinienė, nuo 1989 m. direktore dirba Nijolė Šniokienė.

Apie Rokiškio krašto muziejaus veiklą kalbamės su istorijos skyriaus vedėja Ona MACKEVIČIENE.

– *Kokį receptą turite, kad muziejus tapo labai patraukliu visuomenei objektu?*

Ona Mackevičienė

– Tai, ką pasiekė Rokiškio krašto muziejus, yra jo kūrybingų, darbščių darbuotojų nuopelnas. Tik jų dėka muziejuje yra sukurtos įdomios ir kiekvienam lankytojiui patrauklios ekspozicijos. Nuo kuklaus kraštotyros draugijos ir vietinių inteligentų iniciatyva 1933 m. įkurto muziejaus, tilpusio nedideluose dviejuose kambariukuose, Rokiškio krašto muziejus išaugo į šiaurės rytų Lietuvos kultūros židinį, didžiulį kultūros vertybių lobyną, kuriame saugoma daugiau nei 90 tūkst. eksponatų.

Be to, muziejininkai sukūrė įvairiapusį trisdešimties edukacinių programų komplektą, atitinkantį įvairių amžiaus grupių ir pomėgių lankytojų poreikius.

– *Kuo muziejus išsiskiria iš kitų šalies muziejų?*

– Didelę įtaką Rokiškio krašto muziejaus populiarumui turi tai, jog jis įsikūręs XIX a. pr. grafo Ignoto Tyzenhauzo statytoje dvaro sodyboje, kurią sudaro 16 išlikusių autentiškų statinių, dvaro parkas, tvenkiniai su jame plaukiojančiomis juodosiomis gulbėmis. Muziejus, būdamas viso dvaro ansamblio šeimininku, rūpinasi ir jo restauravimu.

Rokiškio krašto muziejus išsiskiria originaliomis ekspozicijomis. Lankytojams yra labai įdomios dvaro istorijos ir kultūros ekspozicijos, nes kai kuriose salėse yra likęs autentiškas dvaro rūmų interjeras, yra eksponuojami autentiški šio dvaro savininkų grafų Tyzenhauzų ir Pšezdziekių įvairūs daiktai: grafų ir jų vaikų drabužiai, aksesuarai. Ekspozicijų sales puošia dvaro kolekcijai priklausę žymių Europos tapytojų paveiksai, kiekvieno lankytojo dėmesį patraukia grafų šeimos sidabras, porcelianiniai indai, eksponuojami autentiškame dvaro valgomajame.

Istorinėje ekspozicijoje, kuri apima Rokiškio krašto istoriją nuo seniausių laikų iki XX a. vidurio, bene įspūdingiausias eksponatas – 1848 m. Rokiškio grafystės žemėlapis, kuriame smulkiai pavaizduoti dvaro žemėje buvę miesteliai, keliai, miškai, arimai ir kiti objektai.

Rokiškio krašto muziejus sunaikiai įsivaizduojamas be unikalios Liongino Šepkos drožinių ekspozicijos, kuri įkurta vienoje iš dvaro

lobynas

oficinų. Šio Rokiškio krašte gimusio ir kūręsio garsiausio XX a. Lietuvos dievdarbio palikimas (apie 300 kūrinių) eksponuojamas šešiose salėse. Garsas apie šią ekspoziciją sklido visoje tuometėje Tarybų Sąjungoje ir maždaug 100 tūkst. turistų kasmet apžiūrėdavo L. Šepkos drožinius. Ir dabar jais lieka sužavėti visi lankytojai, atvykę į mūsų muziejų ne tik iš Lietuvos, bet ir kitų šalių.

Muziejuje yra vienintelis respublikoje prakartelių rinkinys. Jam pradžią davė parodos, kurių organizavimo idėją pasiūlė italų dailininkas, verslininkas ir mecenatas Angelo Frosio. Dabar kolekcijoje yra 100 įvairių prakartelių. Jos didžiulio lankytojų susidomėjimo susilaukia tiek vasarą, tiek žiemą.

– *Kokius svarbesnius vykdomus projektus, programas galėtumėte paminėti?*

– Rokiškio dvaro sodyba tapo vis gražesniu ir patrauklesniu kultūros ir turizmo objektu. Šiais metais buvo restauruotas vienas iš dvaro kumetynų. Naujai trinkelėmis išgrįsta Tyzenhauzų alėja, automobilių stovėjimo aikštelė prie muziejaus. Tradicija tapo talkos, kurių metu Rokiškio miesto įmonės, gyventojai tvarko dvaro parką.

Muziejuje vyksta kraštotyrinė tiriamoji, leidybinė, edukacinė ir parodinė veikla, organizuojami renginiai ir šventės.

Šiais metais lankytojus kvietėme į daugelį renginių, koncertų, muziejininkai parengė ir naujų edukacinių programų. Jau tradicija tapo Užgavėnių šventė, tarptautinės muziejų dienos renginiai, Rokiškio miesto gimtadienio šventė ir kt. Smagu, kad muziejus tampa rokiškėnų kultūrinio laisvalaikio

Rokiškio dvaro rūmai

Muziejuje atkurtas autentiškas dvaro interjeras

Monetų kolekcijoje eksponuojami 47 valstybių pinigai ▶

Muziejuje yra vienintelis respublikoje prakartėlių rinkinys

► centru. Be to, šiais metais buvo pradėtas vykdyti bendras projektas, „Muziejus – mokykla – moksleivis“. Muziejų ir bendrojo lavinimo mokyklų nacionalinis partnerystės tinklas, kuris apima 17 muziejų. Šiam projektui Rokiškio krašto muziejus parengė edukacinę programą „Pažinkime Rokiškio dvarų praeitį“, kurią sudaro 3 moduliai: „Svečiuose

pas grafus“, „Grafai Tyzenhauzai – mokslininkai, rašytojai, mecenatai“, „Rokiškio grafystė. Kas tai?“

Vienu žodžiu, kas dieną tapame vis gražesni ir patrauklesni lankytojai. Vis sumanome ką nors naujo, kaip dar labiau pritrauktume ir užimtume lankytoją, kad pabuvęs pas mus jis norėtų dar kartą grįžti ir apie šią viešnagę papasakotų ki-

tiems. Geriausia reklama iš lūpų į lūpas sklindanti informacija.

Žinoma, dar yra kur pasitempti, patobulinti, restauruoti ir atstatyti. Muziejaus lankytojai pasigenda kavinės muziejaus teritorijoje, dar yra nerestauruotų pastatų: didysis kumetynas, dvaro alaus bravoras, svirnas, pieninė... Mes tikimės, kad atsiras lėšų šių autentiškų dvaro kompleksui priklausančių pastatų restauracijai. Jie puoš Rokiškio miestą ir taps patraukliais turizmo objektais.

– *Su kokiomis mintimis, planais pasitinkate 2013 metus?*

– Nuotaikos optimistiškos. Tai, kad esame išrinkti metų muziejumi, yra labai malonus mūsų darbo įvertinimas, parodantis, jog einame teisinga kryptimi, stengdamiesi nenuvilti lankytojų ir patenkinti visus jų lūkesčius. Toks pripažinimas tuo pačiu ir įpareigoja, skatina tobulėti, ieškoti naujų darbo formų, tapti dar patrauklesniu muziejumi mūsų mieliems ir laukiamiems lankytojams. ■

Muziejus – patrauklus turizmo objektas

L. Šepkos drožinio fragmentas

Valdžia ir kultūra: apie papirkinėjimus ir parsidavimą

Paskelbtas pirmasis literatūros kritiko ir mokslininko Vytauto Kubiliaus (1926–2004) premijos laureatas. Premija paskirta poetui, literatūros kritikui, publicistui Valdemarui Kukului (po mirties) už literatūros kritiką. V. Kubiliaus premiją 2012 m. įsteigė Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

V. Kukulius buvo, pasak literatūrologės prof. Viktorijos Daujotytės, rašytojas, esantis abiejose pusėse, – ir literatūros, ir jos kritikos. „Plačiau žvelgiant, jis buvo dar ir visuomenės kritikas, savo rizika ir atsakomybe bandęs struktūrinti dabartinio socialinio ir politinio gyvenimo prasmybes ir beprasmybes, jų tarpusavio sąsajas, aštraus žvilgsnio, neprisitaikantis, bandęs (skurdaus gyvenimo sąskaita) išlikti nepriklausomas. <...> Grūmėsi iš paskutiniųjų, kruvinais kojų padais (odos liga) eidamas savo būtinąjį kelią. Knygos žmogus, sukaupęs didelę profesionalo biblioteką, pirkęs knygas iš paskutiniųjų grašių. Kasdien ėjęs pirkti spaudos, gyvenimo paliudijimų, kad ir iškreiptų.“

Valdemaras atėdavo ir į mūsų žurnalo redakciją, susitikdavome jo bute. Diskutuodavome dėl žurnalo krypties, kuri, atrodo, buvo artima jo pasaulėjautai, jis siūlė temas, ne kartą yra paakinęs savo kolegas parašyti „Gairėms“. Jis buvo puikus publicistas, jam magėjo išsiaiškinti politikos ir žmogaus, valdžios ir kultūros santyki.

Lietuvoje sunkiai formuojama kultūros politika, nelengvai randami jos vedliai. Tad manome, kad šia tema skaitytojams bus įdomus žemiau spausdinamas (kiek sutrumpintas) V. Kukulo straipsnis (skelbtas leidinyje „Nemunas“ pavadinimu „Masių kultūra – masėms“).

Klysta tie, kurie mano, kad kultūra, konkrečiai literatūra, svajoja grįžti į sovietmečio laikus, kai buvo aktyviai skaitoma ir aptarinėjama, kai tiražai stebino visus užsieniečius, o rašytojų surenkamos auditorijos vargiai tilpdavo didžiuliuose stadionuose. Literatūros, apskritai meno prigimčiai to visiškai nereikėjo ir nereikia, ir ji pati gerai suprato, kad naudojosi visuomeninio rezonanso ir poveikio dividendais, kurie turėjo atitekti politikams, o ne meno kūrėjams. Bet politikų nebuvo, ir menininkai mielai užimdavo viešosios erdvės nišą, kuri, be kita ko, pasirodė dar ir neįmanoma talpi bei rezonansiška; ir šandien jie užsiima tuo, kuo politikai ir įvaizdžio kūrėjai užsiimti bodisi: aukštų, universaliųjų žmogaus patyrimų žvalgymu, kuris – suvoktas – žmogų priešpriešina ir kultūrai, ir politikai. Kitaip tariant, elitinis, aukštasis menas, jei norėtų, šandien galėtų išgyventi geriausius savo laikus, geresnius nei antikos epochoje, bet pirmiausia jam reikia aiškiau nusistatyti santykius su visuomene, o visuomenė tam neturi laiko. Ne menas, o visuomenė.

Vis dėlto vieną sovietmečio epochos suformuotą kompleksą kultūra skaudžiai ir dramatiškai išgyvena iki šiol, ir siužetinė to dramatizmo schema nusako visą šiandieninės kultūros, konkrečiai literatūros, saviraidos lūžio esmę.

Šiandien niekas nenori to pripažinti, bet iš esmės politinio, visuomeninio klestėjimo laikais kultūros gyvybingumo ir gyvastingumo pagrindas yra ne kas kita, kaip tik begėdiškas jos sugebėjimas parsiduoti – atvirai, ciniškai, pernelyg nesibranginant, bet vis dėlto gana pelningai. Ir tai, kad populiariąją kultūrą masės gausiai vartoja ir šandien, nėra joks argumentas: tikrieji meno klestėjimo metai vis dėlto buvo sovietmetis, nes išorinis popkultūros blizgesys iš esmės nereikia jos tikrosios paklausos vien dėl to, kad atsiskaitoma čia skirtingomis valiutomis. Net vulgariausias popsas parduoda „tikro gyvenimo vaizdelius“, „tikro gyvenimo nuotraukas“, o mokama už jas piniginiu ekvivalentu. Sovietmečiu buvo kitaip. Valdžia kultūrą, ypač literatūrą, pirkto atvirai – honorais, premijomis, garbės vardais, nes ji buvo vienintelis kanalas, leidžiantis valdžiai legaliai ir daugmaž atvirai pasikalbėti su visuomene. Bet valdžia nenujautė, kad būtent kultūra ir yra svarbiausia jos paslapčių ir užkulisinių kėslių skleidėja, ir jei – savo ruožtu – literatūrą pirkto bei papirkinėjo ir visuomenė, tai tik dėl tų išviešinamų valdžios paslapčių. Kitaip tariant, literatūra visuomenei padėjo susikurti tikrąją pasąmoningąją savo socialinę ir dorovinę paveikslą – skaitantis žmogus žinojo, kur link gali keistis ►

► ir keisti savo mintis, o kur link eiti jau pavojinga. Pasitelkdama literatūrą pati valdžia saugojo savo visuomenę nuo visiško išsigimimo ir degradacijos. Susidarė paradoksali situacija: literatūrą pirkto ir vieni, ir kiti, atstovaujantys diametraliai priešingiems visuomeninio mąstymo ir visuomeninės jaunosios politikos, kitaip tariant, į tą pačią prekę gviėšėsi antagonistiskai nusiteikę prieštai (nes dažnu atveju valdžios prieštai buvo net jos struktūrose tarnaujantys piliečiai), o literatūra mėgavosi savo tariamai autonomiška mąstysena ir laikysena. Iš tiesų murdytasi dar didesniuose paradoksuose: tie, kuriuos valdžia persekiojo už kritiškumą, skepticizmą „vedamosios“ idėjos atžvilgiu ar net absoliutų apolitiškumą, buvo jai mažiausiai pavojingi, nes visuomenė neperka tų dalykų, kurių yra pertekusi pati (negatyvizmo valdžios atžvilgiu joje buvo daugiau, negu galima įsivaizduoti), o labiausiai perkamų dalykų valdžia tiesiog nesuprato, manydama, kad metafizinis būties lygmuo, kurį įtvirtina „aukštasis“ menas, nėra ir negali būti susijęs su valstybės valdymo būdais ir formomis. Valdžia toleravo absoliutų apolitiškumą, o aukštasis menas kaip tik ir atstovavo tokiam dvasiniam aristokratizmui, bet kas gi tokiu atveju dėjosi su „vertybėmis“, dėl kurių tebesivaržė masinė sąmonė ir politika? Juk net abstrakčiausio, ezoteriškiausio kūrinio vaizdinė, idėjinė faktūra buvo „iš kraujo ir mėsos“, net efemeriškiausias meno kūrinys negalėjo būti sukurtas be daikčiaime ir bežmogiame kosmose! Šiuo atveju, deja, pasinaudota pačiu paprasčiausiu apgaulės būdu – visų tikrųjų vertybių prieglobsčiu virto totalinis beprotnamis, o jų saugotoju – psichinę krizę išgyvenantis menininkas. Bet ir čia įvyko įdomus „prasmės apvertimas“: tikruosiuose beprotnamiuose buvo gydomi (tiksliau – nugydomi) tikrieji disidentai, tiesos nešėjai ir skleidėjai, vadinasi, laikantis šios logikos,

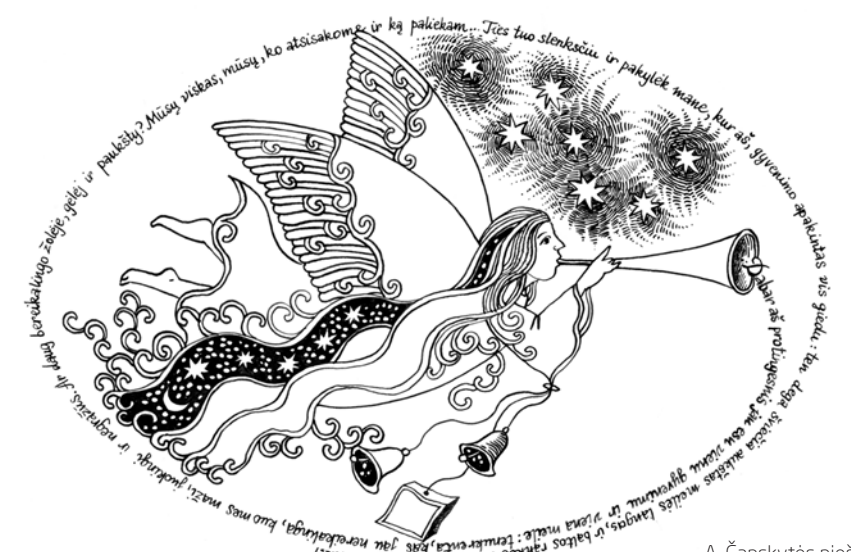
ir pasaulio vertybių saugykla – totalinis beprotnamis – virto viso gyvenamo pasaulio metafora, ir šitaip ji tapo taip pat perkama. Apeinant nieko nesusigaudančią valdžią. Vien todėl ano meto „nuošalės“ rašytojai turėtų ne didžiuliotis, kad buvo blokuojami, cenzūruojami, o gėdytis: jų prekė nebuvo reikalinga nei vieniems, nei kitiems.

Tad kas gi nutiko, kai ta paklausi prekė pateko į tikrą rinkos ekonomiką, į absoliučios nekompetencijos diktato aplinką, kurią neapdairiai protėviai pavadino demokratija? Masės, liaudis pačia primityviausia šio žodžio prasme visas vertybes perskirstė „duonos ir žaidimų“ naudai, ir dalis meno nuėjo tarnauti joms (vien jau todėl rimtoji, elitinė kultūra turėtų griežtai ir nedviprasmiškai atsirti- boti nuo populiariosios, ir čia matau svarbiausią Kultūros ministerijos, kuriai pirmąkart per dvidešimt metų vadovauja tikras intelektualas, misiją), bet įvyko pačiai kultūrai netikėtas dalykas: ji neskleidžia jokios anai liaudžiai nežinomos ir todėl reikalingos informacijos, ji žaidžia tuos pačius žaidimus, kuriuos ir visose kitose srityse žaidžia jos vartotojas, tad paaiškėja, kad ji tampa absoliučiai nereikalinga ir valdžiai, valstybei, santvarkai. Liaudis išsirinko savęs tevertus politikus, kurie lengvai susikalba su masėmis jų pačių kalba, ir joks tarpininkas tapo nereikalingas. Tiesa, ir visuomenė, ir valdžia pasidalijo į dvi antagonistines stovyklas, tad jeigu galėtume bent iš tolo įtarti, kad viena jų yra labiau įsipareigojusi saugoti etines vertybes, o kita – kaupti kapitalą, galėtume ieškoti bent menkiausios nišos ir bent spekuliatyviai suvoktai meno „prekinė“ misijai, bet kadangi dabar tarp abiejų besikaunančių pusių takoskyra yra ne vertybės, o tik jų vardijimas, įvardijimas, pervardijimas, socialinei, kasdieniškai menų funkcijai nelieta nė menkiausio plyšelio. Menas išstumiamas į savo ir tik savo autonomišką teritoriją,

ir dar kartą kartoju – aukštajam, elitiniam menui dabar yra pats geriausias metas. Bet štai čia atsiranda kai kas visiškai naujo: pagal savo mentalitetą, bendrą išsilavinimo lygį susivienijusios valdžia ir liaudis tyliai susitaria „sunaikinti“, „nukensminti“ aukštąją, elitinę kultūrą, nors taip neseniai dėl jos varžėsi ir pešėsi. Iš nežinios išnyra ir dar vienas paradoksas: politikų kalbas liaudis, masės perka lygiai taip pat ir ta pačia valiuta kaip pramoginį meną, vadinasi, arba politikų politinis diskursas yra tik humoreskų ir feljetonų lygio ir problematikos, arba populiarioji kultūra – šįkart jau atbuliniu keliu – į valdžios tribūnas perneša pačios liaudies mintis ir idėjas, o tokiu atveju išėity, kad masinę kultūrą kuria jau ne konkretūs autoriai, o kolektyvas, pati bendruomenė, pati liaudis. Tiesa, jeigu sutiksime, kad pagrindinis demokratijos tikslas yra užgesinti, uždusinti asmenybę, netgi pačią asmenybiškumo idėją, tada viskas atrodys logiška ir nuoseklu. Masės nušlavė asmenybę ir masės kalba asmenybės vardu. Kad ir kaip ten būtų, akivaizdu, jog rimtoji kultūra šiandien liko vien pati su savimi, jos skleidžiamos idėjos yra savarankiškas, uždaras pasaulis, neturintis nieko bendra su tikrove, kurią naiviai vadiname demokratija. Tikrosios kultūros vartotojais liko tik senoji karta, dar atmenanti sovietmečio laikus, ir jauni meno profesionalai, žinoma, jeigu jie nepasirinko masės linksminančio meno krypties. Taigi nieko nestebina, jog visagalė liaudis meno administravimo galias atiduoda tik savo rango atstovams. Svarbiausia, kad menui ir menininkams vadovautų, jų veiklą reglamentuotų tipiškai, taigi žemesnio negu vidutinio intelektualinio koeficiento valdininkai, tada menininkai arba išvažiuos, arba kūrybiškai išsižudys (nutils, pereis į kitas saviraiškos sritis, pasuks į viską dehumanizuojančią politiką ir pan.).

Pasirodo, vien direktyvinėmis

ir administracinėmis priemonėmis (socialinės garantijos, atlyginimų dydis, konkretaus kūrinio reprezentacija ir pan.) galima pasiekti, kad menininkai, mokslininkai, apskritai asmenybės atsidurtų visuomenės užribyje, ir svarbiausia, kad bet kuriuo atveju atrodytų, jog kalti jie patys. Liaudis tokią politinių gestų kombinaciją priims ir palaikins, tai bus jos atsidėkojimas valdžiai už tai, kad ši išklausė jos balsą, iki aukštų tribūnų ataidėjusį per *mass media* (pagrindinis aukštosios kultūros pakaitalas). Masės, neįkandčios, nesuprantančios net elementaraus aukštosios kultūros teksto, galės lengviau atsikvėpti: kam skaityti tai, ką parašė nevykėlis, nelaimingas visuomenės autsaderis? Savo ruožtu valdžia taip pat lengviau atsikvėps: niekas nedrums valdomųjų, „ganomųjų“ avelių protų ir sielų, jie supras tik tai, ką jų pačių žodžiais skelbia jų išrinkti apaštalai. Pasiziūrėkime į šiandienines kultūros programas ir projektus: kiek čia Vilnių – kultūros sostinių, kiek pramoginių festivalių ir turų, kiek pompastiškų patriotinių paminklų, neturinčių jokios meninės vertės, ir kiek mažai tylosios, tikrosios kultūros liudijimų bei išgyvenimų. Pažvelkime į šiandieninę mūsų švietimo sistemą, pamatysime, kaip tiksliai, tiesiog preciziškai ji pritaikyta visiems viską niveliuojantiems demokratizmo dėsniams: „Gera yra pasakęs Nietzsche: „Šiuolaikinės švietimo sistemos esmė – pasmaugti išmintį, kad klestėtų taisyklė ir kad laisvas protas nenukrypstamai riedėtų nutiestais geležinkelio bėgiais“ (E. Feguet, „Nekompetencijos kultas“ – „Kultūros barai“, 2010, Nr. 6). Ir štai būtent čia masės paskutinį ir galutinį kartą paliudija: joms su menu ne pakeliui. Menas turi kurti savo atskirą, tik išrinktiesiems tepavaldų pasaulį, nes muzikai reikalinga melodija, dailei – spalva, literatūrai – žodis, o tikrovėje, socialume jų nėra ir jau nebegali būti. Politika, savo sprendimus ir įžval-

A. Čapskytės pieš.

gas atidavusi minios feljetonams ir humoreskoms, liko be kalbos. Liaudis, masės, persiėmusios politine demagogija ir iliuziškumu, taip pat liko be kalbos, nes žmogus juk negali kalbėti tūkstančio žmonių žodžiais ir intonacijomis vienu metu. O literatūra kalba. Kiekviena knyga prabyla tik savomis intonacijomis, savo žodžiais ir laukia, gal – o stebukle! – kas nors ją supras?

Tad kas lieka menininkui? Paliudyti: „Paprastam žmogui susidaro įspūdis, kad Lietuvoje viena okupacinė valdžia nuolat keičia kitą, ir taip kas keleri metai, nors į valdžią ateina vis tie patys broliai lietuviai. Valstybės statybą reikėjo pradėti ne nuo Valdovų rūmų už trečdalį milijardo, o nuo didžiulio kalėjimo, kur lengvai tilptų vagys, kontrabandininkai, kyšininkai, visokie „auditoriai“, „inspektoriai“, „kontrolieriai“, viešųjų pirkimų organizatoriai, konkursų skelbėjai ir t. t., ir t. t. Jei nori ką nors statyti, pirma reikia išvalyti statybos aikštelę.“ Paliudyti tiksliai žinant, kad niekas neišgirs. Nei valdžia, nei liaudis: „Dabar daug kas pasigražina nykią senatvės dienas, nuo ryto iki vakaro keikdami valdžią. Aš taip nedarau – kokia prasmė, jeigu niekas negirdi! Juk jie daro viską, ką gali, ir dar triskart tiek, kiek geriau būtų nedarė“ (Romu-

aldas Granauskas – „Metai“, 2010, Nr. 12, p. 99). Šiandieninis rašytojas pasako tai, ką yra verčiamas sąžinės pasakyti, ir būtinai čia pat priduria, kad joks jo pasakymas, jokia jo įžvalga niekam nereikalinga. Išskyrus pačią literatūrą. Ir čia jos tragedija ir didybė. Tiesa, jei jau užsiminėme, kad ir liaudis, ir valdžia yra suskilusios į dvi antagonistiškas grupuotes, galėtume tikėtis, kad bent viena jų pirsks bent vienoją ar kitąją meninį produktą, kad lengviau perkastų savo priešininko anatomiją ir antropologiją. Bet, viena, elitinis rašytojas niekada nekalba kurios nors pusės vardu (užtat kokie paklausūs memuarai, nes jie visada liudija arba nuskriaustųjų arba skriaudusiųjų pusę), antra, net ir nuožmiausioje partinėje (taip pat ir visuomenės, masių) kovoje seniai dingęs toks kovos būdas kaip argumentai. Dabar kariaujama sukauptais milijonais ir privatizuotais dvarais, vienuolynais, ežerais. Kas daugiau turi, tas ir teisus. O literatūra neturi nieko ir tuo didžiuojasi, – ir tokia laikysena labai primena Dievo paukštelį, gražiai paminėtą Šventajame Rašte: nesėja, nepjau-na, o gyvena.

Štai taip ir išeina: Lietuvos valdžia menininką norėjo pažeminti iki nieko, sulyginti su žeme, o išėjo taip, kad išaukštino. ■

S&D

SPECIALUS ŽURNALO SKYRIUS

Rengiamas kartu su Europos Parlamento Socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso grupe ir Lietuvos socialdemokratų delegacija

Jame informuojame apie Socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso grupės ir Lietuvos socialdemokratų delegacijos Europos Parlamente veiklą ir požiūrius į Europos bei Lietuvos aktualijas

Europos Parlamentas dirba žmonėms

Apie svarbiausius 2012 m. darbus „Gairės“ kalbasi su Lietuvos socialdemokratų delegacijos Europos Parlamento Socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso frakcijoje vadove Vilija BLINKEVIČIŪTE. Ji mūsų skaitytojams linki Kalėdų švenčių palaimos, sėkmingų 2013 metų.

– Paskutiniu metu viena karščiausių parlamentarų diskusijų buvo dėl Europos Sąjungos biudžeto. Kokių esama nuomonių?

– Nemažai buvo diskutuota apie priemones, kurios užtikrina Europos Sąjungos (ES) finansinį stabilumą. Dauguma europarlamentarų pritaria finansinių sandorių mokesčio, euroobligacijų įvedimui, griežtesnei bankų veiklos kontrolei ir kitoms anti-krizinėms priemonėms. Tačiau mes nepritariame beatodairiškam taupymui, kuris didina skurdą ir socialinę atskirtį, trukdo ekonomikos bei užimtumo augimui. Ekonominė ir finansų krizė parodė, kad valstybės narės, teikdamos prioritetą viešųjų finansų subalansavimui, nepakankamai dėmesio bei investicijų skyrė užimtumo skatinimui, švietimui, socialinei apsaugai bei kitoms socialinės politikos sritims. Pasėkmės akivaizdžios – išaugęs nedarbas, skurdas ir socialinė atskirtis, kurios, deja, skaudžiausios buvo Lietuvai. ES yra savanoriška valstybių bendrija, tad

ji turi solidariai padėti spręsti ir atskirų šalių problemas. Todėl biudžete būtina įvertinti ir Lietuvos finansinius poreikius Ignalinos atominės elektrinės uždarymui, mūsų žemdirbių siekius gauti didesnes tiesiogines išmokas bei realius lėšų poreikius iš sanglaudos fondų. Europos Parlamentas yra už socialiai subalansuotą, pakankamą ir lankstų ilgalaikį biudžetą, kuris galėtų sustiprinti ES ekonomiką ir darbo rinką. Akivaizdu, jog būtinos naujos socialinių investicijų iniciatyvos ES ir labiau socialiai atsakinga šalių narių investicinė politika.

– Kas šia linkme daroma Europos Parlamente?

– Parlamentas priėmė rezoliuciją, raginančią valstybes nares pasirašyti Socialinių investicijų pakatą, kuriame būtų nustatomi investicijų tikslai ir sukurta monitoringo bei kontrolės mechanizmas. Verslo socialines investicijas galėtų žymėti Europos socialinis ženklas. Europos biudžete šioms investici-

joms turėtų būti numatytos reikiamos lėšos.

Svarstant rezoliucijos projektą mes siūlėme, jog socialinės investicijos pirmiausia turėtų padėti kurti tvarias ir kokybiškas darbo vietas, gerinti bedarbių galimybes įsidarbinti, ugdyti darbo rinkos reikmes atitinkančią darbuotojų kvalifikaciją ir galimybes prisitaikyti prie pokyčių, subalansuoti darbo rinkos lankstumą ir užimtumo garantijas. Ne mažiau svarbu yra tinkamai derinti šeimos ir profesinį gyvenimą, pertvarkyti pensijų sistemas, įveikti skurdą ir socialinę atskirtį. Šią iniciatyvą ypač remia Europos Parlamento Socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso frakcija. Neabejoju, kad po rinkimų Lietuvoje beatodairišką taupymą pakeis socialiai orientuota politika, kurią padės įgyvendinti ir Europos Socialinių investicijų paktas.

– Ar nebus mažinamas finansavimas šiuo metu iš ES biudžeto remiamoms socialinėms programoms, kurios įgyvendinamos ir Lietuvoje?

– Europos Parlamente vyrauja nuomonė, jog negalima mažinti nė vienos socialinės programos finansavimo. Būtina išlaikyti svarbiausio socialinių investicijų šaltinio – Europos Socialinio fondo tinkamą finansavimą. Jam turėtų būti skiriama ne mažiau 25 proc. visų sanglaudos politikai tenkančių lėšų. Taip pat siūlome projektų dalyviams sumažinti administracinę naštą bei sudaryti palankesnes sąlygas gauti paramą nevyriausybinėms organizacijoms.

Džiaugiuosi, kad Europos Parlamento Užimtumo ir socialinių reikalų komitetas priėmė mano rengtą nuomonę dėl būsimos naujos švietimo, mokymo, jaunimo ir sporto programos „Erasmus visiems“, kuri jungia net septynias prieš tai veikusias programas. Jos įgyvendinimui turėtų būti skirta apie 19 milijardų eurų, t.y. net 70 proc. daugiau nei dabar.

Taip pat komitete pritarėme, kad būtų toliau finansuojama Europos globalizacijos fondo veikla. Lietuva iš šio fondo jau gavo beveik 10 mln. litų padėti darbo netekusiems Alytaus „Snaigės“ ir „Tekstilės“, statybų, siuvimo ir baldų gamybos įmonių darbuotojams. Numatoma, kad šio fondo paramą galėtų gauti ir žemdirbiai, įsidarbinę savarankiškai, pagal terminuotas ir laikinas darbo sutartis, taip pat mažų ir vidutinių įmonių savininkai ir vadovai. Bus palengvinta ir finansinė dalyvavimo projektuose našta ekonomiškai silpnesnėms ES šalims.

Neabejoju, jog Europos Parlamentas ir toliau principingai gins socialines investicijas. Jos yra būtinos ir Lietuvoje.

– Gerbiama Vilija, Jūs kalbate apie būtinybę investuoti į žmones. Bet jie skirtingi. Kaip atsižvelgti į atskirų gyventojų grupių poreikius?

– Europos Parlamentas dirba žmonėms, priimdami sprendimus privalome įvertinti jų poveikį kiekvienam iš mūsų. Ne viena rezoliucija buvo skirta atskirų, pirmiausia – socialiai jautriausių žmonių, grupių problemoms spręsti. Šiuo metu vienas didžiausių mūsų rūpesčių – padėti susirasti darbą beveik 26 mln. bedarbių, kurių šiemet padaugėjo rekordškai. Mes siūlome daugiau investuoti į sektorius, kurie kuria darbo vietas. Pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į smulkias ir vidutines įmones, kurių ES yra net 23 mln. Pensinio amžiaus ilginimas neturėtų didinti priešpensinio amžiaus bedarbių gretas. Senėjančiai Europai labai reikia jaunimo darbo rankų, tačiau beveik kas ketvirtas jaunuolis vis dar negali susirasti darbo. Deja, šiemet ES nepavyko sustabdyti jaunimo nedarbo didėjimo. Šiek tiek geriau sekėsi Lietuvai, kuri dėl jaunimo nedarbo iš ES gavo ne tik didelę kritikos porciją, bet ir papildomą finansinę paramą, kuriai pritarė ir EP.

– Pakalbėkime apie dar vieną grupę – žmones su negalia. Teko skaityti, kad viena gausiausių (daugiausiai nei šimtas narių) ir svarbiausių tarpfrakcinių Europos Parlamento grupių yra „Neįgaliųjų palai-kymo grupė“, o jai vadovauja europarlamentaras iš Vengrijos Adamas Kosa, pats turintis negalią.

– Gruodžio 5d. Briuselyje įvyko trečiasis žmonių su negalia Europos parlamentas, kuriame dalyvavo apie 450 delegatų, atstovaujančių 80 mln. neįgaliųjų. Pagrindinis renginio tikslas – bendrai aptarti, kaip Europa užtikrina žmonių su negalia teises krizės akivaizdoje. Turėjome abipusiai naudingas diskusijas, kurios padės mums kitais metais parengti ataskaitą apie tai, kaip ES įgyvendinama JT Neįgaliųjų teisių konvencija bei geriau spręsti neįgaliųjų socialinės integracijos problemas. Delegatai priėmė rezoliuciją, kurioje ES valstybės narės, Europos institucijos, socialiniai partneriai, pilietinė visuomenė, nevyriausybinių organizacijų, žmonių su negalia organizacijos ir kitos suinteresuotos šalys raginamos imtis atitinkamų priemonių žmonių su negalia teisių įgyvendinimui.

Šiame forume dalyvavo 19 neįgaliųjų iš Lietuvos. Jie pastebėjo, kad nors praėjo dveji metai, kai Lietuva ratifikavo JT neįgaliųjų teisių konvenciją, tačiau kol kas nėra didesnių jos įgyvendinimo rezultatų. Naujos Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje numatoma sudaryti palankesnes sąlygas neįgaliųjų socialinei integracijai ir judrumui, visapusiškai įgyvendinti JT neįgaliųjų teisių konvenciją. Taip pat bus pakeista neįgaliųjų būsto kreditavimo sistema, kad kiekvienas neįgalusis, neatsižvelgiant į jo pajamas, galėtų įsigyti jo poreikius atitinkantį būstą.

► – Kokius neigaliesiems palankius sprendimus šiemet priėmė Europos Parlamentas?

– Neigaliųjų socialinės integracijos problemos nėra pamiršamos svarstant įvairius klausimus. Pavyzdžiui, rezoliucijoje dėl keleivių teisių paraginome vežėjus kuo daugiau dėmesio skirti keliaujančių neigaliųjų asmenų teisėms ir saugai. O reglamento dėl socialinio verslumo fondų pataisos yra palankios neigaliųjų socialinėms įmonėms. ES akieji ir regėjimo negalia turintys asmenys turi labai ribotą prieigą prie knygų ir kitų spaudinių – net 95 proc. spaudinių niekada nebuvo pateikti Brailio raštu, didesniu šriftu ar įgarsinti. Todėl pritarėme būtinumui remti Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos privalomą sutartį dėl knygų ir spaudinių, skirtų akliems ir regėjimo negalia turintiems asmenims, autorių teisių.

Pasiūlėme parengti Europos strategiją, pagal kurią būtų ginamos Dauno sindromu sergančių vaikų teisės.

– Europos Parlamentas pritarė ir Jūsų rengtai rašytinei deklaracijai dėl kovos su išsėtine skleroze Europoje. Ar tiesa, kad tai pirmas atvejis, kai pritaria ma Lietuvos europarlamentaro rengtai deklaracijai?

– Kiek žinau, taip. Šią deklaraciją rengėme penkiese ir ją savo parašais parėmė net 404 europarlamentarai. Mes paraginome Komisiją ir Tarybą skatinti priemones, kurios užtikrintų, jog beveik 600 tūkst. sergančiųjų šia liga turėtų vienodas galimybes gauti tinkamą gydymą bei lanksčias darbo sąlygas visose ES šalyse. Taipogi būtinas glaudesnis mokslininkų bendradarbiavimas ir tyrimai. Neabejoju, kad mūsų deklaracija bus įvertinta ir Lietuvoje, kurios rūpestį išsėtinės sklerozės ligoniais „Eurobarometras“ kol kas vertina nepatenkinamai. Neseniai išsėtinės sklerozės problemas aptarėme tarptautinėje mokslinėje konferencijoje Vilniuje. Turime skatinti vienodas galimybes neigaliesiems gauti kokybiškas priežiūros paslaugas. ■

V. Blinkevičiūtė sveikina Europos Komisijos pasiūlymą dėl „Jaunimo garantijų“ iniciatyvos

Europos Komisija pasiūlė „Jaunimo garantijų“ iniciatyvą – priemones, kuriomis valstybėms narėms būtų padėta sumažinti per didelį jaunimo nedarbo lygį ir sumažinti socialinę atskirtį, tam tikslui jaunimui suteikti galimybių gauti darbo pasiūlymų ar toliau mokytis. Šios iniciatyvos tikslas – užtikrinti, kad jauni žmonės iki 25 metų per 4 mėnesius po mokyklos baigimo ar darbo netekimo susirastų darbą, būtų įtraukti į tolesnės mokymo ar perkvalifikavimo programas arba atliktų gamybinę praktiką ar stažuotę.

Siūloma rekomendacija valstybės narės ragina mos megzti stiprią partnerystę su suinteresuotais subjektais, užtikrinti ankstyvą užimtumo tarnybų ir kitų jaunimą remiančių partnerių intervenciją, imtis paramos priemonių darbo jėgos integracijai užtikrinti, tuo tikslu pasinaudoti visa galima Europos socialinio fondo ir kitų struktūrinių fondų teikiama parama, vertinti, nuolat tobulinti ir greitai įgyvendinti „Jaunimo garantijų“ iniciatyvas.

Šiuo metu Europoje net 5,5 milijonai jaunų žmonių neturi darbo, o 7,5 mln. 15-24 metų jaunuolių nei dirba, nei mokosi. Graikijoje ir Ispanijoje jaunimo nedarbo lygis viršija 55 proc. Italijoje, Portugalijoje, Airijoje, Bulgarijoje, Kipre, Latvijoje, Vengrijoje

ir Slovakijoje – maždaug 30 proc. arba netgi didesnis. Lietuvos darbo biržos duomenimis, gruodžio 1 d. jaunų iki 25 metų amžiaus bedarbių mūsų šalyje buvo registruota 25,9 tūkst. Jaunuoliai sudaro 12,7 proc. visų bedarbių.

Siekdami sumažinti jaunimo nedarbą Europos socialdemokratų iniciavo ir šių metų pradžioje pristatė kampaniją „Tavo ateitis yra mano ateitis - Europos jaunimo garantija“. Ji remiasi vieningumu, bendradarbiavimu ir solidarumu. Lietuvos, Austrijos, Liuksemburgo, Suomijos, Airijos ir daugelio kitų Europos Sąjungos šalių socialdemokratų jau sėkmingai įsijungė į kampaniją. Šiais metais Lietuvos socialdemokratų partija kartu su Lietuvos socialdemokratų jaunimo sąjunga aktyviai ėmėsi iniciatyvos įgyvendinti kampaniją Lietuvoje. Socialdemokratų ragino išklausti jaunus žmones ir imtis priemonių mažinti jaunimo nedarbą. V. Blinkevičiūtė sveikina Europos Komisijos „Jaunimo garantijos“ iniciatyvą, tačiau pabrėžia, kad dabar labai svarbu, jog Europos Vadovų Taryba garantuotų finansavimą iš ES Struktūrinių fondų, o valstybės narės aktyviai diegtų šią iniciatyvą praktikoje.

Europos Parlamento narės Vilijos Blinkevičiūtės biuro informacija

ES būtina sukurti bendrą branduolinės saugos priežiūros mechanizmą

„Atominė elektrinė nėra tikrai komercinis objektas, tai yra politinis ir yra su branduoline sauga susijęs objektas“, – sakė EP socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso grupės narys Zigmantas BALČYTIS, reaguodamas į svarstymus sumažinti ar net nutraukti Ignalinos AE uždarymo darbų finansavimą. Su Z. Balčyčiu kalbamės apie branduolinės saugos svarbą.

– Vasarą Ignalinos atominėje elektrinėje lankėsi EP Biudžeto kontrolės komiteto nariai. Jie siekė įvertinti, kaip panaudojamos ES Ignalinos atominės elektrinės uždarymui skiriamos lėšos. Kokią nuomonę jie susidarė?

– Europos Parlamento Biudžeto kontrolės komitete buvo svarstytos delegacijos išvados. Delegacija nenustatė, kad ES skiriamos lėšos IAE uždarymui yra naudojamos netinkamai, tačiau pasiūlė sustabdyti tolesnį IAE uždarymo finansavimą, kol nebus išspręstas konfliktas su vienu pagrindinių uždarymo darbų rangovų kompanija „NUKEM technologies“.

Aš pareiškiau nepritarimą šio komiteto delegacijos vizito į Ignalinos atominę elektrinę išvadoms.

Pagal dabartines delegacijos išvadas, jei jos būtų patvirtintos Europos Parlamente, Komisijos sprendimu galėtų būti sustabdytas finansavimas dėl to, kad generalinis projekto rangovas netinkamai vykdo savo įsipareigojimus. Bet juk buvo patvirtintas atominės elektrinės uždarymo ir demontavimo planas. Jis yra labai sudėtingas. Ir jeigu tikrai plane yra nors kažkoks atsilikimas nuo plano, turi būti informuojama Europos Komisija.

Paraginau Europos Komisiją pagal pasirašytus susitarimus pateikti visų Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo procese dalyvaujančių šalių: Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko,

generalinio rangovo, Ignalinos atominės elektrinės administracijos, Lietuvos Vyriausybės ir Europos Komisijos atsakomybės ribas bei įsipareigojimus.

Turime ieškoti kompromiso ir išeities, kurie būtų priimtini tiek Lietuvai, tiek Europos Sąjungai, nes pagal tai, kaip dabar klostosi situacija ir vyraujantis požiūris „Briuselio koridoriuose“, gali kilti problemų užtikrinti šio objekto branduolinę saugą ateityje.

– Vilniuje viešėjęs EP socialistų ir demokratų frakcijos pirmininkas H. Svoboda sakė, kad frakcija palaikys Lietuvos siekį gauti tinkamą finansavimą Ignalinos elektrinės uždarymui. Ar EP turime daugiau tokių lobistų?

– Ignalinos AE uždarymo finansavimo problemos ir būtinybė jas spręsti randa vis daugiau šalininkų Europos Parlamente.

EP Pramonės, mokslinių tyrimų ir energetikos komitete svarstytos Europos Tarybos reglamento dėl Europos Sąjungos paramos Bulgarijos, Lietuvos ir Slovakijos branduolinių reaktorių eksploatavimo nutraukimo pagalbos programoms pataisos. Džiugu, kad iš pateiktų pataisų matosi, jog pripažinti Europos Sąjungos (ES) įsipareigojimai Lietuvos atžvilgiu, suvoktos Lietuvos, Bulgarijos ir Slovakijos problemos uždarančios savo atominės jėgaines bei finansuojant eksploatavimo nutraukimo darbus.

► Minėtas reglamentas yra esminis dokumentas, lemsiantis uždromų jėgainių finansavimo apimtis ir trukmę.

Iš kolegų ir mano siūlymų keisti reglamentą (pateikiau net 28 pataisais) Lietuvai ypač svarbios pataisos, liečiančios teisinį Ignalinos AE finansavo pagrindą. Lietuvos stojimo į ES sutarties protokole Nr. 4 nustatytas ES įsipareigojimas nenutrūkstamai finansuoti Ignalinos AE uždarymą iki pat pabaigos.

Pavyko pasiekti, kad atitinkamus siūlymus, numatančius, kad Ignalinos AE finansavimo problemos būtų sprendžiamos remiantis stojimo sutartimi, pateikė ir didžiausios EP Europos liaudies frakcijos ir žaliųjų frakcijos atstovai. Reikia tikėtis, kad ir kiti kolegos pritars, jog Ignalinos AE finansavimas neužsibaigtų 2017 m., o būtų tęsiamas visos ateinančios finansinės perspektyvos laikotarpiu iki 2020 m. ir vėliau – iki suplanuoto atominės jėgainės uždarymo pabaigos 2029 m.

Priminsiu, kad Ignalinos AE uždaryti iš viso dar reiktų apie 1,5 milijardo eurų.

– *Bet vis vien atsiranda problemų?*

– Atominių jėgainių uždarymo problemos leidžia daryti išvadą, kad Lietuva, Bulgarija ir Slovakija tapo bandomaisiais triušiais: ES nėra sukaupta reikiamos patirties atominių jėgainių uždarymo srityje. O ir pačiame uždarymo procese dalyvaujančių šalių teisės ir pareigos nuo pat uždarymo proceso pradžios 2001 m. buvo išdėstytos netolygiai, todėl faktiškai šioms šalims tenka pačioms atlikti itin sudėtingų objektų uždarymą.

Labai svarbu, kad šios trys valstybės sulauktų tinkamos paramos, nes atominių jėgainių uždarymas susijęs su galimu radiacijos išplitimo pavojumi, kuris kyla ne tik šioms trimis valstybėms, bet ir didžiajai daliai ES teritorijos.

Priminsiu ir tai, kad Černobylio katastrofa palietė daugiau kaip 9 milijonus Rytų Europos žmonių. Katastrofos pasekmės šioje Europos dalyje jaučiamos iki šiol. Šiuo metu, praėjus 26 metams po Černobylio katastrofos, virš buvusios jėgainės konstruojamas papildomas apsauginis sarkofagas. Šio projekto kaina sieks 1,2 milijardo dolerių, o finansavimo prašoma iš kitų šalių: vienai valstybei vykdyti tokį projektą per sunku finansiškai.

Uždaromos atominės jėgainės – ne ta vieta, kur galima eksperimentuoti saugumo sąskaita.

Todėl šiandien nebūtų teisinga grasinti Lietuvai, Bulgarijai ir Slovakijai atimti ES finansavimą, jį nutraukti ar užšaldyti (skamba ir tokie siūlymai) tais atvejais, kai bus vėluojama įgyvendinti projektus. Manau, kad projektus įgyvendinti iš dalies vėluojama dėl neaiškaus šalių vaidmens ir jų pareigų bei atsakomybės visame uždarymo procese, dėl ES po-

zicijos ir patirties nebuvimo branduolinių jėgainių uždarymo srityje.

Netolimoje ateityje bus uždaroma nemažai branduolinių jėgainių visoje ES. Būtų naivu tikėtis, kad reikiami pinigai branduolinėms jėgainėms uždaryti, siekiantys milijardus eurų, yra sukaupti. Uždarant šias jėgaines neišvengiamai kils finansavimo iš ES biudžeto klausimas.

Būtent atsakymo į klausimą dėl tinkamo Ignalinos AE uždarymo finansavimo šiandien su nerimu laukia ne tik Lietuva, bet ir kaimyninės valstybės: branduolinė katastrofa nepaiso valstybių sienų.

– *Kokia apskritai yra nuomonė dėl atominės energetikos ateities? Vienos šalys linkusios uždaryti esamas atomines elektrines, kitos stato naujas. Ar pakankamai garantuojama jų sauga?*

– Priminsiu, kad šiuo metu ES veikia 132 branduoliniai reaktoriai 58 skirtingose vietose.

EP Pramonės, mokslinių tyrimų ir energetikos komitete buvo pristatytas Europos Komisijos komunikatas dėl išsamaus rizikos ir saugumo vertinimo ES branduolinėse jėgainėse 14 ES valstybių: Belgijoje, Čekijoje, Bulgarijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Olandijoje, Rumunijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Ispanijoje, Švedijoje ir Didžiojoje Britanijoje. Testavime dalyvavo ir Lietuva – kaip savo atominę jėgainę uždarinėjanti šalis. Iš kaimyninių ES šalių testavime dalyvavo Šveicarija, Ukraina ir Kroatija.

2011 ir 2012 m. atliktų branduolinio saugumo ir saugos vertinimų bei valstybių, kuriose plėtojama branduolinė energetika, atsakingų institucijų išvadoje teigiama, kad nėra techninių priežasčių, dėl kurių reiktų uždaryti bent vieną ES veikiančią branduolinę jėgainę.

Išvados taip pat nurodomi trūkumai, kuriuos pašalinus būtų galima užtikrinti dar didesnę branduolinę saugą.

– *Kokie jie?*

– ES susiduriama su pakankamai rimtomis branduolinio saugumo ir saugos reguliavimo ir kontrolės problemomis. Vien artimiausiais metais teks investuoti iki 25 milijardų eurų, kad visi ES veikiantys branduoliniai reaktoriai atitiktų reikalaujamus saugumo ir saugos standartus.

Pavyzdžiui, 10 reaktorių nėra įrengtos seisminio pavojaus sistemos. Naujų AE saugumo standartai reikalauja, kad į atominę jėgainę įsirežus orlaiviu į aplinką nenutekėtų radioaktyvios medžiagos, tačiau jau veikiančiose AE tokio lygmens saugumas nėra užtikrinamas, be to, valstybės taiko skirtingas saugumo metodologijas.

Atsižvelgiant į didelę saugumo riziką eksploa-

tuojant branduolines jėgaines bei į pasekmes, kurios paliestų ES atsitikus branduolinei nelaimei, negalime sau leisti turėti skirtingas branduolinio saugumo nuostatas valstybėse narėse. Branduolinis saugumas nėra vienos atskirai paimtos valstybės reikalas, kadangi pasekmės išplistų ne tiki regioniniu, bei ir visos ES mastu. Be to, turime aiškiai suvokti, jog branduolinis saugumas iš esmės susideda iš dviejų dalykų: jau veikiančių atominių jėgainių saugumas bei uždromų ar jau uždarytų jėgainių branduolinio saugumo užtikrinimas.

Europos Parlamentas pritarė susitarimui dėl ES biudžeto

Kompromisiniame ES biudžeto pakete numatyta kitąmet skirti daugiau lėšų ekonomikos augimui ir darbo vietų kūrimui skatinti. Patvirtintas ir planas, pagal kurį kitąmet bus sprendžiamas biudžeto trūkumas.

Parlamento patvirtintame kitų metų ES biudžete numatyta 150,9 mlrd. eurų įsipareigojimų (tai 1,13 proc. ES BNP) ir 132,8 mlrd. eurų mokėjimų (0,99 proc. BNP). Tai santykinai mažiau nei 2012 m., kai įsipareigojimai po visų pataisų sudarė 1,15 proc. BNP, o mokėjimai -1,05 proc. BNP.

Atsižvelgus į Europos Parlamento reikalavimus, palyginti su 2012 m., kitąmet bus įsipareigota skirti 4,8 proc. daugiau lėšų konkurencingumui stiprinti, ypač moksliniams tyrimams (6,4 proc. daugiau), transeuropiniams tinklams (6,3 daugiau) bei pamatinei konkurencingumo ir inovacijų programai (9,6 proc. daugiau). 1,9 proc. daugiau bus skirta ir užsienio reikalų įsipareigojimams, visų pirma, pagalbai Palestinai.

ES valstybės ir EP sutarė, kad šiemetinėms ES projektų sąskaitoms apmokėti bus skirta 6 mlrd. eurų iš trūkstamų 9 mlrd. eurų, o likusi dalis bus apmokėta nedelsiant kitais metais, priėmus atitinkamą ES biudžeto pataisą.

Kadangi 2013 m. biudžete numatyta mokėjimų suma yra žymiai mažesnė negu prognozuojamas lėšų poreikis, EP pirmininkas M. Šulcas, Europos Komisijos pirmininkas J.M. Barozas ir Tarybai pirmininkaujančio Kipro prezidentas D. Christofias pasirašė įsipareigojimą prirėmus pateikti bei patvirtinti biudžeto pataisą, kurios leistų padengti lėšų trūkumą.

EP Pramonės, mokslinių tyrimų ir energetikos komitetas ketina priimti rezoliuciją dėl branduolinių jėgainių vertinimo išvadų. Į rezoliucijos tekstą būtina įtraukti pasiūlymą Europos Komisijai, kad ši pateiktų siūlymus dėl branduolinio saugumo reguliavimo principų nustatymo veikiančioms, uždaromoms ar jau uždarytomis branduolinėms jėgainėms visoje ES bei imtųsi veiksmų sukurti bendrą ES branduolinės saugos priežiūros mechanizmą bei nustatyti aiškią Komisijos ir valstybių narių atsakomybę už branduolinį saugumą visoje ES. ■

Prieš EP balsavimą šį įsipareigojimą dar kartą patvirtino Kipro Europos reikalų viceministras A. Mavroyiannis ir ES biudžeto komisaras J. Levandovskis.

ES Taryba jau formaliai pritarė biudžeto paketui gruodžio 6 d., todėl po EP pritarimo nebeliko kliūčių jam įsigaliojti.

Gruodžio 13–14 d. vykusiam Europos Vadovų Tarybos susitikime buvo sutarta dėl vieningo bankų priežiūros mechanizmo. Toliau bendra valstybių narių pozicija šiuo klausimu bus derinama su Europos Parlamentu.

Per susitikimą su ES šalių vadovais EP pirmininkas M. Šulcas ragino juos atsakyti „gaisrų gesinimo politikos“ ir ieškoti „praktinių sprendimų, kurie duotų apčiuopiamų rezultatų“. „Mūsų pareiga – užtikrinti, kad krizė neatimtų iš jaunų europiečių ateities“, – kalbėjo M. Šulcas, ragindamas siekti užimtumo garantijų jaunimui.

EP pirmininkas taip pat ragino imtis konkrečių kovos su krize žingsnių: nedelsiant sukurti vieningą Europos bankų priežiūros mechanizmą, didesnės fiskalinės drausmės reikalavimus derinti su solidarumu, sudaryti socialinį paktą, kuris padėtų siekti didesnio užimtumo ir socialinės apsaugos lygio, bei sukurti tikrą ekonominę sąjungą su demokratine priežiūra.

M. Šulcas pabrėžė, kad Europos Parlamentas turėtų būti atsakingas už visų ES lygmeniu priimamų sprendimų demokratinę priežiūrą. „Paprasti žmonės niekada nepriims Europos, kuri nedemokratiška“, – pridūrė jis.

Už kairę ar dešinę – Europos mastu

Justas Vincas PALECKIS

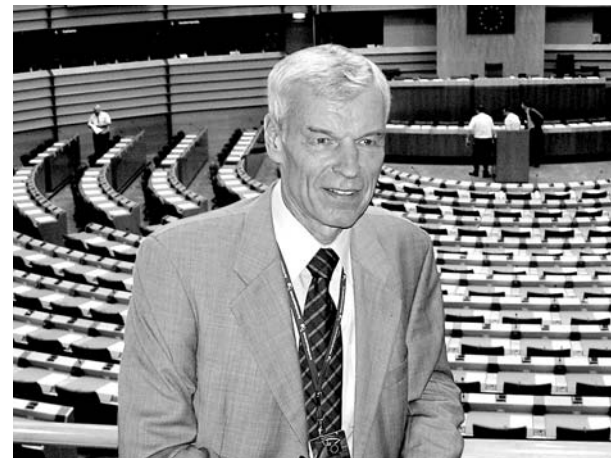
Europos Parlamento Socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso frakcijos narys

Pusantrų metų liko iki Europos Parlamento (EP) rinkimų. Jie bus ypatingi jau vien tuo, kad pagal įsigaliojusią Lisabonos sutartį EP įgaus teisę nulemti, kas naujoje kadencijoje vadovaus Europos Komisijai. O koks gi man skirtumas? – tokį klausimą užduotų ne vienas lietuvis ar vokiečių, portugalas ar lenkas.

Skirtumas nemažas. Juk, tarkim, tam pačiam lietuviui (vokiečiui, lenkui...) visai ne tas pats, kas stovės ant jo šalies laivo vairininko tiltelio, kokia kryptimi jis suks vairą. O štai tie 28 šalių ES piliečiai, kurie ateis prie urnų 2014 metų gegužės pabaigoje, gali nulemti, kokia kryptimi plauks Europos laivas. Ar ta pačia, kuria plaukia, tiksliau sakant, dreifuoja jau ketverius metus, kai dešiniųjų siūlomi receptai – griežtesnė biudžetinė disciplina, taupymas – niekaip nepagydo krizės krečiamos Europos Sąjungos? Ar ta, kurią siūlo socialdemokratai, kuriai pritaria dalis žaliųjų, liberalų, o ir pačių konservatorių: ne tik taupymas, bet ir ekonomikos skatinimas, naujų darbo vietų kūrimas. Šis pasirinkimas, be abejo, turės tiesioginę įtaką ES piliečio kišenės papildymui ar patuštinimui, jo patekimui į dirbančiųjų ar bedarbių gretas.

Kol kas dar nėra nustatytos taisyklės, kaip padidėjusias EP galias panaudoti tam, kad daugiau žmonių ateitų balsuoti ir nulemtų Europos ateitį. Tačiau pagrindinės europinės partijos – krikščionys demokratai, socialdemokratai, liberalai, žalieji, konservatoriai, kairieji – ir jų frakcijos Europos Parlamente susitarė, kad kiekviena iš jų kels savo kandidatą į Europos Komisijos (EK) pirmininko postą. Pirmą kartą turėtų prasidėti asmenybių rinkimų kova Europos mastu. Jau aiškėja pagrindinių konkurentų – krikščionių demokratų ir socialdemokratų – politikai, kurie galėtų tapti kandidatais.

Žiniasklaida skelbia, kad Europos liaudies partija (krikščionys demokratai) norėtų matyti savo kandidatą dabartinį Lenkijos premjerą Donaldą Tuską. Jį esą labai remia įtakingiausia šios politinės jėgos lyderė Vokietijos kanclerė Angela Merkel. D. Tusko privalumas – jis vadovavo Lenkijos vyriausybei tuo laikotarpiu, kai ši šalis geriausiai atlaikė krizės smūgius, ekonomika ten augo sparčiausiai. Jo silpnos pusės: Lenkija dar nelabai žinoma senosiose ES šalyse, tarptautiniu mastu premjeras nepakankamai populiarus. Žinoma, situacija gali keistis. Jeigu, tarkim, kitų metų pabaigoje A. Merkel pralaimėtų Bundestago rinkimus Vokietijoje, ji pati galėtų pretenduoti į EK pirmininkės postą. Tiesa, pralaimėjimo šleifas tuo atveju nebūtų jos ramstis.

Europos socialistų partijoje (socialdemokratai) vis garsiau šnekama, kad geriausiu kandidatu galėtų būti Europos Parlamento pirmininkas Martinas Šulcas. Jis turi nemažą teigiamybę: puikus oratorius ir polemistas, laisvai kalba trimis pagrindinėmis Europos kalbomis, iki pat rinkimų dirbs vis labiau žiniasklaidos dėmesį patraukiančiame EP pirmininko poste. Tačiau ir trūkumai krenta į akis: iš nedidelio Vokietijos miestelio mero posto patekęs į EP ir ten padaręs karjerą, jis niekada nevadovavo vyriausybei. Be to, Vokietijos atstovo žengimas į reikšmingiausią ES postą kai kur gali sukelti alergiją.

Liberalų, žaliųjų kandidatai dar plačiau neapstatinėjami. Jie irgi bus svarbūs, nes Europos Parlamente po rinkimų vienos frakcijos balsų greičiausiai nepakaks, kad priimtų arba atmestų Tarybos siūlomą kandidatą. Tuo atveju reikės ieškoti susitarimo su kitomis frakcijomis.

Aptarinėjamas dar vienas pasiūlymas: dalį Europos Komisijos narių skirti iš išrinktų į Europos Parlamentą politikų. Tai padidintų Komisijos legitimumą. Ginčijamasi, ar reikėtų nurodyti konkretų skaičių (tarkim, ne mažiau pusės, gal trečdalis EK narių), ar pakaktų apsiriboti pageidavimu „kuo daugiau“.

Europos Sąjungai kartais prikišama demokratiškumo stoka. Tad šis naujas šansas kiekvienam EP piliečiui dalyvauti priimančiam sprendimą dėl Europos laivo kurso, neabejoju, yra sveikintinas dalykas. Kas kita, kad išlieka klausimas: ar dauguma piliečių bus tiek sąmoningi, kad pasinaudotų tokia galimybe? ■

Nobelio taikos premija simboliškai perduota ES piliečiams

Europos Parlamento, Europos Komisijos ir Europos Vadovų Tarybos pirmininkai M. Šulcas, J. M. Barozas ir H. Van Rompuy Europos Sąjungos vardu gruodžio 10 d. Norvegijos sostinėje Osle atsiėmė 2012 m. Nobelio taikos premiją, skirtą Europos Sąjungai. Ja pagerbtas „palikimas, kuris pernelyg brangus, kad juo rizikuotume“ praėjus daugiau nei penkiems dešimtmečiams nuo bendrijos sukūrimo, teigė EP pirmininkas M. Šulcas. Ceremonijoje dalyvavo maždaug dvidešimt valstybių ar vyriausybės vadovų.

„Ši diena primena visiems Europos ir pasaulio žmonėms, kokia yra pamatinė Sąjungos paskirtis: stiprinti Europos tautų brolybę“, – sakė Europos Vadovų Tarybos Pirmininkas H. Van Rompuy. – „Mūsų žemynas, pakilęs iš pelenų po 1945 m. ir susivienijęs 1989 m., turi daug galimybių save atrasti iš naujo. Ateities kartos turės tęsti šį bendrą nuotykį. Tikiuosi, kad jos, imdamosi šios atsakomybės, ją didžiuosis“.

Europos Komisijos Pirmininkas M. Barozas pabrėžė, kad ES yra „daugiau nei valstybių asociacija. Tai nauja teisinė santvarka, pagrįsta ne galių pusiausvyra tarp tautų, o laisvu valstybių susitarimu dalintis suverenumu“.

Gruodžio 12 d. rytą Europos Parlamento rūmuose Strasbūre buvo surengta ceremonija, kurios metu

Europos Sąjungai paskirta premija simboliškai su sieta su visais bendrijos piliečiais – įteikta dviem dešimtims europiečių, laimėjusių „Facebook“ skelbtą konkursą „Taika, Europa, Ateitis“.

„Nėra geresnių namų Nobelio taikos premijai nei Europos žmonių išrinktoje atstovybėje“, – kalbėjo M. Šulcas, sveikindamas susirinkusiuosius Parlamento posėdžių salėje. Jis priminė, kad taika Europoje anaipol nėra duotybė. „Gyvename taikiai, nes turime Europos Sąjungą, – teigė EP pirmininkas. – Šis garbingas apdovanojimas kartu yra ir išpėjimas. Negalime rizikuoti savo istoriniu palikimu ir taikia ateitimi, kuri laukia mūsų vaikų ir vaikaičių.“

Parengta pagal EP spaudos tarnybos informaciją

Europos Sąjungos vadovai Osle (iš kairės): H. Van Rompuy, J. M. Barozas ir M. Šulcas.

Ar naudinga mažinti mokesčius, didinti minimalų atlyginimą?

Šešioliktoji Vyriausybė paskelbė savo programą. Pozityviausiai reikėtų vertinti naujos valdžios pažadą nuo kitų metų pradžios minimalų atlyginimą didinti iki 1000 litų, o metams baigiantis jį padidinti dar bent iki 1200 litų. Minimalaus atlyginimo didinimas būtų tas impulsas, kuris paskatintų visos ekonomikos atsigavimą.

Vytenis PAULASKAS

Teigiama žinia būtų ir tai, kad kitais metais mokesčiai, kaip pasakė socialdemokratų lyderis Algirdas Butkevičius, nebus keičiami, kad bus sudaryta komisija, kokių mokesčius ir kaip reikėtų keisti, mokesčių reforma (naktinė ar diennė) bus daroma tik dar po pusės metų – nuo 2014 m. sausio 1 d. Vis dėlto labai abejoju, ar socialdemokratų partneriams koalicijoje užteks kantrybės taip ilgai laukti. Jau dabar kalbama apie akcizų degalams ir net alkoholiui mažinimą. Tačiau juk amortizuoti akcizų degalams padidėjimą turėtų minimalaus atlyginimo padidinimas. Tokiu būdu mažas pajamas gaunantieji dėl to akcizo padidėjimo (kurio, beje, reikalauja Europos Sąjunga, nes tai yra numatyta ES sutartyje, ir todėl šio reikalavimo neįvykdymas sulauktų sankcijos Lietuvai) faktiškai gautų kompensaciją per atlyginimo padidėjimą, o daugiau uždirbantieji tos kompensacijos negautų. Tokiu būdu ir be progresinių mokesčių įvedimo rastųsi daugiau socialinio teisingumo. O akcizo alkoholiui sumažinimą iš viso reikėtų laikyti nusikaltimu tautai. Juk matome, kaip su bambalinio alaus pagalba žudomas tiek miestas, tiek ir kaimas. Šiuo metu egzistuojantis akcizas alkoholiui yra netgi per mažas. Ir nereikia klausyti demagoginių alkoholio

gamintojų ir prekybininkų išvedžiojimų, kad sumažinus akcizus neliks kontrabandos. Su kontrabanda reikia kovoti kitais būdais, o ne girdant visuomenę.

A. Kubiliaus vyriausybė ir laisvosios rinkos ekspertai prieštaravo minimalaus atlyginimo didinimui, atseit, tai padidintų nedarbą ir padidintų valstybės biudžeto deficitą. Deja, jie daro klaidą, laikydami, jog padidinus tą atlyginimą, įmonių darbo užmokesčio fondas nesikeis, liks tokio paties dydžio. Tačiau padidinti atlyginimus galima ne esamo darbo užmokesčio fondo sąskaita, bet iš įmonės pelno, o jeigu to pelno nėra arba jo nenorima mažinti, tai tuos atlyginimus galima padidinti šiek tiek padidinus įmonės gaminamų prekių ir paslaugų kainas.

A. Kubilius ir ekspertai yra neteisūs teigdami, kad minimalaus atlyginimo didinimas pažeis ir šalies finansinę drausmę. Minimalaus atlyginimo didinimas pareikalaus šiek tiek daugiau išlaidų valstybės biudžete, bet į valstybės ir „Sodros“ biudžetus bus gauta pajamų kelis kartus daugiau, negu buvo patirta išlaidų. Todėl efektas nacionaliniam biudžetui bus ne neigiamas (kaip teigia A.Kubilius), bet teigiamas.

A. Kubilius priešrinkiminėse diskusijose, prieštaraudamas minimalios algos didinimui, aiškino, kad konservatoriai po rinkimų pritartų neapmokestinamojo minimumo

didinimui. Tai rodo, kad A. Kubiliaus verkšlenimai dėl valstybės fiskalinės drausmės tėra veidmainystė, nes būtent neapmokestinamojo minimumo didinimas destabilizuoja valstybės finansų būklę, o minimalaus atlyginimo didinimas, priešingai, tą būklę pagerina.

Laikantis Fiskalinės drausmės įstatymo valstybės biudžeto asignavimų prieaugis 2013 m. negali viršyti 223,5 mln. litų. Nesuprantu, kaip tokį kvailą įstatymą galėjo priimti Seimo nariai. Juk fiskalinė drausmė priklauso ne nuo išlaidų dydžio, o nuo skirtumo tarp pajamų ir išlaidų. Jeigu padarius tam tikrų išlaidų galima padidinti pajamas ir

sumažinti biudžeto deficitą, tai tokių išlaidų darymą reikia ne drausti, bet priešingai, jas skatinti. Dabar gi išeina, kad Fiskalinės drausmės įstatymas draudžia didinti valstybės pajamas ir mažinti valstybės biudžeto deficitą bei mažinti valstybės skolą. A. Kubilius laikėsi tokio kvailo įstatymo, todėl, manau, Lietuvos valstybės skola vos per ketverius metus padidėjo net tris kartus – nuo 17 iki 51 mlrd. litų. Visai logiška ir tai, kad „genialiųjų“ užsienio ekspertų, „genialiojo“ A. Kubiliaus pasekėjų, reguliuojama Europos Sąjungos valstybių ekonomika buvo įstumta į tokį skolų liūną, iš kurio išsikapstyti praktiškai neįmanoma, o trečdalis žmonių buvo paversti bedarbiais.

Kad socialdemokratų partneriams koalicijoje neužteks kantrybės dar visus metus laukti iki naujos mokesčių reformos, rodo ir tai, kad socialdemokratų partneriai faktiškai yra liberalių pažiūrų. Tvarkos

ir teisingumo partija faktiškai yra prieš kelerius metus suskilusios liberalų partijos dalis. Darbo partijos lyderis V. Uspaskichas televizijos laidoje prisipažino, kad jis savo pažiūromis yra liberalas ir kad jam patinka daugelis liberalų siūlomų idėjų. V. Uspaskichas netgi siūlė Liberalų sąjūdžiui jungtis prie koalicijos. Sakoma, kad reikia gerinti sąlygas verslui, o kaip žinoma, liberalai verslo sąlygų gerinimą supranta labai vienprasmiskai – kaip mokesčių mažinimą. Todėl tikėtina, kad mokesčių reforma – mokesčių mažinimas – bus atliekama jau pačiu artimiausiu metu. Tačiau ar pagerėjo sąlygos verslui, kai fizinių asmenų pajamų mokeskis buvo sumažintas nuo 33 iki 21 proc., o pelno mokestis – nuo 29 iki 15 proc. (o kai kuriais atvejais iki 5 proc.)? Manau, kad ne. Dabar teigiama, kad reikia pelno mokestį sumažinti iki nulio tam, kad įmonės investuotų. Bet juk įmonių plėtra priklauso visai nuo kitų dalykų – nuo padėties rinkoje. Jeigu įmonės vadovai mato, kad rinkoje jų prekės nėra perkamos, kad jie ir esamos produkcijos nesugeba parduoti, tai jie savo gamybinių pajamų nedidins, nežiūrint to, kokie yra mokesčių dydžiai, nes elgiantis priešingai, tai būtų beprotybė.

Verslo plėtrą lemia paklausa. O paklausą padidinti gali ir didesni atlyginimai, ir netgi didesni mokesčiai (nors pastarajam mano teiginiui ir prieštarautų ekonomistai ir politikai).

Norint sėkmingai valdyti valstybę, spręsti joje egzistuojančias problemas, reiktų, kad valdžioje esantys asmenys sugebėtų analizuoti bendrojo vidaus produkto struktūrą, joje egzistuojančius dėsningumus ir tuo pagrindu remdamiesi

darytų būtinus pakeitimus mokesčių ir finansų politikoje. Deja, kai kurie politikai ir ekonomistai linkę vadovautis kažkur išmoktomis ar išgirstomis dogmomis, o ne realios padėties vertinimu. Kartais Lietuvos finansų analitikų įžvalgos primena astrologines pranašystes, besiremiančias juodojo ar mėlynojo mėnulio elgesiu. A. Kubilius buvai užsispyręs nenorėjo didinti minimalios algos, liberalai taip pat buvai užsispyrę siekė mažinti visus įmanomus mokesčius, o Prezidentė D. Grybauskaitė iš viso nežinia ką galvojo. Tik iš jos pasakymo, kai ji prieš rinkimus ragino nebalsuoti už socialdemokratų ir Darbo partiją, o po rinkimų buvo labai nepatenkinta susidariusia naujojo Seimo dauguma, galėjai susidaryti nuomonę, kad ji yra A. Kubiliaus gerbėja. Tiesa, dabar Prezidentė pareiškė remianti minimalios algos didinimą. Tikėkimės, kad pavyks nutraukti žmonių ir valstybės skurdinimo politiką.

Jeigu paanalizuotume bendrojo vidaus produkto struktūrą, tai pamatytume, kad per mažą to visos visuomenės pastangomis sukurtą pyrago dalį gauna dirbantieji, per mažą – valstybė ir per didelę – darbdaviai, verslas. Todėl būtina šias disproporcijas ištaisyti keičiant (didinant) mokesčius ir didinant minimalų atlyginimą.

Didinant mokesčius didėja bendrojo vidaus produkto dalis, tenkanti valstybei (biudžetininkams) ir mažėja darbdaviams tenkanti dalis. Didinant minimalų atlyginimą didėja ir valstybei, ir darbuotojams tenkanti dalis. Mažinant mokesčius didėja darbdaviams tenkanti BVP dalis, mažėja valstybės dalis.

Jeigu daroma kompleksinė reforma – kartu didinamas mini- ▶

► malus atlyginimas ir mažinami mokesčiai, tuomet bendro „pyrago“ – BVP persiskirstymas proporcijomis priklausys nuo to, koku laipsniu didės atlyginimai ir mažės mokesčiai. Jeigu mokesčiai bus sumažinti daugiau negu padidės atlyginimai, tai valstybės biudžetas praras lėšų ir tokia reforma ekonomiškai duos neigiamą efektą. Nors neigiamo efekto priežastis bus mokesčių mažinimas, bet verslininkų lobistai, suprantama, aiškins, jog padėtis pablogėjo dėl to, kad buvo padidintas minimalus atlyginimas. Todėl labai svarbu, kad bent metus, kaip žadėjo A. Butkevičius, nei mokesčių tarifai, nei neapmokestinamasis minimumas nebūtų keičiami. Tokiu atveju situacija Lietuvoje ženkliai pagerėtų jau po metų.

Socialdemokratų koziriai, susiję su mokesčių reforma, yra du – turto mokesčio įvedimas ir progresiniai mokesčiai. Matyt kitais metais ta ekspertų komisija, kurią žadėjo sudaryti A. Butkevičius, ir svarstys, kada ir koku būdu bus įvesti šie mokesčiai.

Bet juk turto mokestis jau yra įvestas! Įmonės moka nekilnojamojo turto mokestį. Vyriausybė turto mokestį įvedė ir fiziniams asmenims – turtuoliams, kurių nekilnojamasis turtas viršija milijoną litų. Yra ir žemės mokestis. Tad dabar belieka nebent įvesti tik visuotinį turto mokestį. Bet ar tai bus teisinga? Vilniaus miesto meras A. Zuokas įmonėms, gaunančioms milijoninius pelnus, nekilnojamojo turto mokestį sumažino nuo 1 iki 0,5 proc., nes atseit tos įmonės tokio didelio mokesčio nesugeba sumokėti. Bet ar tokį mokestį sugebės sumokėti pensininkas, gaunantis kelių šimtų litų pensiją?

Su progresinių mokesčių įvedimu taip pat reikėtų elgtis labai apgalvotai, nes gali susidaryti paradoksali situacija – įvedus progresinius (turtiesiems didesnius)

mokesčius, faktiškai gali būti įvesti regresiniai (turtiesiems mažesni) mokesčiai. Toks įvykių scenarijus yra labai realus. Žurnalistas E. Jakilaitis yra pasakęs, kad „nėra Europoje šalies, kurioje yra progresiniai mokesčiai, bet nėra „Sodros“ lubų“. Nežinau, ar iš tiesų yra būtent taip, bet galvoju, kad tai gali būti tiesa, nes daugelis ekonomistų taip pat pateikia tokius duomenis. Jeigu ir Lietuva eis tokiu pačiu keliu – įvesdama progresinius mokesčius, įves ir „Sodros“ lubas, tai tie progresiniai mokesčiai faktiškai pavirs regresiniais mokesčiais – turtiesiems į nacionalinį biudžetą sumokės mažiau lėšų.

Pavyzdžiui, tarkime, kad „Sodros“ lubos būtų įvestos tiems, kas gauna daugiau kaip 10 tūkstančių litų per mėnesį, o progresinių mokesčių tarifas jiems būtų 40 proc. (tai pats didžiausias tarifas, kokį siūlo politikai). Tokiu atveju asmuo, kurio mėnesinis atlyginimas yra 20 tūkstančių litų, į valstybės biudžetą papildomai sumokėtų 1900 litų fizinių asmenų mokesčio, bet į „Sodros“ biudžetą sumokėtų 3400 litų mažiau. Taigi nacionalinis biudžetas dėl tokių „progresinių“ mokesčių įvedimo gautų 1500 litų mažiau. Tad kokia prasmė įvesti tokius progresinius mokesčius, kurie turtiesuosius dar labiau praturtintų? Taigi – vienas žingsnis pirmyn, du – atgal. Tad gal nežengti to vieno žingsnio pirmyn tam, kad nepablogėtų padėtis?

Norima progresiniais mokesčiais apmokestinti ne tik darbo, bet ir visas kitas pajamas, taip pat ir turtą. Tačiau reikėtų sutikti su Alfonsu Brazu („Gairės“, Nr. 8), kad, norint įvesti tokią sudėtingą mokesčių sistemą tektų ruošti net kelerius metus. Mokesčių apskaičiavimo sistema taptų labai paini, tačiau galutinis rezultatas iš viso to būtų tas pats arba dar blogesnis negu iki reformos. Mat nors kai kuriais atvejais mokesčių tarifas

būtų 40 proc., bet pajamų surinkimas į biudžetą mažėtų, nes būtų labai didelis (vidutiniškai tris kartus didesnis) neapmokestinamasis minimumas, jeigu jis (kaip siūlo A. Brazas) priklausytų nuo nedarbingų šeimos narių. Todėl labai abejoju, ar pavyktų BVP persiskirstymą per nacionalinį biudžetą padidinti net iki 40 proc.

Be abejo, jeigu „Sodros“ mokestis padidėtų nuo 34 iki 45 proc., tai į „Sodros“ biudžetą papildomai būtų gauta apie 4 mlrd. litų. Deja, netikiu, kad pavyktų padidinti „Sodros“ mokestį bent vienu procentu, nes tam įnirtingai priešinasi Prezidentė D. Grybauskaitė. Prieš keletą metų ji blokavo konservatorių bandymą „Sodros“ mokestį krizės akivaizdoje padidinti nuo 34 iki 36 proc., nors dėl to buvo susitarę net visi Trišalės tarybos nariai – darbdaviai, profesinės sąjungos ir Vyriausybė. Dabar, kai krizė praėjo, niekas jau net nekalba apie galimybę didinti „Sodros“ mokestį. Darbdaviai, pasitelkę jiems tarnaujančius ekspertus, netgi, priešingai, daro didžiulį spaudimą politikams, kad būtų sumažintas „Sodros“ mokestis ir įvestos „Sodros“ lubos. Nė viena partija nesiruošia didinti nei pelno, bei dividendų, nei tantjemų, nei indėlių palūkanų apmokestinimo. Užtat visi entuziastingai kalba apie mokesčių mažinimą. Sakoma, kad bus mažinamas darbo apmokestinimas. Sumažinus fizinių asmenų pajamų mokestį net iki 15 proc., savivaldybės dabar vos kvėpuoja, nes joms neužtenka lėšų elementariems poreikiams patenkinti. Dabar matyt atėjo eilė mažinti „Sodros“ mokestį – jo sąskaita mažinant darbo apmokestinimą. Visi tie mokesčių mažinimai tik dar labiau praturtintys turtiesuosius ir nuskurdins pensininkus ir darbuotojus. ■

Politika ir kartų kaita

Antanas KRŪVELIS

Sąjunga TAIP rinkimų kampanijoje žadėjo sieksianti, kad jaunimui kuo anksčiau būtų leista dalyvauti politikoje: jaunuoliui jau nuo 16 metų turėtų būti suteikta teisė balsuoti savivaldos rinkimuose, o sulaukus 21-erių metų – ir patiems dalyvauti Seimo rinkimuose. Kas ginčysis – jaunimas yra visuomenės, valstybės ateitis. Kad kartų kaita politikoje būtina ir neišvengiama – irgi šimtaprocentinė tiesa. Ir ne tik politikoje. Ji vyksta visose gyvenimo srityse, netgi nacionalinėje krepšinio komandoje. Tai visuomenės nesustabdomas vystymosi, nuolatinio atsinaujinimo procesas. Tad dėl kartų kaitos diskusijos lyg ir nėra. Čia maždaug yra taip, kaip labai žaismingai pastebi rašytojas Donaldas Kajokas savo romane „Ežeras ir kiti jį lydintys asmenys“:

– *Ar sunku mirti?*

– *Nesijaudinkit, ponai, visiems pavyko – ir jums pavyks.*

Taip, kartų kaita visada vyko, vyksta, vyks ir visada pavyks. Bet per didelė, dirbtinė invazija į šį procesą gali visuomenei padaryti daugiau žalos nei naudos. Kai kas mano, kad kuo anksčiau jaunimui būtų leista dalyvauti formuojant politiką, tuo geriau. Tai gal ne nuo 16 metų, o nuo 14 ar 12 metų reikėtų leisti dalyvauti savivaldos rinkimuose? Visai gražiai atrodytų, kaip aštuntokai, devintokai, galbūt net organizuotai kartu su klasės vadovu atvyksta į balsavimo apylinkes. Kaip išaugtų rinkimuose dalyvavusių piliečių procentas... Ir siūlymas, kad 21-erių metų jaunuoliai patys galėtų kandidatuoti ir būti išrinkti į Seimą, manau, yra abejotinas. Pirmiausia, ar 21-erių metų

jaunuoliai turės tiek gyvenimiškos bei intelektualinės patirties, kad galėtų produktyviai dalyvauti sudėtingų valstybinės reikšmės klausimų sprendime? Daugelis esame girdėję medikų, psichologų tvirtinimus, jog dabartiniam jaunimui yra būdinga greitesnis fizinis brendimas nei intelektualinis. Sakytiau, kad 21-erių metų jaunuoliams, linkusiems aktyviai reikštis politikoje, tinkamiausia ir net būtiniausia vieta būtų ne Seimo posėdžių salėje sėdėti, o aukštųjų-universitetinių mokymo įstaigų auditorijose. Tai jiems patiems ir Seimui bus tik į naudą. 25-erių metų cenzas (kaip ir nurodyta Lietuvos Konstitucijoje) – tai labai gražus „kalnelis“, nuo kurio galima pradėti startuoti į parlamentinę veiklą. Galbūt šiandieninėse diskotekose 25-erių metų jaunuoliai yra vadinami „seniais“, bet į Seimą tikrai nėra per seni.

Prienuose vienas politikas jaunimui patarinėjo mažiau tikėti politinių partijų pažadais, jų kvietimu stoti į šias organizacijas, esą, bet koks senas vilkas greit pajungs savo valiai, ir siūlė įkurti Lietuvos jaunimo partinę grupę, eiti į Seimą ir daryti savo politiką. Vėl nauja partija? Negi tie senieji politikos vilkai iš tikrųjų galėtų tuos jaunikius pasigardžiuodami praryti, kaip tas pasakų vilkas Raudonkepuraite? Manau, kad jaunimas neturėtų baimintis tų didžiųjų partijų, o įsiliejęs į jas galėtų parodyti savo „ragučius“ ir „nagučius“ – drąsiai išsakyti savo nuomonę, argumentuotai ją ginti, klausyti, aiškintis, siūlyti. Pagaliau ir tie senieji politikai ne visi yra vilkai. Kiekvienoje partijoje jaunimas ras vyresnių politikų, kurie labai geranoriškai padės jaunajam savo kolegai įsitvirtinti politinėje veikloje, parems jų iniciatyvas. Bet

lemiamas vaidmuo šiame procese, žinoma, priklauso pačiam jaunam žmogui, jo iniciatyvai, gebėjimui siekti užsibrėžto tikslo.

Jaunimui eiti į Seimą ir daryti savo politiką nėra taip paprasta. Į Seimą ne nueinama, o pasiunčiama arba suteikiama teisė. Ir tai padaro rinkėjai. O kad rinkėjai pasiųstų į Seimą, reikia žmones įtikinti, greičiau – rinkėjai turi įsitikinti, kad viena ar kita partija ar atskiras asmuo yra verti būti Seime. Tai labai nelengvas uždavinys. Girdėjau apie Anykščių savivaldybėje darytą eksperimentą. Vienas kandidatas, surinkęs grupę jaunimo, „ėjo“ į savivaldą ir, suprantama, niekur „nenuėjo“. Kitaip ir negalėjo būti.

Pažiūrėkime, ką matome politinio gyvenimo tikrovėje. Yra politinių-partinių junginių, sukurtų be bent minimalių ideologinių nuostatų – pagal amžių, lytį, tautiškumą. Tokie dariniai yra trumpalaikiai, be jokios perspektyvos. Gal jau spėjome pamiršti, kad kada prof. D. K. Prunskienė buvo įkūrusi Moterų partiją. Kiek pamenu, buvo motyvuojama tuo, jog bus atstatytas į reikiamą lygį moterų lygiateisiškumas visuomenėje bei panaikinti dar pasitaikantys moterų diskriminacijos atvejai. O iš tikrųjų tokios partijos įkūrimas – tai grubi moterų diskriminacija, išskirianti jas iš visuomenės. Tai, gi, paaiškavo truputį mielos moterėlės ir tuo baigėsi šios partijos gyvavimas. Atrodo, dar ir dabar Lietuvos partijų sąrašuose tebeegzistuoja Pensininkų partija. Atsitiktinai teko pabūti susirinkime, kuriame buvo bandoma įkurti šios partijos Prienų skyrių. Partijos lyderis padarė pranešimą apie partijos uždavinius, partijos dides galimybes (pensininkai – jėga!) ir t.t. ►

► Gražu buvo žiūrėti į keliolika susirinkusių mielių pensininkų, ypač pensininkų... Nežinau ar tas partijos skyrius Prienuose buvo įkurtas, ar ne, nes neužpildžiau anketos, nelaukiau to renginio pabaigos. Tai juk panašu į vaikų darželį, tik tie „vaikai“ – solidaus amžiaus.

Kažkas panašaus yra ir su partija Lietuvos lenkų rinkimų akcija, kuri suformuota tautiniu pagrindu. Rinkimų kampanijos metu LLRA atstovai prisispyrę įrodinėjo, kad ši partija yra ne regioninė, o visos Lietuvos partija. Bet tikrovė yra visai kita. Štai skaičiai: Vilniaus – Šalčininkų apygardoje LLRA surinko 66 procentus rinkėjų balsų, o Suvalkijos apygardoje – 0,05 procento; Vilniaus – Trakų apygardoje

LLRA surinko 37 procentus, o Biržų – 0,06, Prienų – 0,14 ir t.t. Manau, LLRA niekada netaps visos Lietuvos politinė partija. Žinoma, kurį laiką ji tebebus, bet tik kaip regioninis politinis darinys.

Suprantama, užsispyrus galima sulipdyti ir Jaunimo partiją. Tik kažin ar jai pavyktų įsitvirtinti Lietuvos politiniame gyvenime. Pavyzdžių turime ir iš šių Seimo rinkimų. Kad ir ta pati TAIP. Juk iš esmės tai jaunų žmonių partija (žinoma, ne 21-erių metų), vadovaujama jauno, energingo, nemažą politinio darbo patirtį turinčio lyderio, irgi ėjo į Seimą, bet nenuėjo. Na, paugs dar ketverius metus, sustiprės (jei nesubyrės) ir rezultatai gali būti visai neblogi. Arba

Stanislovas Buškevičius – taip pat su „Jaunąja Lietuva“ į Seimą traukė šaukdamas: „Nė lašo alkoholio! Nė dūmo tabako! Nė kvapo narkotikų!“ Šūkiei tikrai labai prasmingi, bet deja... Rinkėjai, ir jauni, ir pagyvenę, ir seni – neišgirdo, neišrinko, nepasiuntė į Seimą. Ką gi padarysi – išsibarsė ta Jaunoji Lietuva po Europą, Ameriką. Sunku bus ją surinkti, sunku. Tad jaunimui visomis išgalėmis būtina padėti įsikibti čia – Lietuvoje. Negalima palikti jaunimo likimo valiai, kaip buvo iki šiol, ypač pastaruosius ketverius metus. Palikus jaunimo problemas spręsti tik jiems patiems, tai jie taip ir sprendžia – su ašarom akyse palikdami Tėvynę. ■

Laidojimas – ne vien „graborių“ reikalas

Algimantas BRAZAITIS

Kremavimas – mirusiojo kūno sudegimas – yra daug humaniščiau, negu supūdyti žemėje. Baltų gentyse palaikų deginimas su atitinkamomis pagoniško tikėjimo ceremonijomis buvo praktikuojamas nuo gilių senovės. Net priėmus krikščionybę ši tradicija laikėsi ilgai ir buvo sunaikinta tik tada, kai Katalikų bažnyčia uždraudė kremaciją, kaip prieštaraujančią religinei dogmai apie pomirtinį gyvenimą ir mirusiųjų prisikėlimą. 1964 m. šis absurdiškas draudimas buvo panaikintas.

Maždaug apie 1968 metus tuometis LTSR Ministrų tarybos pirmininko pirmasis pavaduotojas Ksaveras Kairys pasikvietė mane,

dirbusį Ministrų tarybos Kultūros skyriuje, ir pavedė ištyrinėti, kokia kapų priežiūros tvarka yra kaimyninėse respublikose, kaip ten diegiamos pilietinės laidojimo tradicijos, saugojama atmintis apie mirusiuosius. K. Kairio kompetencijos sričiai priklausė respublikos komunalinis ūkis, jis matė, kad gaunama vis daugiau piliečių laiškų, kuriuose buvo kritikuojama vietinė valdžia už prastą kapinių priežiūrą ir įsigalinčią miesčionišką madą ant artimųjų kapų statyti neestetiskus antkapius, vicepremiero žodžiais tariant, „lenktyniaujama siekiant atridenti kuo didesnę akmenį, pastatyti kuo aukštesnį kryžių“. Be to, K. Kairį domino kapinių administravimo, finansavimo ir kiti klausimai.

Vykdydamas šią užduotį lankiausi Rygoje, Taline, Minske, Lvoje. Ten, vėliau kitose užsienio valstybėse domėjausi kapinių kultūra, antkapinių paminklų architektūra, laidojimo tradicijomis. Kai savo pastebėjimus pateikiau K. Kairiui, jis iškėlė šią problemą Ministrų tarybos posėdyje, pasiekė, kad būtų spartinama šarvojimo patalpų statyba bei įrengimas miestuose ir stambesnėse gyvenvietėse, pradėta griežtai reikalauti iš vykdomųjų komitetų daryti tvarką kapinėse.

Nuo tada prasidėjo ir šioks toks antkapinių paminklų reglamentavimas, padidėjo reikalavimai jų estetinei išvaizdai. Pradėta galvoti ir apie kremavimo galimybes bei urnų laidojimą. Lietuva tapo pa-

vyzdine kapų tvarkymo respublika visoje buvusioje Tarybų Sąjungoje.

Tačiau labai rimtai laidojimo problemos iškilo tik dabar, kai net nedideli miesteliai susidūrė su žemės trūkumu kapinėms, kai laidojimas Petro Cvirkos aprašyto „graboriaus“ Franko Kruko pavyzdžiu tapo verslu, kur svarbiausia – pinigai. Visų problemų, susijusių su mirusiųjų laidojimu, neaprašysiu. Noriu paliesti tik naują, dabar ryškiai iškilusią kremavimo ir urnų laidojimo problemą.

Dabar laidojimas kremuojant paplitęs visose civilizuotose valstybėse, net pačiose katalikiškiausiose. Kol Lietuvoje nebuvo krematoriumo, laidojimo firmos kremuoti mirusiuosius dažniausiai veždavo į religingąją Lenkiją. Pastačius krematoriumą Kėdainiuose, ši problema išspręsta, tad sparčiai daugėja laidojimų ne tradiciniuose karstuose, bet urnose. Taip tarsi sugrįžta pagonybės laikai, kai ant laužų sudegintų velionių pelenus molinėse urnose mūsų tolimieji protėviai užkasdavo pilkapiuose. Arba išbarstydavo kapo duobėje.

Po mirties buvo sudeginti mūsų didieji kunigaikščiai Mindaugas, Vytenis, Gediminas, Algirdas, Kęstutis. Mūsų laikais kremuoti žinomi kultūros ir meno žmonės – dainininkai Vytautas Kernagis, Janina Miščiukaitė, dailininkai Raimundas Sližys ir Raimundas Mikšys, teatro ir kino artistė Eugenija Pleškytė. Urną su žymaus tarybinio veikėjo Antano Barkausko pelenais priglaudė jo artimųjų kapas Babtų kapinėse Kauno rajone. Iš svetimų kraštų į Lietuvą urnose sugrįžta vis daugiau ir daugiau mūsų emigrantų.

Kremavimas plinta. Pirmiausia todėl, kad mūsų laikų jaunimas labai judrus, dažnai keičia savo gyvenamąją vietą ne tik Lietuvoje, bet emigruoja ir į svetimas šalis. Išskyla artimųjų kapų priežiūros sunkumai. Iš kitos pusės, ir valdžia

nesugeba plėsti kapinių teritorijų. Didėja žemės įsigijimo, kapinių įrengimo bei tvarkymo išlaidos. Todėl išeitis matoma kolumbariumuose.

Kolumbariumas – tai urnų su mirusiojo palaikais laikymo patalpa, koplyčia, rūsys, specialiai pastatyta memorialinė siena, pastatas, net gražiai įrengta bendrų kapų pavidalo monumentali vieta kapinių žemėje. Šiems statiniams suteikiamas memorialinio paminklo statusas, jie tvarkingose valstybėse dažniausiai prižiūrimi atitinkamų valstybės institucijų lėšomis. Taip išreiškiama pagarba buvusiems savo šalies piliečiams, savo istorijai.

Gražus tokio pagerbimo pavyzdys yra Vilniaus Tuskulėnų ramybės parko kolumbariumas, kuriame palaidoti stalinizmo aukų palaikai. Klaipėdoje pastatytas visiems piliečiams skirtas kolumbariumas. Bandyta tai padaryti ir Kaune. Deja, Petrašiūnų kolumbariumas primena istoriją su „meniškais“ vamzdžiais ant Neries krantų, pastatytais Vilniui ruošiantis Europos kultūros sostinės renginiams. Šie „paminklai“ vilniečiams asocijuojasi su kanalizacija. Kauno kolumbariumas labai tiksliai atspindi šio lotyniško žodžio reikšmę. *Columbarium* pažodžiui reiškia – „karvelidė“. Kauniečiai nenori artimųjų pelenus laikyti geležinėje karvelidėje ir todėl tikisi, kad miesto valdžia kada nors pastatys žmonių gyvenimo atminimui vertą kolumbariumą, kurį galima bus vadinti paminklu.

Jau dabar apklausos rodo, kad apie 70-80 procentų gyventojų norėtų būti laidojami po mirties gražiuose ir gerai prižiūrimuose kolumbariumuose. Žinoma, ir kainos už šią paslaugą turėtų būti prieinamos visiems, net ir neturtingiesiems. Internetu radau vieno lietuvių pastabas, pamačius Kauno kolumbariumo nuotraukas ir su-

žinojus, kiek už palaidojimą jame ima kauniečių mylima valdžia. Jis rašo: „Mačiau daug kolumbariumų užsienyje, todėl saviškiams buvau prisakęs, kad mane tik taip palaidotų. Bet kai pamačiau Petrašiūnuose... Man atrodo, kad kolumbariumai nėra tinkamas objektas naujovėms, tegu ir su tautiškais raštais. Dar apie pinigus. Užsieny išsipirkus vietą šeimai jokių papildomų pinigų už antrą, trečią urną nereikia mokėti. Klaipėdoj, skaičiau, planuoja imti per mėnesį apie 30 Lt. Atseit, už priežiūrą. O ką ten reikia prižiūrėti? Žodžiu, vėl kažkokiai UAB visos kortos į rankas– kiek norės, tiek spaus“.

Aktualu yra ir kolumbariumų vieta. Kol kas savivaldybės orientuojasi į veikiančias, nutolusias nuo miestų kapines. Tai klaidinga. Kolumbariumams vietos galima rasti pačiose seniausiose, istorinėse kapinėse, jose išnaudoti sienas, galimybes įrengti požemines erdves, rūsius. Mažesnius kolumbariumus galima būtų statyti ir apleistų, pamirštų kapų vietoje, perkeliančią jų į kolumbariumą žmonių palaikus. Taip būtų atgaivinamos ir sutvarkomos senosios kapinės, išreiškiamas ryšys tarp senovės ir dabarties. Tokios kapinės būtų dažniau lankomos, išryškėtų jų kultūrinė paskirtis.

Kolumbariumų statybos ir įrengimo klausimai jau aktualūs visų miestų bei rajonų savivaldybėms. Norėčiau palinkėti jų vadovams šio reikalo nepavesti vien mūsų laikų „graboriams“, kurie, vadovaudamiesi liberalų ideologija, čia mato tik gerą „biznį“. Kolumbariumai turi būti monumentalūs, atspindėti pagarbą mūsų mirusiems piliečiams. Neturtinigiems ir turtuoliams. Juk mirtis sulygina visus. Už laidojimą juose neturėtų būti plėšiamos tūkstančių sumos, o jų priežiūra turėtų tapti valdžios garbės reikalu. ■

„Manau, Lietuva gali būti sporto šalis“

Šiomet spalio mėnesį buvo išrinkta nauja Lietuvos tautinio olimpinio komiteto (LTOK) vadovybė. Beveik ketvirtį amžiaus LTOK vadovavusį Artūrą Poviliūną pakeitė Daina Gudzinevičiūtė. „Jaučiuosi jau pakankamai tvirtai šiose pareigose – padeda turimos teisinės žinios, sporto struktūros išmanymas“, – neseniai „Gairėms“ sakė LTOK prezidentė D. Gudzinevičiūtė. Žemiau pateikiame jos kalbos LTOK generalinės asamblėjos rinkimų sesijoje kai kurias mintis.

Tikiu ir sakau atvirai, kad visos sporto šakos reikšmingos ir vertos savo vietos po saule. Gyvename laikais, kai jauniems žmonėms ypač svarbios pasirinkimo galimybės, įvairios saviraiškos formos. Jei siekiame jaunimą atitraukti nuo žalingų įpročių, norime geresnės jų sveikatos, negalime, remdamiesi stipriojo teise, įjautuvu pereiti per sporto šakas ir palikti tik didžiąsias, gebančias rašyti projektus ir panašias. Olimpinės chartijos 4 straipsnis teigia: „žmogus turi teisę sportuoti“. Tikiu, kad tai reiškia, jog kiekvienas turi turėti teisę sakyti: „Citius. Altius. Fortius“ ir tikėtis tapti dar viena Rūta Meilutyte ar Gintautu Umaru. Žinoma, parama bei dėmesys jauniems sportininkams čia ypač svarbūs. Turiu numaćiusi konkrečią idėją – stipendijas jauniems talentingiems sportininkams.

Kažkada teko skaityti žinias-klaidoje, kad esu pasakiusi, jog nelabai myliu krepšinį. Tiksliau būtų sakyti, kad suprantu kai kurių sporto šakų jaučiamą nuoskaudą dėl didesnio šiai šakai skiriamo privačių rėmėjų, politikų, žinias-klaidos dėmesio. Būdama LTOK

prezidente būsiu visiems lygiai teisinga. Ir sieksiu, kad taip elgtųsi ir mūsų valstybės institucijos. Man pikta, kai premjeras pasako: negalime finansuoti sporto bazių, nes visus pinigus suvalgė daugiafunkcinės (nors realiai suprantame – krepšinio) arenos, reikalingos Europos krepšinio čempionatui organizuoti. Arba kai sporto žiniuose pirmiau pakalbama apie krepšinio klubų laimėjimus, NBA naujienas, o tik po to apie irklautojų iškovotą aukso medalį Europos čempionate. Sutinku, jog krepšinio atstovai galbūt kartais aktyvesni ar verslesni – tad LTOK turi likti visiems lygiai teisinga organizacija, neleidžianti vienai sporto šakai „įsisiautėti“.

Negalime kalbėti apie sportui aktualius klausimus tik žaidynių laikotarpiu. Aktualius klausimus privalome kelti ir spręsti kasdien.

Sportininkų treniruočių bei varžybų sąlygos labai svarbios, tačiau vien didesni biudžetai rezultatų neatneš. Gali nutikti taip, kad bus norima vis daugiau ir daugiau – vis geresnių salių, vis prabangesnių viešbučių. Bet ar tai užtikrina rezultatą? Nesena patirtis Londone skaudžiu mūsų tautai būdu įrodė –

deja. Pirma turi būti entuziazmas, išitraukimas, dialogas. Sporto specialistų indėlis yra ypač svarbus. Ypač laikais, kai daugėja atvejų, jog sportininkus bandoma pavilioti sotesniu duonos kėsniu. Mes niekada nesugebėsime konkuruoti finansiniais ištekliais su pasaulio didžiausiomis valstybėmis. Tačiau galime konkuruoti dėmesiu savo sportininkui, patirtimi, patriotiniais jausmais. Sportas visų pirma yra filosofija ir praktika, siekianti dvasios ir kūno vienovės, o ne valstybinės premijos ar honorarai už sezoninius kontraktus.

Turime suprasti, kad pastatyti naujas sporto bazes nėra LTOK finansinius išteklius atitinkantis uždavinys. Visgi LTOK, turėdamas didelį moralinį autoritetą, vienydamas daug federacijų bei sportinių organizacijų ir turėdamas didelį olimpiečių užnugarį, privalo aktyviai diskutuoti su valstybės ir savivaldos institucijomis, idant sporto srities finansavimas būtų didesnis. Pavyzdžiui, kodėl iš valstybės ir savivaldybių biudžeto išleisti keli šimtai milijonų litų sporto ir pramogų arenoms pastatyti, o nesugebama rasti kelių dešimčių milijonų

litų, reikalingų pabaigti šiuolaikiam sportininkų rengimo centrui Druskininkuose? Juk jame galėtų treniruotis penkiakovininkai, plaukikai, boksinkininkai, imtynininkai, lengvaatlečiai, įvairių žaidimų sporto šakų atstovai.

Reikia pradėti aktyvų dialogą su bendruomenėmis, seniūnijomis, kuris įtrauktų ne tik Švietimo ir mokslo ministeriją bei Kūno kultūros ir sporto departamentą, bet ir Sveikatos apsaugos ministeriją ir formuotų valstybinę sveikos gyvensenos politiką. Valstybės aiškiai išsakyta mintis, jog sportas – geriausia sveikatos apsaugos prie-

monė, ženkliai pagerintų sporto situaciją. Sveikatos apsaugos ministerijos atliktos apklausos rezultatai rodo, kad laisvalaikio sportuoja tik 27 proc. Lietuvos gyventojų, o 73 proc. neužsiima jokia fizine veikla. Tai labai liūdinantys skaičiai. Ir mes visi šią situaciją galime pakeisti. Olimpinis švietimas, olimpiečių asociacija, TOK programos, glaudesnis bendradarbiavimas – tik keli iš turimų įrankių. Manau, kad reikia aktyviau išnaudoti žiemos sporto šakų potencialą.

Puikiai pamenu, kaip stovėdama Rotušės aikštėje per olimpiečių sutiktuves, sakiau: „Manau, niekas

nesuteikia tiek nesavanaudiško džiaugsmo ir neduoda tokios vienybės, kaip mūsų sportininkų pasiekimai. Tai yra ne pergalė prieš kažką. Tai yra pergalė už. Pergalė už sportą, pergalė už tautos vienybę, pergalė už Lietuvą“.

Manau, Lietuva gali būti sporto šalis. Jau dabar šalių įskaityje pagal Londono Olimpinės žaidynės iškovotų medalių svarbą ir skaičių Lietuva yra 34-a, pagal medalius vienam žmogui – 14-a, o pagal aukso medalius vienam žmogui – 8-a. Gal galime kelti ir dar ambicingesnius tikslus? ■

„BMX padėtis mūsų šalyje labai prasta“

Taip sako Londono olimpiados dalyvė, žymiausia Lietuvos mažųjų dviračių kroso BMX sportininkė, tarptautinės kategorijos sporto meistrė, daugkartinė tarptautinių varžybų prizininkė, 2003 m. pasaulio čempionė komandinėje įskaityje, 2011 m. vasaros Universiados Kinijoje čempionė Vilma Rimšaite. Ją kalbino Gediminas Dubonikas.

– Iš visų sporto šakų mūsų šalyje daugiausia lėšų skiriama vadinamajai antrajai religijai – krepšiniui. Tačiau šiemet vykusios Londono olimpinės varžybos parodė, kad ne iš kelmo spirti kitų sporto šakų atstovai – būtent jie, o ne krepšininkai, pelnė nugalėtojų medalius, nors ir turi žymiai prastesnes treniruočių sąlygas.

O kokia Jūsų kultivuojamos sporto šakos padėtis?

– Ji yra apgailėtina. Šalyje turim vos dvi trasas ir tik viena jų yra tinkama treniruotis ir ruošti tarptautinėms varžyboms. Ji pastatyta prieš ketverius metus, jos modelis

yra pasenęs ir per lengvas, kad galėtum ką nors naujo išmokyti, tobulėti. Šioje trasoje tik iš dalies galima pasirengti Europos čempionatams, bet ne pasaulio taurėms ar čempionatams, nes ten varžybos vyksta kitokio formato trasoje – 8 metrų aukščio startas, dideli kalnai, labai didelis greitis ir pan. Verkiant reikėtų nors vieno tokio starto Lietuvoje, kad būtų galima konkurencingai dalyvauti svarbiausiose pasaulio varžybose.

Labai reikėtų daugiau trasų. Vilniuje matomas didžiulis potencialas! Tiek vaikų, linkusių į naujas, ekstremalias sporto šakas, didelė

sportinių bazių koncentracija, išvis čia yra daugiau sportuojančių. Taip pat ir miestas orientuotas į naujoves, nes jame yra bent keli „skate“ parkai, „trailai“ ir pan.

– Ar ši sporto šaka populiari pasaulyje?

– Šis sportas pasaulyje vis plačiau ir plačiau vystomas. Ypač po šių metų Londono olimpiados susidomėjimas BMX yra didžiulis! Visi – įvairiausios ir egzotiškiausios šalys – nori kultivuoti šį sportą. Jis pripažįstamas ir galinčiausiose pasaulio sporto tautose. Vokiečiai po šios olimpiados pla-

Garsiausia mūsų BMX dviračių kroso sportininkė Vilma Rimšaitė

futbolininkas Davidas Beckhemas ir kino režisierius Džeimsas Kameronas, atėjo pažiūrėti mūsų varžybų Londono olimpiadoje.

Tikiuosi ir bent vienos uždarnos trasos šalyje – jai pastatyti tikrai nereikia didelių lėšų! Užtenka ir seno apleisto angaro, fabriko ar šiaip kokios didesnės patalpos – iš žemių ar molio supilami keli kalneliai, keli viražai ir taip padaroma mini BMX trasa. Net skalda nėra būtina trasai padengti. Minimalų startą galima padaryti tiesiog iš betono. Startas tik 2-4 sportininkams, vietoj aštuonių lauko trasose.

Tokią trasą, aišku, geriausia būtų statyti Vilniuje. Tada joje ne tik BMX „raceriai“ galėtų treniruotis, bet ir „streeteriai“, kiti įdomias ir naujas pramogas mėgstantys vaikai.

– *Galima sakyti, kad Lietuvos mažųjų dviračių kroso sporto populiarinimo galimybės didele dalimi priklauso nuo materialinių dalykų?*

– Viskas priklauso nuo trasų skaičiaus, ypač didžiuliuose šalies miestuose. Taip pat nuo inventoriaus, kad klubai turėtų bent 5-10 BMX dviračių (kad ir paprastų, nebrangių), tiek pat šalmų. To pradžia visai pakaktų. Kad atėjusiam į trasą naujokui treniruotis būtų suteiktos sąlygos, būtų su kuo važinėti, O kai jo lygis kils, jis jau pats nusipirks geresnį dviratį.

Svarbus ir tinkamas visuomenės informavimas bei švietimas apie BMX sportą: kas tai yra, kuo tai naudinga, kad jis išmoko ne tik minti pedalus ir šokti per kalnelius, kokios karjeros galimybės šiame sporte ir pan. Be abejo, reikia rengti varžybas, pritraukti rėmėjus.

Siūlau imti pavyzdį iš artimiausių kaimynų latvių. Jie turi jau dukart olimpinį čempioną – Marij Strombergą. ■

nuoja pasistatyti dešimtis naujų trasų savo šalyje. Ten jau auga stipri karta. Apie prancūzus, amerikiečius, australus, kolumbiečius, zelandiečius, olandus net nešneku – ten BMX yra ant bangos! Tų šalių sportininkai ir dominuoja pasaulio varžybose.

– *Kokios treniruočių sąlygos sudaromos užsienyje?*

– Mano paminėtose šalyse į BMX yra žiūrima labai rimtai! Trasos yra statomos tų šalių olimpinuose treniravimosi centruose, yra sudaromos visos sąlygos nuolat tobulėti. Trasos keičiamos ir didinamos kasmet, dažnai pastatoma ne viena pasaulinė trasa (su 8 metrų aukščio startu), bet dar ir europinė (3-4 m startas), „pump tracks“, „trails“ ir panašiai tame pačiame komplekse. Tose šalyse su sportininkais dirba geriausi pasaulio treneriai, geriausias pagalbinis personalas.

Trasų tendencijos žymiai pasikeičia kasmet. BMX pasaulinės trasos yra daromos vis sudėtingesnės, ekstremalesnės – įvedama vis naujų, įdomių motyvų, vis aukštesni ir pavojingesni kalnai... Vis sunkiau tokiose trasose važiuoti bei konkuruoti, nes Lietuvoje pasiruošimo sąlygos lieka tokios pačios, juo labiau, kad neturim nė vienos pasaulinio lygio (su 8 m startu) trasos.

Dar galėčiau pridurti, kad tos šalys, kuriose žiemos ilgos ir šaltos, turi ir uždaras BMX trasas. Jos žymiai mažesnės nei tikrosios lauko trasos, bet treniruotis jose ir palaikyti formą žiemą yra labai geras sprendimas.

– *Sportuojate ilgą laiką, dalyvavote įvairiose varžybose, atstovavote Lietuvai Londone. Ar tai pakeitė oficialų ir neoficialų požiūrį Lietuvoje į mažųjų dviračių kroso sportą?*

– Jaučiasi susidomėjimas šia šaka. Daug žmonių manęs klausia, ką reikia daryti, kad jie ar jų vaikai galėtų pradėti sportuoti BMX. Deja, trasa yra tik Šiauliuose, tad visi kiti Lietuvoje neturi tokios galimybės. Taip stabdomas sporto vystymas, kuris ir šiaip šalyje merdėja.

– *Ko tikėtis iš naujos LTOK vadovybės?*

– Tikiuosi, kad bus rimčiau pažiūrėta į BMX sporto šaką! Tikiuosi, kad Lietuvoje bus pastatyta daugiau trasų, pirmiausia didžiuliuose šalies miestuose. Tikiuosi, kad sportas atsigaus, ir bus galima galvoti apie naują BMX dviratininkų kartą Lietuvoje, kuri galės atstovauti šaliai būsimose olimpiadose. Pasaulis jau pripažįsta mūsų sportą.

Štai tokie garsūs žmonės, kaip

Vairuotojas senjoras – kliūtis kelyje?

Ferdinandas PETKEVIČIUS

Dabar užsienio šalyse gaminami trumpaamžiai (5-6 metų garantijos), kone plastmasiniai, elektronikos prikimšti automobiliai. Pasibaičius garantiniam laikui savininkas gali atsiimti dalį sumokėtų pinigų, jei perka naują. Todėl gausėja senų ar avarijas patyrusių automobilių sąvartynai. Iš jų mūsų šaliai perpardavinėtojai daug tokių senienų atridena ir į Lietuvą. Mūsų šalyje užregistruota daugiau kaip pusantro milijono lengvųjų automobilių. Dauguma jų, kaip tenka girdėti, yra senesni nei 15 metų. Daug jų priklauso vairuotojams senjorams.

Dalis senų automobilių, savaime suprantama, nėra idealiai tvarkingi, bet dar turi didesnę vertę negu metalo laužas. Ne vienas senjoras automobilį naudoja ribotai (vasaros sezono metu ar iš būtino reikalo, nes visuomeninis transportas nepajėgus patenkinti pensininko poreikių). Galbūt techninės apžiūros centro specialistai galėtų išduoti tokiam senjorui pažymą ribotai eksploatuoti automobilį kaip motovežimą tam tikru maršrutu (pvz., važinėti iš gyvenvietės prie ganyklose laikomų gyvulių). Lietuvos eismo taisyklėse nurodyta, kokiems automobilio techniniams gedimams esant negalima jo eksploatuoti – tokiu atveju dėl šio griežto reikalavimo lyg ir negalima judėti iš kiemo, nuvažiuoti savo eiga pas meistrą automobilių remontininką ar į techninės apžiūros centrą. Dabartinių gi automobilių nesuremontuosi savo jėgomis, kaip kadaise kokio „žiguliuko“. Ką daryti? Važiuoti „pašiaušus kailį“?

Visuotinai pripažinta, kad sensant žmogui kinta jo nervų sistema, sulėtėja mąstymas, orientacija, kai kurie jų pasidaro šykštūs ir nenori

atsikratyti senų daiktų ir įpročių. Kaip žinoma, žmogaus poreikiai yra neriboti ir vairuotojas senjoras ir toliau nori važiuoti automobiliu pagal savo sveikatos ir finansines galimybes. (Pagal dabartines degalų kainas ir vidutinės pensijos dydį vairuotojas senjoras daug nepavažinės). Norėtų turtingieji, kad tokių vairuotojų būtų kuo mažiau ir su valdžios palaima jau netoli savo tikslo. Senjoras su savo padėvėtu automobiliu yra „lengvai sumedžiojamas grobis“ kelių eismo priežiūros ir automobilių techninės apžiūros centrų pareigūnams.

Velniškas išradimas – vidaus degimo variklis reikalauja aukų ore, vandenyje ar sausumoje ir aukų neįmanoma išvengti. Ir ankstesniais laikais, kai kelių būklė bei automobilių techninės galimybės neleisdavo išvystyti didesnio kaip 100 km/val. greičio, daug nelaimių įvykdavo. Štai 1975 m. dėl vairuotojų kaltės įvyko 4132 avarijos (1603 avarijas padarė lengvųjų automobilių vairuotojai, iš jų 965 mėgėjai, 603 – neturintys vairuotojo teisių). Ką bekalbėti apie šiuos laikus, kai nauji įvairių šalių automobiliai gali išvystyti iki 240 km/val. greitį. Tokį greitį labai mėgsta jaunimas – tai ir lekia. Neretai – tiesiai į medį. Keliuose – tikras karas. 2011 m. eismo nelaimėse žuvo 173 vairuotojai. Susidūrus automobiliams įvyko beveik 44 proc. eismo įvykių. Dėl eismo nelaimių daugiausia kalti būna vairuotojai – apie 70 proc.

Kaip pastebime, daugiausiai eismo nelaimių įvyksta dėl žmonių psichologinių savybių ar silpnų (girtavimo, važiojimo svaiginančiu greičiu, egoizmo, nepamatuoto skubėjimo ir pan.). Tikriausiai vairuotojui senjorui keliuose ir miesto gatvėse neįmanoma nesveikų ambicijų ir nepradeda jis pavojingų lenktynių savo prestižui ginti ar savo automobilį demonstruoti. Patyręs vairuotojas (dažniausiai senjoras), ką jis bevairuotų, visada rūpinsis eismo saugumu: prieš važiuodamas apžiūrės savo automobilį, bus atidus, atsargus kelyje. Ne veltui sakoma jog ramiai važiuodamas toliau nuvažiuosi ir, ko gero, greičiau nuvažiuosi. Vis dėlto autoįvykiuose nukenčia ir senyvo amžiaus žmonės. Taigi vyresniems kaip 70, tuo labiau 80 metų senjorams reikia savikritiškai pagalvoti, ar gali jie sėsti prie vairo.

Jaunas nepatyręs vairuotojas turi važinėti prilipinęs prie automobilio žalio lapo lipduką. Gal ir senjorams – kad būtų solidariau – reikėtų naudoti atitinkamą ženklą, sakykim, geltonos spalvos kovo lapo lipduką. ■

Steponas Kairys apie socializmo ir bolševizmo santykį (II)

Pirmajame straipsnyje (Gairės, 2012, Nr.9), skirtame socializmo ir bolševizmo sampratoms bei jų tarpusavio santykiui emigracijoje rašytuose lietuviškosios socialdemokratijos ideologo S. Kairio tekstuose apibūdinti, apžvelgėme jo itin kritišką požiūrį į bolševizmą straipsnyje „Bolševikų socializmas“. Tačiau po Antrojo pasaulinio karo S. Kairys apie bolševizmą rašė, žinoma, ne tik minėtame straipsnyje.

Gintaras MITRULEVIČIUS

MRU dėstytojas

Bolševikų lyginimas su Čingischano mongolais

Pirmiausia atkreipkime dėmesį į 1959 m. žurnale „Darbas“ publikuotą S. Kairio straipsnį „Visu veidu į Lietuvą“.

„Lenino paskelbtą „mokslą“ Maskva laiko neliečiamu bolševizmo Koranu, – rašė S. Kairys. – Tik tai esą teisinga, kas skelbiama iš bolševizmo Mekos, ir tik atsilikusioje Rusijoje sukurtas „socializmas“ turėjo būti pavyzdžiu visam pasauliui. Mahometu sekdamas, Leninas buvo pasiryžęs patikrinti komunizmo laimėjimą pasaulyje“¹.

Minėtame straipsnyje istorinės lietuviškosios socialdemokratijos ideologas vėl atkreipė dėmesį į diktatūrinį bolševizmo pobūdį, į priešpauą bei žmogaus gyvybės nevertinimą stalinistinėje SSRS. Anot S. Kairio, „ūkiškai ir kultūriškai atsilikusioje Rusijoje, karo išvargintoje ir pilietinių kovų suskaldytoje, bolševikai galėjo kurti „socializmą“ tik diktatūros metodais, vis labiau juos griežtindami. Darbininkija, keldama baudžiavinių darbo sąlygų naštą, turėjo aukotis ateičiai, nežinodama, kada bus galas. Žemės ūkiui sukolūkinti buvo paaukota milijonai ūkininkų, bet per dešimtmečius te-

pasiekta visiško kaimiečių nuskurdinimo. Bolševizmas, įsižiūrėjęs į savojo „socializmo“ teoriją, žmogaus nematė ir nevertino“².

Straipsnyje „Visu veidu į Lietuvą“ S. Kairys rašė, kad Stalino režimui buvo būdinga „paklydusiųjų“ vieši teismai, „apspjaudytųjų“ likvidavimas, periodiškų „valymų“ skerdynės, „klikos diktatūra“ ir pagaliau autokrato „asmenybės kultas“³.

Panašiai, tik glaustai, bolševizmas buvo apibūdintas 1962 m. lapkričio 14 d. „Keleivio“ numeryje publikuotame, kaip įprasta, J. Kaminsko pseudonimu pasirašytame S. Kairio straipsnyje „Dėl ko pasaulis nerimsta?“. Čia buvo rašoma jog „Maskvos „socializmui““ (kabutės S. Kairio - G.M.), tai yra bolševizmui, būdinga „visiškas žmogaus pavergimas“, „žmogaus išnaudojimas“, „reikalaujamas visiškas, aklas jo (žmogaus – G.M) klusnumas tam, kas Maskvos sakoma“ bei „jau paaiškėjęs nežmoniškas žiaurumas“⁴ (čia ir toliau, jeigu nenurodyta kitaip, šriftas yra paryškintas ne S. Kairio, o šio straipsnio autoriaus-G.M.).

Šią bolševizmo savybę S. Kairys ypač pabrėžė kitame savo 1962 m. „Keleivyje“ išspausdintame straipsnyje, kuris vadinosi „Mongolai buvo geresni. Kuo man atgrasus Maskvos bolševizmas?“ Bolševikus lygindamas su XIII a. nemažą dalį Euroazijos nu-

siaubusiais Čingischano mongolais, S. Kairys rašė: „ir kas Maskvos bolševizme mane labiausiai užgauna, jį daro labiausiai abuoju, labiausiai nepakenčiamu ir nepriimtinu, tai jo nežmoniškas žiaurumas“⁵.

Anot S. Kairio, „mongolams buvo būdinga, kad jie nevertino žmogaus ir žmoguje negerbė žmogaus“ ir kad „Čingischano žygių kelius nuo Kinijos centrinių provincijų ir iki pat senovės Kijevo, žymėjo išgriauti miestai, tūkstančių tūkstančiai išžudytų žmonių, dešimtys iki vieno išžudytų tautų“. Tai konstatavęs S. Kairys teigia, jog „maskvinio bolševizmo žiaurumą galima vadinti mongolišku“ ir kad „bolševizmui pakaltinti mums netenka skolintis medžiagos iš Čingischano“, nes „medžiagą teikia pati Maskva“.

Savo 1962 m. birželio 30 d. laiške J. Vilkaičiui S. Kairys rašė, jog, jo „supratimu“ „maskvietiškasis bolševizmas yra kiauurai persisunkęs mongolų, mongolizmo dvasia, mongolizmo esmė, o patį Leniną pagrįstai galima vadinti „Didžiuoju mongolu“, nes jo sukurto bolševizmo ryškieji savumai jame buvo ypač vaizdūs – neapsakomas žiaurumas ir pasiryžimas bolševizmui užkariauti pasaulį...“⁶.

Beje, S. Kairys netgi rašė (anot jo korespondencijos, 1962 m. pabaigoje jau turėjo rankraštį) knygą apie

⁵ Kaminskas J. [S. Kairys] Mongolai buvo geresni. Kuo man atgrasus Maskvos bolševizmas // Keleivis, 1962.06.27., Nr.: 26. // VUB. RS. F.257-320.

⁶ S. Kairio 1962 06 30 laiškas J. Vilkaičiui // VUB. RS. F.257-6.

bolševikų vadą pavadinimu „Didysis mongolas“⁷, deja, knyga nebuvo išleista, o rankraštis neišliko⁸.

Kiek galima spręsti iš laiškų J. Vilkaičiui, kuriuose S. Kairys mini apie šios knygos rankraščio turinį, „Didžiajame mongole“, kaip ir kai kuriuose čia jau cituotuose savo straipsniuose, bolševizmo ekspansija lyginama su „Čingischano ir Batachano žygiais į Vakarus“, su „mongolų antplūdžiu“⁹. Pavyzdžiui, panašiai S. Kairys rašė ir minėtame straipsnyje „Dėl ko pasaulis nerimsta?“: „Čingischanas su savo mongolais, nusiausdamas Rytų pasaulį, mirdamas laikė savo uždavinį nebaigtą, savo palikuonims paliko jį baigti. Užkariauti Vakarus. Dabartinis maskvinis bolševizmas, perėmęs iš mongolų daug ką savo „ideologijai“, o dar daugiau praktikai, pasinėšęs užkariauti ne tik Vakarus bet ir visą pasaulį. Suprantama, kad Maskva tą viską daro kitokiu, būtent „socializmo“ vardu“¹⁰.

Iš esmės čia S. Kairys atkreipė dėmesį į tokį bolševizmo bruožą, kurį straipsnyje „Visu veidu į Lietuvą“ pavadino „agresyviu mesianizmu“, kuris „reiškiasi tuo, kad rytietiška bolševizmo sąranga, dargi sugriežtinta, braunasi su tankais ir durtuvais ir į Sovietų naujai užgrobiamus kraštus“¹¹.

Pažymėdamas, kad bolševikų „pavergtiesiems skaudžiausia yra tačiau Kremliaus imperializmo arogantiškas prieskonis“ ir tai, kad „rusai dedasi vieninteliais neklystančiais socializmo mokytojais“,

⁷ Ten pat. Taip pat žr.: S. Kairio 1962 12 06 laiškas J. Vilkaičiui // VUB. RS. F.257-6.

⁸ Ilgūnas G. Steponas Kairys. – Vilnius, 2002.- P.370-371.

⁹ S. Kairio 1962 06 03 laiškas J. Vilkaičiui // VUB. RS. F.257-6.

¹⁰ Kaminskas J. [Kairys S.] Del ko pasaulis nerimsta ?

¹¹ Kaminskas J. [Kairys S.] Visu veidu į Lietuvą. P.2.

S. Kairys straipsnyje „Visu veidu į Lietuvą“ (kaip ir žinoma, ne viename kitame savo tekste) gana nemažai rašė, kaip bolševikai elgiasi savo pavergtuose kraštuose¹².

Apie bolševizmo ir socializmo santykį: žymiausio Lietuvos socialisto atsakymai

Mūsų iš dalies jau apžvelgtame (Gairės, 2012, Nr.9) tekste „Socializmas ir asmuo“ S. Kairys rašė:

„Šiais metais, minėdama bolševizmo pergalės 30-ies metų sukaktį, Maskva per savo radiją metė pasauliui tokį šūkį: Valio spalių revoliucijos 30-ies metų sukaktis ! Valio tautoms kovojančioms už demokratiją ir socializmą! Tegyvuoja tautų bendradarbiavimas siekiant sukurti pastovią taiką! Ir čia pat pridėjo šūkį Sovietų armijai: „Nepailsdama tobulink karo meną, panaudodama kare įgytą patyrimą“¹³.

Anot S. Kairio, pirmasis iš čia išvardintų šūkių „yra įprastas Stalino melas, kuriuo jis niekad nepaspringsta“. O „paskutinis šūkis“ yra „tikrasis bolševizmo balsas“. Pasak S. Kairio, „pavergto krašto valdovai veidmainingai garbina demokratiją ir socializmą, kuriuos jie tačiau naikina, kur tik užtikdami ir atsidėję ruošiasi naujiems puolimams, naujiems bolševizmo užkariavimams, tam tikslui pajungdami nuskurdintus, išbadėjusius ir iki mirties nukamuotus milijonus“.

Toliau S. Kairys pažymi, kad „Vakarų demokratiškasis socializmas bolševizmui yra priešas Nr.1.“ ir kad „Stalinui-Molotovui Leonas Blum`as, Bevin`as, Schumacher`is, Spack, Saragotti“¹⁴ yra neofašistai“

¹² Ten pat.

¹³ [Kairys S.] Socializmas ir asmuo // VUB.RS.F.257-242.L.1.

¹⁴ Tai žinomi Vakarų socialdemokratijos veikėjai laikotarpyje po Antrojo pasaulinio karo.

ir kad „prieš juos Stalinas kala savo ginklus, nes jei laimėtų Anglijos laboristai ar Vokietijos socialdemokratija, bolševizmo metodams, kartu ir pačiam bolševizmui būtų ištartas mirties sprendimas“. Tad, pasak S. Kairio, „kalbant apie socializmo siekimus, negalima socializmas sukeisti bolševizmu, nes su demokratiškuoju socializmu jis nieko bendra neturi“.

Apie socializmo ir bolševizmo santykį S. Kairys tiesiogiai rašė ir 1949 m. emigracijoje veikusio Lietuvių socialdemokratinio jaunimo išleistos brošiūros „Demokratinio socializmo pradai“ įvade. S. Kairys gyvenamąjį laikotarpį apibūdino kaip „daugiau kaip prieš šimtą metų prasidėjusią kovą tarp „esamojo „senojo“ kapitalistinio pasaulio ir „naujai gimtančiojo“ pasaulio, už kurį kovą veda „socialistinis sąjūdis“¹⁵.

Anot S. Kairio, „besibaigiant pirmajam pasauliniam karui į kovojančių frontą atskiru veiksmu įsijungė ir bolševizmas“, kuris „atskilęs nuo demokratinio socializmo nuėjo savais keliais“ ir „virto demokratinio socializmo didžiausiu priešu“. Savo „teoriniu pagrindu ir savo veikla „bolševizmas iškreipė socializmo ir jo uždavinių esmę, suskaldė darbininkijos sąjūdį ir pakenkė socialistinio proletariato siekimams pikčiau, negu koks kitas priešas“¹⁶.

Plačiau bolševizmo santykio su socializmu klausimu S. Kairys pasisakė straipsnyje „Socialdemokratija pasimokė“. Pirmiausia jis atkreipė dėmesį į tai, kad „kai tik buvo nugalėta Vakarų pabaisa – Adolfas Hitleris, beveik rytojaus dieną pasaulis pasijuto stovįs prieš naują ir, atrodo, dar baisesnį pavojų, – prieš bolševizmą“ ir kad „tamsus Stalino šešėlis vis augdamas ▶

¹⁵ Demokratinio socializmo pradai.-Stuttgartas, 1949.-P.6.

¹⁶ Ten pat. P.7.

► jau dengia ne tik Vakarų Europą, bet siekia Ameriką, keldamas visuotinį nerimą dėl netikro rytojaus¹⁷.

Pastebėjęs kad, „bolševizmo ryškėjęs veidas kelia žmonėse šurpą, – tiek jame daug bruožų iš senos, mongoliškos praeities“, S. Kairys pažymėjo tai, kad Vakaruose kalbant „apie bolševizmo grėsmę, dažnai linkstama ją laikyti tokios pačios rūšies, kaip ir visi kiti iš Rytų kyla pavojai, – kaip praeitų amžių mongolų ir turkų užplūdimai, kaip maras ir cholera, kaip badas“. Kitaip sakant, į bolševizmą žiūrima kaip į pavojų, kuris ateina iš šalies“. Tačiau, pasak S. Kairio, „bolševizmas nėra tik išorinis Vakarų kultūrai reiškinys“.

„**Bolševizmas**“, – rašo S. Kairys, – „atskilęs nuo socialistinio sąjūdžio, pasisavino jo ideologinius pradus, jais remia savo siekimus, jais stengiasi grįsti ir pateisinti savo veiklą, kad ir žiauriai juos klastodamas, kaip jis viską klastoja. O juk socialistinis sąjūdis yra Vakarų padaras. Dėl to tenka kaip tik dabar neužmiršti, kad pirmą kartą bolševizmą iššaukusios priežastys yra ne rytuose, bet vakaruose ir, tik Rusijos sąlygose besivystydamas, jis apaugo žvėrišku plauku“¹⁸.

Pasak S.Kairio, „**bolševizmą iššaukusios vakarietiškos kilmės priežastys slypi „kapitalistiniame ūkyje“, kuris „pačioj savo pradžioj žiauriu darbo žmogaus išnaudojimu privertė dirbančiuosius ieškoti apsigynimo priemonių prieš skriaudėjus ir paragino susikurti masinį darbininkų sąjūdį“** bei „kartu jis pažadino žmogaus mintį, kad duotų pagrindą ne tik apsigynimo kovai dabar, bet ir pastatytų proletarų sąjūdžiui jo ateities uždavinius. Kitaip sakant, **kai tik atsirado kapitalizmas, tai turėjo atsirasti ir socializmo mokslas**“. Pastarasis „ištyręs kapitalistinio ūkio savumus, jo vystymosi tendencijas, jo neigiamus reiškinius, priėjo išvadą, kad kapitalistinė santvarka turės žlugti ir kartu pasakė, kas turį kapitalizmą pakeisti“. „Pakeisti ne savaime, bet pastan-

¹⁷ [Kairys S.] Socialdemokratija pasimokė // VUB.RS.F.257-240.L.1.

¹⁸ Ten pat.

gomis ir kova tų, kurie tuo pakeitimu bus interesuoti“. Taigi, pasak S. Kairio, šiomis „**socializmo mokslo išvadomis naudojasi ir bolševizmas, savaip jas perdarydamas**“¹⁹.

Apžvelgiamame straipsnyje S. Kairys vėl pakartojo, kad „**bolševizmas yra socialistinio sąjūdžio atskala**“ ir kad „**diktatūrinis bolševizmas virto aršiausiu demokrat-iškojo socializmo priešu**“.

Bolševizmo santykį su socializmu S. Kairys tiesiogiai apibūdino ir iš dalies mūsų apžvelgtame (Gairės, 2012, Nr.9) tekste „Bolševikų socializmas“. Čia lietuviškosios socialdemokratijos lyderis rašė taip: „**Bolševizmas išniekino ir socializmo idealą**. Bolševikiškojo socializmo tarėjai virto šimtaakiu, raudonuju žandarmu savajai liaudžiai, žandar-mo akimi žiūrėdami į socialistinį sąjūdį Vakaruose ir pagaliau iš jo sau padarę priešą Nr. 1. Naikindamas visur demokratiją, bolševizmas nutraukė bet kurį ryšį su socialdemokratija, kuri nesupranta socializmo be demokratijos <...> pavergęs žmogų ir be atodairos jį naikindamas, bolševizmas neteko bet kurio ryšio su socializmu, kuris žmogų stato visų savo siekimų centre“²⁰.

Griežtai vieną nuo kito atskiriantį požiūrį į bolševizmo ir socializmo santykį S. Kairys nusakė straipsnyje „Mongolai buvo geresni. Kuo man atgrasus Maskvos bolševizmas“. Čia S. Kairys rašė, kad jį „tik stebina bolševizmo cinizmas, kad po to, ką Maskvos valdovai yra pasauliui parodę ir savo žiaurumu ir savo žmogaus negerbimu, jie dar drįsta kalbėti apie socializmą, apie tai, kad jie kuria gyvenimą pagal socializmo idealą“²¹.

Labai aiškiai savo požiūrį į bolševizmo ir socializmo santykį S. Kairys išdėstė ir savo atsiminimų knygos „Tau, Lietuva“ įvade, kur jis

¹⁹ Ten pat.

²⁰ [S.Kairys] Bolševikų socializmas // VUB. RS. F.257.-223. L.5.

²¹ Kaminskas J. [S.Kairys] Mongolai buvo geresni. Kuo man atgrasus Maskvos bolševizmas // Keleivis, 1962.06.27., Nr.: 26.

ragino Lietuvoje gyvenusį jaunimą nepasiduoti „komunizmo brukamai „leninizmo“ ideologijai“, „tinkamai vertinti okupanto, tavo (Lietuvos jaunimo – G.M.) pavergėjo, ir pikčiausio priešo, režimą“ bei perspėjo (Lietuvos jaunimą), kad jis „**nesiduotų klaidinamas Maskvos tariamam socializmu, kuriam iš tikrųjų tinka mongolų despotijos vardas**“²².

Aiškiai požiūris į bolševizmo santykį su socializmu buvo išsakytas ir kitoje atsiminimų įvado pastraipoje, kurioje S. Kairys, atkreipęs lietuviškojo jaunimo dėmesį į tai, „kiek neįsivaizduojamo ir baisaus pikto vyksta toje „socializmu“ pridengtoje bolševikinėje satrapijoje – sovietų Rusijoje“, išreiškė „tvirtą įsitikinimą“, kad „globaliniu mastu vykstančiose lenktynėse tarp Rytų ir Vakarų laimės ne komunizmas, bet **laisvasis pasaulis, vis labiau linkstąs prie demokratijos ir socializmo**“²³.

S. Kairys polemizavo su tais save socialistais vadinančiais kairiaisiais, kurie laikėsi nuomonės, kad SSRS santvarka yra visgi pasiekusi tam tikrų laimėjimų ir gali evoliucionuoti socializmo link ar kad joje esą yra padėti „socializmo pagrindai“. Atmesdamas šiuos argumentus, S. Kairys straipsnyje „Kur bazė socializmui?“ rašė, jog tam „**kad pasiektų savo laimėjimų, Sovietų Sąjunga metų metais milijonus kankino ir žudė, sistematingai ir žiauriausiomis priemonėmis veikdama jau daugiau nei 40 metų, atkakliai siekė išauklėti iš savo piliečių aklus režimo vergus, beveidžius žmones, vietoje tikrojo socializmo bandydama jiems įskiepyti vergų valstybės, vergų visuomenės šlykštų garbinimą**“²⁴.

Po šių žodžių S. Kairys retoriškai klausė: „tai kuris socialistas ar laisvę branginąs žmogus, jei tarybinis režimas jo sieloje nebus išdildęs laisvės troškimą, gali galvoti, kad dabartinė Tarybų Sąjunga kuria pagrindą so-

²² Kairys S. Tau, Lietuva, 1964, Boston. - P.9.

²³ Ten pat.

²⁴ [S.Kairys] Kur bazė socializmui ? // Keleivis, 1960 08 03 //VUB. RS. F.257-320.

cializmui, kurio neatskiriamą esmę sudaro **demokratija** (paryškinta S.Kairio - G.M.), demokratinės santvarkos nežalojamas pradai?“

Jis polemizavo su tais, kurie mano, kad SSRS režimas gali evoliucionuoti socializmo link, jog „**tie, kurie puoselėja mintį, kad po generacijos kitos gal ir Sovietų Sąjungos režimas tiek sudemokratės, kad jis taps priimtinas ir demokratiniam socialistui, ar mano, kad sovietinės despotijos palinkimas į demokratiją gali vykti be kovos už išsilaisvinimą nuo tarybinio pavergimo, be nuoseklaus aktyvaus pasipriešinimo esamam režimui**“. Cituojamame straipsnyje S. Kairys teigė, jog taip manantieji („jei jie taip mano“) „**neturi supratimo apie despotijos esmę**“. Tačiau, anot S. Kairio, **jei jie supranta, kad be kovos despotija nepasikeis, tai kaip galima suprasti ir vertinti žmones, kurie tame režime drįsta matyti laisvos žmonijos ateities kūrėjus?“ ir „kaip tenka vertinti žmones, kurie ir mūsų visuomenei svarbiausiu uždaviniu nestato kovos už tautos išsilaisvinimą?“.**

Anot S. Kairio, kyla klausimas, kas tie žmonės yra, nors jie save ir socialistais vadintų? Ir ar „tai nėra žmonės, kuriuos blūdas apsėdo, iš kurio kai kas paskubėtų turėti sau realios naudos“. „**Abejonių, – rašo S.Kairys, – ypač sukelia tie, kurie save vadina socialistais, o nenori matyti tiesaus kelio į socialistinę ateitį, kuriuo eina demokratinis socialistinis sąjūdis Vakaruose, laisvų žmonių kovos ir evoliucijos procese jau paruošęs materialinę – socialinę bazę ir ruošias žmones jų laisvai socialistinei ateičiai be kruvinos tironijos priemonių**“. Turėdamas visa tai mintyje, S. Kairys kelia retorinį klausimą: „tai kur turėtų būti nukreiptos pažangiųjų ir atsilikusiuųjų kraštų pastangos – į Rytus ar Vakarus?“. Anot S. Kairio, „sveikai galvojančiam žmogui atsakymas turėtų būti aiškus“.

S. Kairys polemizavo ir su socialdemokratų oponentais iš dešinės, bolševizmą siejančiais su socializmu. Straipsnyje „Bolševikų socializmas“

jis rašė : „Mus nestebina, kad **socialistinės santvarkos priešai, sąmoningai ar dėl nežinojimo socializmą jaukia su bolševizmu**. Kai kam tas naudinga. „Socializmas“, sako jie, „paverčia gyvenimą į kazarmę, žmogų - į bevalį robotą, valstybės vergą; socializmas pažemina gerbūvio lygį ir stumia gyvenimą atgal“. Ir džiaugsmingai rodo į Sovietų Sąjungą“²⁵. Turėdamas visa tai mintyje, S. Kairys minėtame tekste toliau klausia, „dėl ko minėdami bolševikus jie („socialistinės santvarkos priešai“–G.M.) nemato Anglijos laboritų ir Vakarų socialdemokratijos?“. Pasak S.Kairio, „**socialistinės santvarkos priešai**“ to nemato „dėl to“, kad jie, „**kaip ir bolševikai, nenori matyti socializmo laimėjimų**“, nors visi Vakarai stovi ant naujos santvarkos slenksčio ir jau ruošiasi per jį žengti“. Ir „**tai kam nepriimtina ir net baisu ir dėl to prasimanymai eina iki sąmoningo šmeižto**“²⁶.

Istorinės lietuviškosios socialdemokratijos lyderio požiūris, griežtai atskiriantis bolševizmą nuo socializmo ir neigiantis SSRS santvarkos socialistiškumą, aiškiai išdėstytas ir pirmosiose LSDP Užsienio delegatūros priimtose „Programinių gairių“ laidose, kurių pagrindiniu autoriumi tikėtina buvo S. Kairys. Štai antrojoje jų laidoje (1951 m.), skyrelyje apie bolševizmo ir socialdemokratijos santykį, be kita ko, buvo sakoma, jog „**bolševizmo diktatūrinė taktika ... suformavo bolševizmo ideologiją, nustatė jo praktiką ir su neišvengiamu būtinumu privedė prie to, kad „socializmo tėvynė“ virto pikčiausios rūšies policine valstybe, pagrįsta valstybiniu kapitalizmu, vergų darbu, žuvusių kaulais ir neįsivaizduojamu žmogaus žalojimu**“²⁷.

Toliau LSDP UD programiniame dokumente buvo sakoma, jog „**bolševizmas tautų solidarumą socialistinėje bendruomenėje pa-**

²⁵ [S.Kairys] Bolševikų socializmas // VUB. RS. F.257.-223. L.5.

²⁶ Ten pat.

²⁷ Lietuvos socialdemokratų partijos programinės gairės. Antroji laida. New York, 1951.-P.13.

keitė piktu rusišku šovinizmu, tautų laisvą bendradarbiavimą – rusišku imperializmu, siekimu pajungti Maskvos valdovui vis naujus kraštus ir juos eksploatuoti“ ir tapo „karų kurstytoju“. Taip pat čia buvo sakoma, kad sovietinis „diktatūrinis režimas“ remiasi ne tik jėga, bet ir „apgaule, klasta, melu persunkta propaganda, mokslo, moralės, gyvų faktų klastojimu... kas veikia ir „formuoja“ sovietų žmogų, iš kurio siekiama padaryti klusnų darbe ir visame sovietiniame gyvenime robotas“. Po tokio itin neigiamo sovietinio stalininio komunistinio režimo įvertinimo minimame LSDP UD programiniame dokumente sekė teiginys, jog „**bolševizmas klastoja patį socializmo mokslą**“²⁸.

Taigi, kaip matome, tiek S. Kairys, tiek visa emigracijoje po Antrojo pasaulinio karo pasireiškusi lietuviškoji socialdemokratija laikėsi tokio santykio su bolševizmu, kurį galima apibūdinti šiais S.Kairio straipsnyje „Žodis į „mažąjį“ žmogų“ išsakytais žodžiais:

„**Mes su visu griežtumu atsi-ribojame nuo bolševizmo, nuo režimo, kuris žmogų pavergia ir paniekina, nesibijodamas jo sunaikinti, kuris socializmo idealą iškeitė į žiaurią policinę valstybę, grupės asmenų saivališkai valdomą. Mūsų siekimų pagrindas – ne-klastojama ne tik politinė, bet ir socialinė demokratija**“²⁹.

S. Kairio nuomone, „socializmo idealų įgyvendinimas tėra galimas laisvoj, demokratiškai besitvarkančioj visuomenėj“. Viename iš savo laiškų išeivijos lietuvių socialdemokratams jis rašė, jog „**socialistinė santvarka negali būti iš šalies atnešta ir dovanota - ji turi būti namie ugdyta, namie iškovota, ir tik tuomet bus tikra ir pastovi**“³⁰.

Iš ne vieno čia cituoto teksto matome, jog S.Kairys aiškiai pasisakė už socialistinės santvarkos siekį, žinoma, ir iš bolševizmo išlaisvintoje Lietuvoje. Čia paskutiniame ci-

²⁸ Ten pat. P.14.

²⁹ [Kairys S.] Žodis į „mažąjį“ žmogų // VUB.RS.F.257-245.L.4.

³⁰ VUB. RS. F.257-194.

► tuotame tekste jis rašė: „Mes tikime laisva Lietuvos ateitimi. Išsilaisvinusi Lietuva turės pradėti naują gyvenimą. Mes, socialistai, norėsime pasekti Vakarų Europą. Kaip be išvedžiotų mūsų priešai, Europos Vakaruose pribrendo ir jau vyksta epochinės reikšmės pasikeitimai socializmo kryptimi. Socialistinis sąjūdis Europoj gal dar patirs ne vieną laikiną pralaimėjimą, bet galų gale kad ir per sunkias kovas jis laimės, rodydamas ir kitiems kelią. Mes, Lietuvos socialdemokratai, eisime su socialistine Europa, ją pasekdami ir jos padedami, lig ir mes laimėsime“.

Šiame straipsnyje nesvarstysime, kiek istorinės lietuviškosios socialdemokratijos lyderis buvo teisingas pastarosiose savo prognozėse (tai jau būtų kito straipsnio objektas). Šio straipsnio objektas buvo rekonstruoti emi-

graciniuose S. Kairio tekstuose dėstytas socializmo bei bolševizmo bei jų tarpusavio santykio sampratas.

Tą padarę galime konstatuoti, kad S. Kairys bolševizmą traktuoja kaip nuo socializmo atskilusį, jo esmę iškreipusį, jį klastojantį ir jam kenkiantį reiškini. Iš S. Kairio tekstų aiškiai matome, kad, jo požiūriu, bolševizmas nėra socializmas, kad jis apskritai yra socializmo priešas.

Žvilgsnis į S. Kairio tekstus leidžia teigti, jog jo atstovaujama socializmo samprata, kaip ir jo atstovautai socialdemokratijos ideologijos samprata (o socialdemokratijos ideologija pagal S. Kairį ir vadintina socializmu) buvo būdingi tokie sudedamieji elementai, kaip antikapitalizmas ir antibolševizmas (arba antikomunizmas, jeigu komunizmą suprantame SSRS vieš-

patavusios ideologijos ir santvarkos prasmėmis).

Baigdami šį straipsnį galime tik pažymėti, kad čia apžvelgtuose S. Kairio tekstuose dėstyti ir rekonstruoti socializmo ir bolševizmo bei jų tarpusavio santykio sampratos nuosekliai išplaukė iš socialdemokratijos istorinės tradicijos, daugiau ar mažiau koreliavo su nuo XX a. 6-ojo dešimtmečio pradžios tarptautinėje socialdemokratijoje įsivyravjančiais požiūriais³¹ bei buvo sąlygotos to meto ar visai nesenų politinių įvykių tiek visame pasaulyje, tiek (ir ypač) SSRS okupuotoje bei aneksuotoje Lietuvoje. ■

³¹ Plačiau žr.: Mitrulevičius G. Ar buvo SSRS socializmas: socialdemokratų ir kitų kairiųjų požiūriai istoriniu aspektu // Gairės, 2007, Nr.: 9. -P.30-38.; Nr.:10. P.35-43.

P.S. Iš redaktoriaus ir autoriaus susirašinėjimo

Redaktorius: *Kai kurios vietos S. Kairio tekstuose mūsų skaitytojui dabar gali skambėti kiek kontroversiškai, jei ne vienpusiškai, juk jo vertinimai liečia tai, kas buvo būdinga stalinizmui. S. Kairio bolševizmo kritiką laikydami pagrįsta, turėtume į ją žiūrėti kaip į istoriškai determinuotą – žinant, kad vis dėl to TSRS socializmas keitėsi. Deja, mes jau negalime žinoti, kaip tuos pasikeitimus būtų vertinęs S. Kairys (mirė 1964 m.). Jūsų nuomonę žinau, gal tada ją reikėtų pateikti ir straipsnyje, pagrindžiant jo reikalingumą. Juk dabar bolševizmo kritika nėra tokia aktuali, kiek mes skiriamė jai dėmesio. Tai laikyčiau daugiau paties S. Kairio pažiūrų parodymu. Šiuo atžvilgiu būtų įdomu plačiau panagrinėti jo straipsnį „Visu veidu į Lietuvą“, turėjusį, be kita ko, įtakos išeivijos ir Lietuvos santykiams. Manau, visiems būtų aktualu ir įdomu dabarties socializmo įvairovės aptarimas. Bet tai, kaip sakoma, kito straipsnio objektas.*

Autorius: *Manau, S. Kairio asmenybė nusipelnė, kad jo pažiūros šiuo klausimu būtų rekonstruotos. Sutinku, kad jos yra istoriškai determinuotos – jo vertinimai pirmiausia yra leninizmo bei stalinizmo praktikos vertinimai. Dėl to ir pavadinime, ir tekste vartojamas terminas „bolševizmas“. Paprastai šis terminas retai vartojamas kalbant apie vėlyvesnius SSRS istorijos laikotarpius. Kita vertus, politinė ir socialinė - ekonominė SSRS sistema buvo pradėta formuoti Lenino laikais ir suformuota Stalino lai-*

kais, nemažai svarbių aspektų iš esmės išliko nedaug pakitusių ir vėlesniais laikais (iki „perestroikos“), išskyrus, žinoma, tokius politinės sistemos bruožus, kaip masinės represijos ir teroras, neribotas diktatoriaus kultas. Žinoma, keitėsi ir socialinė sistema, kuriai buvo būdingi ir tam tikri pasiekimai. Sutinku, kad galbūt bolševizmo kritika nėra aktuali, tačiau dešiniams nuolat ir nuolat viešosios erdvės paribiuose socialdemokratus vadinant komunistais, manau, visgi verta aktualizuoti socialdemokratiškai socialistinę bolševizmo bei apskritai XX a. komunizmo kritiką. Juk S. Kairio (kaip žinoma, ne tik jo, bet ir apskritai didelės dalies istorinių socialdemokratų) pažiūras galima pavadinti ir anti-komunistiniu socializmu (arba socialistiniu antikomunizmu). O tai, deja, didelei daliai visuomenės, ir inteligentijos, net ir tiems, kuriems tai derėtų žinoti pagal turimą išsilavinimą, yra nežinoma (kaip, beje, ir didelei daliai šiandieninių socialdemokratų). Socialdemokratai (apskritai socialistai) dažnai vadinami komunistais, tačiau juk Lenino ir Stalino laikais ne tik socialdemokratai neigiamai vertino bolševizmą, bet ir komunistams socialdemokratai (demokratiniai socialistai) buvo didžiausi priešai.

Straipsnį „Visu veidu į Lietuvą“ iš tiesų vertėtų panagrinėti išsamiau ir tai ateityje planuoju padaryti. Apie dabarties socializmo sampratą taip pat planuoju parašyti. ■

Verslas skatina turizmą, turizmas – verslą

Prieš 20 metų suvereniomis valstybėmis tapusios Lietuva ir Baltarusija užmezgė diplomatinis santykius, tuo sutvirtindamos istorines sąsajas ir bendradarbiavimą.

Albinas KOSCIUŠKA

Baltarusijos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Vladimiras Dražinas sako, kad per 20 metų šalys nuėjo sudėtingą santykių kelią, bet dabar jis vertintinas pozityviai, nuveikti darbai džiugina ir leidžia drąsiai žvelgti į ateitį. Pasak V. Dražino, tarp abiejų šalių yra nemažai sąlyčio taškų, ypač ekonomikos srityje. Šį bendradarbiavimą Baltarusija laiko ilgalaikiu strateginiu interesu. Baltarusija yra viena didžiausių investuotojų Lietuvoje – jos investicijos siekia 100 mln. dolerių (Lietuvos Baltarusijoje – 150 mln.). Per šešerius metus Lietuvos ir Baltarusijos prekybos apyvarta išaugo triskart – nuo 480 mln. iki 1,5 mlrd. JAV dolerių. Baltarusijos eksportas į Lietuvą siekia 900 mln. dolerių, iš Lietuvos į Baltarusiją – 300 mln. dolerių.

Gretimų valstybių ekonomiam bei kultūriniam suartėjimui gali pasitarnauti ir turizmo plėtra. Prieš keletą mėnesių Baltarusijos ambasada Lietuvoje kartu su Sporto ir turizmo ministerijos Nacionaline turizmo agentūra Vilniuje pirmą kartą surengė Baltarusijos turistinių galimybių pristatymą. Be nacionalinės turizmo agentūros savo paslaugas pristatė vienuolika turizmo verslo organizacijų.

„Bendra istorinė praeitis didina trauką, skatina žmonių norą pažinti, pamatyti kaimynystėje esantį kraštą, papildyti savo žinias“,

– sakė ambasadorius V. Dražinas, turizmo srityje matantis puikių perspektyvų.

2011 m. Lietuvoje iš viso apsilankė 368 tūkst. baltarusių turistų – 26 proc. daugiau nei 2010 m. Pagal atvykstančių turistų srautus baltarusiai sudaro 21 proc. visų užsienio turistų.

Tiesioginės Lietuvos investicijos Baltarusijoje 2011 m. gruodžio 31 d. sudarė 185,64 mln. litų – 9 vietą pagal tiesioginių investicijų užsienyje dydį. Tiesioginės Baltarusijos investicijos Lietuvoje 2011 m. gruodžio 31 d. sudarė 132,36 mln. litų – 26 vietą pagal tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje dydį.

Atvykstančiųjų iš Baltarusijos į Lietuvą srautas įspūdingai auga. Vien per keturis šių metų vasaros sezono mėnesius baltarusiams išduota daugiau nei 80 tūkst. vizų – 40 proc. daugiau nei pernai.

„Pagrindinis veiksnys – gerėjanti mūsų turizmo infrastruktūra. Turime ką pasiūlyti – tai ir Lietuvos pajūris, tiek kurortai su sanatorijomis, tiek sostinė Vilnius. Baltarusijos piliečiai, sakyčiau, iš naujo atranda Lietuvą. Kainų ir kokybės

santykis taip pat tenkina“, – BNS sakė Užsienio reikalų ministerijos konsulinio departamento direktorius Andrius Pulokas.

Pasak Lietuvos valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktorės Raimondos Balnienės, į Lietuvą atvykstančius Baltarusijos piliečius domina sveikatinimo, kultūrinio turizmo paslaugos. Baltarusių nuo seno mėgstamas Druskininkų kurortas. Supaprastintas vizų režimas pasienio gyventojams (kuris įstrigo valdininkų stalčiuose) dar labiau išplėtė turizmo galimybes tarp gretimų šalių.

Baltarusijos turizmo infrastruktūra dar atsilieka nuo Lietuvos. Baltarusijoje nėra tiek viešbučių, kad galėtų apsistoti vis didėjantys turistų srautai. Tačiau, pasak ambasadoriaus V. Dražino, plečiamas viešbučių tinklas ne tik Minske, bet ir sričių, rajonų centruose, plėtojamas maitinimo įstaigų tinklas šalia automagistralių, istorinių paminklų.

Šioje geografiškai artimoje, tačiau politinė prasme nutolusioje, šalyje galima rasti nemažai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kunigaikščiams priklausiusių pilių ar jų griuvėsių, aplankyti kitas su Lietuvos istorija susijusias vietas. Dar XIII a. Lietuvos karalius Mindaugas prisijungė kai kurias baltarusių kunigaikštystes. Nuo to laiko beveik šešis šimtus metų abiejų valstybių istorija buvo neatsiejama, ►

► o abi tautos darė viena kitai didelę kultūrinę įtaką.

Baltarusijos turizmo verslininkai pasakojo, kad turistines išvykas stengiamasi papildyti kultūriniais renginiais. Sostinėje Minske vyksta daug muzikinių renginių, tarptautinių festivalių, parodų. Pavyzdžiui, iki 2013 m. sausio 18 dienos Minske, Nacionaliniame dailės muziejuje, veikia pirmą kartą iš Izraelio atvežta Baltarusijoje gimusio žydų kilmės dailininko Marko Šagalo (Chagall) darbų paroda.

Nesvyžiaus pilyje kunigaikščių Radvilų pavyzdžiu organizuojamos teatralizuotos puotos.

Belovežo girioje – seniausiame miške Europoje (jam 600 metų, jis įtrauktas į UNESCO saugomų teritorijų sąrašą) – įsikūrusi Kalėdų Senelio rezidencija. Daugelyje miestų rengiamos kalėdinės vaikštynės „kaliady“.

Sveikatinimo paslaugas atvykstantiems turistams siūlo Baltarusijos sanatorijos prie Naručio ežero.

Firmos „Vi end Vi Medikal“ atstovas savo pasakojime apie medicinos turizmo paslaugas Baltarusijoje paminėjo paslaugų kainas – jos skiriasi nuo Lietuvos. Pavyzdžiui, mūsų šalyje danties implantavimo operacija kainuoja 2,5 tūkst. litų, Baltarusijoje – tūkstančiu mažiau.

Turistams didelį išpūdį daro Augustavo kanalas, kuris šiaurės rytų Lenkijoje ir šiaurės vakarų Baltarusijoje jungia Nemuno ir Vyslos upių baseinus. Juo buvo siekiama nutiesti prekybos kelią į Baltijos jūros uostus. Baltarusijoje yra 22 km kanalo, o iš viso jo ilgis – 101,2 km. Augustavo kanalas buvo atidarytas 1839 metais, bet dėl Lenkijos sukilimų statyti nebaigtas. Vėliau Lenkijai visai atsijungus nuo Rusijos bei plėtojantis geležinkelių tinklui kanalo laivybinė reikšmė sumenko. Dabar kanalas naudojamas turistinėms reikmėms. Kanalas yra vandens statinių (ypač šliuzų) statybos paminklas ir pretenduoja būti įtrauktas į UNESCO

pasaulinio kultūros paveldo sąrašą. Baltarusijoje įkurtas specialus turizmo rekreacijos parkas „Augustavo kanalas“, kurio tikslas formuoti palankias sąlygas turizmo industrijos ir infrastruktūros plėtojimui teritorijoje prie Augustavo kanalo baltarusiškos dalies ir Nemuno. Parko valdymo funkcijos patikėtos organizacijos „Grodnoinvest“ administracijai. Siūloma statyti turizmo sodybas, kavines, kempingus, turizmo ir sporto centrus, stambius rekreacijos centrus su naktiniais klubais, viešbučiais ir restoranais, vandens parkais, netgi keleivinių upių uostą prie Gardino. Investuotojams suteikiama daug lengvatų. Pavyzdžiui, penkerius metus nuo pelno gavimo atleidžiami nuo pelno mokesčio, nekilnojamojo turto parko teritorijoje mokesčio ir kt. Lietuvos verslininkams yra apie ką pagalvoti. Augustavo kanalu galima išplaukti į plačią verslo jūrą. ■

Turistų pamėgtas Astravo kanalas

Mus supažindino žurnalas

Juozas BAUŽYS

Kumpikų k., Kretingos r.

Jau keletas metų nepraleidžiu nė vieno mėnesio be „Gairių“ žurnalo. Skaityti patariu ir draugams. Per „Gaires“ susipažinau ir su kretingiškiu Romualdu Navicku. Jis daug rašo į vietinę spaudą, mielai bendradarbiauja „Gairėse“ – pasakoja apie savo rajono žmonių gerus darbus. Šiemet lapkričio 23 dieną Romualdui suėjo 82 metai.

Anksčiau R. Navickas gyveno Mažeikių rajone, Tirkšliuose. Ten prabėgo brandos ir jaunystės metai. Dirbo kultūros namų direktoriumi. Su jaunimu ruošdavo vaidinimus. Leido humoro sienlaikraštį „Krokodilas“. Padirbėjęs gerą gabalą metų Mažeikių rajone, persikėlė gyventi į Kretingą.

Dažnokai užsuku pas R. Navicką. Daug pašnekame apie įvairiausius įvykius, kurie vyksta Lietuvoje. Esame abu patenkinti, kad valstybės vairą perėmė socialdemokratai. Mes abu su R. Navicku esame giliai įleidę šaknis savo gimtojoje žemėje. Tikime, su laiku grįš ir jaunimas, kad jam atsiras daugiau darbo vietų Lietuvoje. Gal korupcija ir kyšininkavimas sulauks pelnyto galo. Tokios nuomonės esame mes su Romualdu.

Kai persikėlė į Kretingą, R. Navickui darbą pasiūlė tuometis partijos rajono komiteto pirminis sekretorius Vilhelmas Marcinkevičius. Dabar gyvena Vilniuje, jam jau 86 metai. Labai protingas žmogus jis buvo. Vienoje bėdoje jis padėjo ir man. O buvo taip. Prie mano žmonos ėmė kibti kolūkio zootechnikas. Žmonės iš manęs pradėjo šaipytis: ar toks lepšis

esi, nagų neturi? Žmonos niekada nesu ir pirštu palietęs. Nutariau su priekabiautoju „pasirokuoti“. Kartą užsukęs į karvidę (čia žmona dirbo melžeja), pamačiau tą zootechniką. Trenkiau jam per ausį, kad net kepurė nulėkė nuo galvos. Ir tą kepurę dar gerokai pamindžiau. Buvau truputį išgėręs ir užtat užėjo toks pasiutimas. Šiaip esu lėtas, joks mušeika nebuvau niekada. Kitą rytą sužinojau, kad zootechnikas parašė pareiškimą ir neš milicijai, kad mane pasodintų 15 parų. Aš tuoj surinkau iš žmonių parašus, kad tas zootechnikas yra didelis mergininkas, ne viena moteriškė guosdavosi. Ir tą raštą nuvežiau tiesiai į Kretingą pas pirmąjį partijos sekretorių V. Marcinkevičių. Sakau, padėkite, sekretoriau, aš mažai kaltas. Sekretorius perskaitė. Pagalvojo ir pasakė: važiuok namo darbuotis ir būk ramus, paskambinsiu milicijos viršininkui. Jei ne V. Marcinkevičius, būtų man atseikėta patupėti 15 parų už chuliganizmą. Štai tokia nemaloni istorija buvo ir mano gyvenime.

Skausmu paženklinta knyga

Jonas VAINAUSKAS

Kėdainiai

Vienas naujausių „Gairių“ leidyklos leidinių – dideliu skausmu paženklinta žurnalistės Lionginos Daktaraitytės 408 puslapių knyga „Paminklas Eugenijai“.

Žurnalistę L. Daktaraitytę pažįstu jau senokai, su ja esu ne kartą bendravęs. Ši tauri ir ištverminga moteris gyvenime yra patyrusi nemažai skausmo, ypač pokario metais. Tie metai neliko užmarštyje – apie juos Liongina ir rašo

prisiminimų knygoje „Paminklas Eugenijai“. Joje savo, vaiko, vėliau paauglės, akimis žvelgia į gyvenimą be jokių pagražinimų, koks jai tada atrodė ir koks buvo. Autorė rašo apie Pakruojos rajono Sukmedžio miškingą kaimą bei jo gerus žmones. Kai vokiečiai užėmė Lietuvą, prasidėjo paprastų kaimiečių niekinimas ir persekiojimas. Baltaraiščiai šmininėjo visuose kaimuose ieškodami ne tik pasislėpusių žydų. Jie be jokio pasirinkimo šaudė visus, kas nors vienu žodžiu jiems paprieštaruodavo. Tereikėjo tik mažiausio įtarimo, o ypač, kad 1940–1941 m. dirbo tarybų valdžios įstaigose.

Ir pokaris neatnešė laukto džiaugsmo. Vis dažniau pasigirdavo žinių, kad žudo naujakurius. Ir štai atėjo ta žiauri 1947 metų balandžio 10-oji. Tiksliau – ankstyvas rytas. Lionginos tėvas, mama ir jauniausia sesutė Eugenija buvo nužudyti. Brolių ir Lionginos tąkart namuose nebuvo, ji mokėsi Šiauliuose suaugusių gimnazijoje. Atvykusi namo, Liongina pamatė siaubingą vaizdą, kai kaimynė į baltą popierėlį rinko nuo grindų su šaukšteliu sesutės Eugenijos smegenis, ištiškusias nuo šūvio į galvą, kad įdėtų jas į karstelį po pagalvėle.

Savo knygoje autorė pateikia kelias dešimtis nuotraukų iš asmeninio albumo. Vienoje jų – paminklas, pastatytas 1980 metais, įamžinant Daktaraičių šeimos žūties tragediją pokaryje. Jis ir šiandien primena tą žiaurią praeitį.

Žurnalo skaitytojai, pageidaujantys įsigyti šią skausmu persunktą knygą, gali kreiptis į autorę Lionginą Daktaraitytę, gyvenančią Vilniuje. Telefonas pasiteirauti: (8-5)2343369.

Apsispardymai iki rinkimų ir po jų

Jonas VISOCKAS

Aleliuja!

Aleliuja! Aleliuja! -
Žmonės seną valdžią guja...

Pretendentų gaujos zuja -
Aleliuja! Aleliuja!

Aleliuja! Aleliuja! -
Rinkit, žmonės, šitą rują...

Na ir kas, kad ji jus uja...
Ją gi siūlo...Aleliuja!

Pasvarstykit, kas ją siūlo?! -
Nepraraskit galo siūlo!

Jei prarasit šitą rują,
Bus jums basta!! Aleliuja!

Garantas

Jei išrinksit, dirbsim tautai, -
Prakaitu pasmirs net autai...

Apie galimybes

Dažnas, šokdamas lambadą,
Daug daugiau nei gali žada...
Daug rinkėjų - aiškiai matos -
Neatprato nuo lambados...

Batalijos

TV ekranuose gausu barzdų,
šaunių šukuosenų ir talijų,
Tiktai tarp jų batalijų
apstu... fekalijų!

Apie mano tetą ir nešventą tautą

Užsirūstino Teta -
Nepaklausė jos tauta
Ir išrinko nebe tuos

Vyrus, pamėgtus Tetos...
Jaučiu - dievaži! - tauta,
Net Teta jai nešventa?!

Ašarų pakalnė

Jau rauda ne vien Andrius, Arvydas ar Rokas, -
Įvykęs referendumas - tautos nelemtas brokas!..
Kaip drįso ji pareikšti savo menką nuomonę
Prieš peršamą nepakartojamą Visagino atominę?!
Ar nežinojo „runkeliai“ ir netgi garbūs ponai,
Kad siūlėsi statyti ją nebe Ivanas, o japonai?
Dabar ne tik šiuos vyrus pasiutimas ima, -
Juk Lietuva praranda ne bet ką, o...Fukušimą!!!

Mažmožiai

(arba apie luomus ir diplomus)

Naujų dienų naujoji gadynė
Daližamos vėl privilegijos ir luomai...
Dabar ne universitetuose, o Daukantynė
Daližami jau užsienio kalbų mokėjimo diplomai...
Tik tas įrašomas į laimingųjų luomą,
Kas gauna ten pašventintą diplomą...

Apie žinybas ir grybus

Kiek iškaby prikalta,
Kiek pristeigta žinybų! -
Tarnautojai asfaltą
Matuoja - ieško...grybų!
Ir daug kas ten jų randa,
Jei turi kietą sprandą,
Jei uoslė išlavėjus -
Prieš kintant uodžia vėjus...

Palikimas

(arba valdžių kaita)

Jūs ateinate, pasižadėję tautai nešti saulę?! -
Mes išsename, pakišę jums ne vieną...kiaulę!

